

Πάνος Α. Ζέρβας

Η αθλία Τριπολιτσά

Μια μεγάλη διαδικτυακή συζήτηση

η καλύβα

Στο παρόν περιέχονται επιλεγμένα σχόλια δεκάδων σχολιαστών σε αναρτήσεις της *Καλύβας ψηλά στο βουνό*. Αυτονόητα όλοι διατηρούν τα πνευματικά δικαιώματα για τα σχόλιά τους αυτά, τα οποία χρησιμοποιούνται εδώ για μη εμπορικούς σκοπούς.

© Πάνος Α. Ζέρβας
panosz@otenet.gr

Για τα πνευματικά δικαιώματα αυτού του κειμένου ισχύουν οι όροι του Creative Commons -
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/gr/>

- Επιτρέπεται να το διανέμετε ελεύθερα στην παρούσα μορφή του και μόνο.
- Δεν επιτρέπεται να το τροποποιήσετε ή να το αλλοιώσετε με οποιονδήποτε τρόπο.
- Δεν επιτρέπεται να το χρησιμοποιήσετε για διαφημιστικούς ή εμπορικούς λόγους.

Περιεχόμενα

1. Η σφαγή της Τριπολιτσάς, 4
2. Σχόλια στην ανάρτηση «Η σφαγή της Τριπολιτσάς», 31
3. Η αθλία Τριπολιτσά, 49
4. Σχόλια στην ανάρτηση «Η αθλία Τριπολιτσά», 53
5. Για τον Χαϊρουλλάχ και το Μάιο του 1821 στη Θεσσαλονίκη, 148

Η σφαγή της Τριπολιτσάς

Στη σελίδα του **Θανάση Τριαρίδη** υπάρχει ένα μεγάλο κείμενο, με τίτλο **Η «Ελευθερία» που σφάζει αμάχους** (<http://www.triaridis.gr/keimena/keimD035.htm>), στο οποίο επιχειρηματολογείται η άποψη ότι η σφαγή της Τριπολιτσάς, στα 1821, υπήρξε ενέργεια ενθοκάθαρσης και «στολίζονται» καταλλήλως ο Κολοκοτρώνης και ο Διονύσιος Σολωμός.

Εξαρχής ξεκαθαρίζω τη θέση μου: το κείμενο του Τριαρίδη, παρ' όλες της περί του αντιθέτου διακηρύξεις του, στην ουσία του είναι ένα αμιγώς θεολογικό κείμενο. Μόνο που η θεολογία του χρησιμοποιεί τις πιο λουσατές προκαλύψεις και αποκρύπτεται έντεχνα. Ας δούμε τα πιο ενδιαφέροντα σημεία.

Δεν υπάρχει χώρα που να μην έχει διαπράξει εθνικιστικά εγκλήματα, που να μην έχει στα θεμέλια της εθνικής βιρίνας (στο σκοτεινό υπόγειό της, έγγραφα άλλοτε) της πτώματα αθώων. Φυσικά όλοι μιλούμε για τα εγκλήματα των άλλων – για τα δικά μας βυθιζόμαστε στη βολική σιωπή. Ίσως γι' αυτό στέκομαι και ξαναστέκομαι (μονότονα επαναληπτικά) σε μια ιστορία που όλοι όσοι ζούμε στην Ελλάδα την ξέρουμε μα δεν μιλάμε για αυτήν: είναι μια ιστορία φρίκης που για δυο αιώνες ένας ολόκληρος λαός πασχίζει (αλίμονο, εντελώς συνειδητά) να τη μετατρέψει σε «σελίδα δόξας» – ή έστω σε εφαρμογή κανόνων ιστορικής νομοτέλειας.

Πρώτη βολική παρερμηνεία: αποδίδω στην «αντίπαλη» πλευρά χαρακτήρες που δεν έχει – ώστε στη συνέχεια να την κατατροπώσω με την άνεσή μου. Στην πραγματικότητα, κανένα σοβαρό βιβλίο ελληνικής ιστορίας και κανένας επαρκής δοκιμιογράφος / λογοτέχνης που έγραψε για το θέμα δεν παραλείπει να αναφερθεί / να περιγράψει (και σε άλλοτε άλλη έκταση να σχολιάσει) τη σφαγή των αμάχων της

Τρίπολης. Εκτός αν ο Τριαρίδης αναφέρεται αποκλειστικά στους γραφικούς δεκαρολόγους της εθνοπροσύνης. Αλλά δεν εννοεί κάτι τέτοιο. «Όλοι» μιλούμε ή βυθιζόμαστε στη σιωπή, ανάλογα με το αν μας βολεύει η όχι. Όσοι καταφθάνει ο αρχάγγελος της αλήθειας να βάλει τα πράγματα στη θέση τους! Ας περάσουμε όμως στις λεπτομέρειες, γιατί, ως γνωστόν, εκεί κρύβεται ο διάβολος.

Τα γεγονότα είναι γνωστά: στις 22 Σεπτεμβρίου του 1821 οι δυνάμεις των επαναστατημένων Ελλήνων υπό την αρχηγία του Θεόδωρου Κολοκοτρώνη καταλαμβάνουν την Τριπολιτσά, όπου έχουν συγκεντρωθεί περίπου 40.000 Τούρκοι και Εβραίοι της Ηπειρωτικής Πελοποννήσου και μαζί τους 1500 ένοπλοι Αρβανίτες (ετούτοι οι τελευταίοι αποτελούν και την ουσιαστική άμυνα της πόλης).

Ο Τριαρίδης δεν κατάλαβε σωστά: οι 1500 Αρβανίτες, που έφερε μαζί του ο Μουσταφάμπεης, σε σύνολο 4.000 ανδρών, στην πρώτη προσπάθεια (εκστρατεία) του Σουλτάνου να πνίξει την Επανάσταση στο Μωριά, υπήρξαν μια από τις βασικότερες αιτίες για την πτώση της πόλης – και καθόλου η «ουσιαστική της άμυνα»! Ήταν αυτοί που άρχισαν πρώτοι τις διαπραγματεύσεις για την αποχώρησή τους. Ήταν αυτοί που έκαναν κανονικό πραξικόπημα (στάση) μέσα στην πολιορκημένη πόλη, με πρόσχημα την καταβολή των λουφédων τους και πραγματική επιδίωξη να γδύσουν τους ντόπιους μουσουλμάνους. Ήταν αυτοί που κατάσχεσαν (έκλεψαν) όλα τα τρόφιμα και τα εφόδια που υπήρχαν μέσα – για να τα πουλάνε στη συνέχεια με μαυραγορίτικες τιμές στους δυστυχείς πολιορκημένους ντόπιους, χριστιανούς και μουσουλμάνους. Ήταν αυτοί που, ουσιαστικά, διέλυσαν το φρόνημα των πολιορκημένων. Αλλά, θα επανέλθω στους Αρβανίτες αργότερα, γιατί ο Τριαρίδης γράφει και άλλες ανακρίβειες γι' αυτούς.

Η σφαγή που ακολουθεί είναι μία από τις μεγαλύτερες (πιθανώς η μεγαλύτερη) που γνώρισε ποτέ η Πελοπόννησος: επί τρεις ημέρες οι Έλληνες σφαγιάζουν τους αμάχους Τούρκους και

Εβραίους, τις γυναίκες, τα παιδιά και τα βρέφη (αφού προηγουμένως βιάσανε, βασάνισαν, εκπαραθύρωσαν, κάψανε, λιώσανε κεφάλια μωρών σε τοίχους – δηλαδή: κάνανε τα «ιερό κρέος τους» σύμφωνα με τα ελληνικά σχολικά βιβλία).

Η σφαγή ήταν, όντως, από τις μεγαλύτερες που γνώρισε ποτέ η Πελοπόννησος. Για να είμαστε ακριβείς, ωστόσο, πρέπει να διευκρινίσουμε πως ήταν η πρώτη σφαγή που έγινε αντίστροφα: ως τότε (ως το 1821), όλες οι σφαγές έγιναν από τους Οθωμανούς και τους μισθοφόρους τους, με θύματα τους ντόπιους χριστιανούς – Έλληνες. Οι αμέσως προηγούμενες έγιναν από τον ίδιο το Μουσταφάμπεη στη Βοστίτσα (Αίγιο), την Πάτρα, την Κόρινθο και το Άργος – καθώς κατηφόριζε προς την Τρίπολη, λίγες βδομάδες νωρίτερα! Αυτές οι σφαγές δεν είχαν βέβαια τόσο μεγάλο (δια μιας) αριθμό θυμάτων, είχαν όμως (στο σύνολό τους) πολύ περισσότερα θύματα. Και η αγριότητά τους υπήρξε εφάμιλλη. Όπως και ο αντικειμενικός τους στόχος: το ξεπάτωμα του αντιπάλου.

Ειδικά στην Πελοπόννησο, οι Οθωμανοί είχαν πραγματοποιήσει μεγάλες σφαγές:

- στα 1715, όταν έδιωξαν τους Βενετούς. Σημειωτέον ότι ο Δήμος Κολοκοτρώνης, της πέμπτης γενιάς των Κολοκοτρώνηδων, προπάππος του Θεodorάκη, ήταν ο τελευταίος που αντιστάθηκε στην οθωμανική κατάκτηση. Όταν ήρθε η ώρα της σφαγής των ντόπιων, πολλοί Μωραΐτες έγιναν «μουρτάτες», δηλαδή αλλαξοπίστησαν, για να γλιτώσουν τη ζωή τους. Η συστηματική εκκαθάριση σταμάτησε μονάχα όταν οι Οθωμανοί συνειδητοποίησαν πως έπρεπε ν' αφήσουν κάποιους ραγιάδες ζωντανούς, για να δουλεύουν.
- Στα 1770, στα ορλωφικά, μεγάλη σφαγή των χριστιανών της Τρίπολης, μετά την αποτυχία της πολιορκίας της, από τον Μπάρκωφ. Ακολούθησε ανελέητο κυνηγητό των επαναστατημένων Μωραϊτών – κυνηγημένος γεννήθηκε τότε ο ίδιος ο Γέρος. Οι Αρβανίτες που κατέφθασαν για βοήθεια στους Οθωμανούς δεν άφησαν λίθον επί λίθου, από την Αιγιαλεία ως τα σύνορα της Μάνης.

Όσο για την διαπίστωση *κάνανε το 'ιερό χρέος τους' σύμφωνα με τα ελληνικά σχολικά βιβλία*, πρόκειται για μια ακόμα βολική παρερμηνεία: κανένα ελληνικό σχολικό βιβλίο δεν χαρακτηρίζει / υπονοεί ως «ιερό χρέος» τη σφαγή. Η υπόγεια θεολογική σκέψη, προκειμένου να υποστηριχτεί, καταφεύγει συνεχώς σε διαπιστώσεις τραβηγμένες απ' τα μαλλιά!

Αλλά και ο ίδιος ηθικός αυτουργός της σφαγής Θεόδωρος Κολοκοτρώνης (αφού φρόντισε να διαφύγουν σώοι οι 1500 οπλισμένοι Αρβανίτες, με τους οποίους είχε κάνει συμφωνία – γεγονός που αποδεικνύει πως είχε τον απόλυτο έλεγχο του ασκεριού του, άρα το επιχείρημα περί του «ανήμπορου Κολοκοτρώνη να ελέγξει την δίκαιη εκδικητική ορμή των στρατιωτών του» πέφτει στο κενό) μιλάει στα Απομνημονεύματά του (τα οποία υπαγόρευσε το 1839 στον Γεώργιο Τερτσέτη) με πρωτοφανή ειλικρίνεια (και εντυπωσιακή λακωνικότητα): «το ασκέρι όπου ήτον μέσα το ελληνικό έκοβε και εσκοτώνε από Παρασκευή έως Κυριάκη, γυναίκες, παιδιά και άντρες, 32.000, μια ώρα ολόγυρα της Τριπολιτσάς...»

Ο Τριαρίδης δεν έχει μελετήσει **στοιχειωδώς** τι συνέβη με τους 1500 Αρβανίτες! Η συμφωνία του Κολοκοτρώνη ήταν, όντως, για τους 1500. Όταν εισέβαλαν οι πολιορκητές, ο αρχηγός πάσχισε να την τιμήσει – και να τους φυγαδεύσει, διακινδυνεύοντας δυο φορές την ίδια του τη ζωή, καθώς οι στρατιώτες του Αναγνώστη Δεληγιάννη την πρώτη και του Αναγνωσταρά τη δεύτερη φορά, ήθελαν να τους ξεπαστρέψουν (σκοτώσαν κιόλας μερικούς). Από την πόλη βγήκαν σώοι (ενώ η σφαγή είχε αρχίσει – όπως και οι μεγάλες μάχες μέσα στην πόλη) μονάχα οι 1000, περίπου. 300 από αυτούς που έμειναν πίσω, πολιορκήθηκαν στα κονάκια μπροστά στο σαράι- και μετά από πεισματική μάχη εξοντώθηκαν μέχρις ενός, με τη βοήθεια της φωτιάς. **Παρά τις αγωνιώδεις προσπάθειες** του Κολοκοτρώνη να τους σώσει. Άλλοι 200 είχαν απομείνει μέσα στο κάστρο – και τους πετσόκοψαν με τα μαχαίρια οι Υδραίοι. Ο Κολοκοτρώνης κατάφερε να σώσει την οικογένεια και τους ανθρώπους του ντόπιου ουλεμά Σιέχ Νετζίπ – τα παιδιά του οποίου έκαναν αργότερα καριέρα κοντά στον Μωχάμετ Άλη,

της Αιγύπτου. Οι Αρβανίτες που έφυγαν, με τη συνοδεία του Πλαπούτα, κινδύνεψαν πολύ, ώσπου να βγουν στη Ρούμελη, ιδιαίτερα από τον Ανδρέα Λόντο, στα Καλάβρυτα. Οι ντόπιοι είχαν απομακρύνει όλα τα πλεούμενα, για να τους εμποδίσουν, ώσπου οι Υδραίοι που τους συνόδευαν αναγκάστηκαν να κάνουν πειρατεία, προκειμένου να εξασφαλίσουν ένα καράβι, για τη μεταφορά τους απέναντι, στη Ρούμελη.

Μετά από αυτά, η φράση *γεγονός που αποδεικνύει πως είχε τον απόλυτο έλεγχο του ασκεριού του είναι η μεγαλύτερη ανοησία* που έχω διαβάσει σχετικά με την πολιορκία και την άλωση της Τριπολιτσάς! Και δείχνει άνθρωπο που ούτε μυρωδιά δεν έχει πάρει για το τι πραγματικά συνέβαινε στο *ασκέρι* των επαναστατών! Αλλά, δεν είναι δυνατόν να περιγράψω αναλυτικά εδώ τη σύνθεση και τις σχέσεις εξουσίας στο στρατόπεδο των πολιορκητών. Σημειώνω μονάχα πως ο ίδιος ο Γέρος είχε στις διαταγές του μονάχα 2.500 ένοπλους (κι αυτό, χάρη στην υψηλοφροσύνη του άρχοντα Κανέλλου Δεληγιάννη, που του παραχώρησε την αρχηγία στα άρματα της Καρύταινας, αναγνωρίζοντας πως αυτός ήταν ο καταλληλότερος να ηγηθεί της επαρχίας), εκ των οποίων αρκετοί είχαν σταλθεί σε άλλες αποστολές και δεν βρισκόντουσαν επιτόπου, όταν έπεσε η Τρίπολη. Αλλά και όσοι ήταν παρόντες, ήταν παντελώς αδύνατο να συγκρατηθούν από τον ηγέτη τους, να μην κάνουν δηλαδή αυτό που έκαναν αυτό που έκαναν όλοι οι άλλοι: εξόντωση των εστιών άμυνας, σφαγή των αμάχων – και πλιάτσικο.

Πρέπει να σημειώσουμε ότι τη δεύτερη μέρα (και ενώ η αντίσταση συνεχιζόταν από τους υπερασπιστές του ισλαμικού ιεροδιδασκαλείου, τέσσερα κονάκια ντόπιων Τούρκων και τη Μεγάλη Ντάπια του κάστρου) οι αρχηγοί (και ο αντιπρόσωπος του Υψηλάντη, Αναγνωστόπουλος) τοιχοκόλλησαν ένα έγγραφο αμνηστίας για τους νικημένους – έβαλαν και τελάλη να το φωνάξει στην πλατεία. Όταν είδαν ότι αυτά δεν έφεραν κανένα αποτέλεσμα, διαλάλησαν ότι πρέπει να σφάζουν τους Τούρκους έξω από τα τείχη, για το φόβο των ασθενειών που θα

επακολουθούσαν. Και πάλι, χωρίς αποτέλεσμα: δεν τους άκουγε κανείς! Όλοι είχαν το νου τους στη σφαγή και το πλιάτσικο. Ωστόσο, δύο από τα τέσσερα σπίτια που αντιστέκονταν παραδόθηκαν στους Δεληγιαναίους και σώθηκαν οι υπερασπιστές και οι δικοί τους («σώθηκαν» προς στιγμήν, γιατί αμέσως μετά ο Δεληγιάνης διέταξε την καθ' οδόν προς τα Λαγκάδια σφαγή των 348 αιχμαλώτων ανδρών, ενώ πάνω από χίλια γυναικόπαιδα διαμοιράστηκαν στα χωριά και επίσης εσφάγησαν, μετά την καταστροφή της Χίου, για αντεκδίκηση). Το ιεροδιδασκαλείο αντιστάθηκε πεισματικά, ώσπου κήκε. Την τρίτη μέρα παραδόθηκαν οι υπερασπιστές της Μεγάλης Ντάπιας στον Κολοκοτρώνη, ο οποίος τους ασφάλισε. Μπορεί όλα αυτά να είναι λίγα, αλλά έχουν μια διαφορά από το «δεν έκανε τίποτα» ο Κολοκοτρώνης και οι άλλοι αρχηγοί για να περιορίσουν τη σφαγή.

Δε σκοπεύω να δικαιολογήσω μια πράξη τόσο αποτρόπαιη, όσο η σφαγή των αμάχων. Προσπαθώ, όμως, να ανιχνεύσω τις αιτίες της και τους υπεύθυνους, χωρίς δαιμονολογίες. Καταρχήν πρέπει να επισημανθεί το γεγονός ότι η σφαγή των αμάχων αποτελεί διαχρονικό δεδομένο για τις μάχες της ανθρώπινης ιστορίας – ιδίως μετά τις πολιορκίες και την πτώση των πόλεων. Από τον καιρό της Τροίας (βλ. θανάτωση του Αστυάνακτα), από τον καιρό των Βιβλικών σφαγών της Παλαιάς Διαθήκης, από τον καιρό του αρχαίου Πελοποννησιακού πολέμου (βλ. Μήλιοι, Κερκυραίοι κλπ), από τον καιρό του Αλέξανδρου και των επιγόνων του, από τον καιρό των Βυζαντινών και των Οθωμανών: όσοι άμαχοι γλίτωναν τη ζωή τους, μετά από μια πολιορκία, ήταν μονάχα επειδή η επιβίωσή τους σήμαινε υλικό κέρδος για τους νικητές – αφού είτε τους κρατούσαν οι ίδιοι ως σκλάβους, είτε τους πουλούσαν στα σκλαβοπάζαρα! Η απόδοση αυτού του φαινομένου στις θρησκείες και στον εθνικισμό είναι, κατά τη γνώμη μου, αφελής. Πρέπει να το αποδώσουμε σ' ένα βαθύτερο ανθρώπινο χαρακτηριστικό: το άγριο ένστικτο της εξόντωσης του Άλλου, το οποίο, όταν δοθεί η κατάλληλη ευκαιρία, εκδηλώνεται πανίσχυρο – και αποτρόπαιο. Το βλέπουμε και στις μέρες μας, σε πολλά σημεία του πλανήτη,

να επαναλαμβάνεται με τα ίδια χαρακτηριστικά. Πρόκειται για το ίδιο πανίσχυρο ένστικτο θανάτου που εκδηλώθηκε στη Σρεμπρένιτσα από τους Σέρβους – και που θα εκδηλωθεί στο Κόσσοβο εις βάρος των Σέρβων, με την πρώτη ευκαιρία. Ακριβώς το ίδιο αυτό, που οδηγεί τους πυραύλους και τις βόμβες της Αυτοκρατορίας και των συμμάχων της στα καταφύγια ή τα караβάνια των αμάχων.

Ο μόνος τρόπος αποτροπής τέτοιων καταστροφών είναι η ανάδειξη και η επικράτηση της άλλης, της φωτεινής ανθρώπινης πλευράς – η οποία είναι εξίσου (ή και περισσότερο) δυνατή με τη σκοτεινή. Και, για να ξαναγυρίσουμε στην Τρίπολη, ο μοναδικός τρόπος που υπήρχε για να αποφευχθεί η σφαγή, ήταν **η έγκαιρη πολιτική διαχείριση του θέματος**: αν η πόλη έπεφτε χωρίς να έχει γίνει συμφωνία / παράδοση, η σφαγή ήταν εντελώς απίθανο να μην πραγματοποιηθεί!

Για να συμπληρωθεί η εικόνα: Μέσα στην Τρίπολη ήταν μαζεμένοι οι *γερλίκηδες*, οι ντόπιοι Οθωμανοί – και οι ντόπιοι Αρβανίτες, μπέηδες και αγάδες και ένοπλοι μπράβοι τους από όλα τα χωριά της Κεντρικής Πελοποννήσου. Απέξω ήταν οι χωριανοί τους: αυτοί που ήθελαν να τους διώξουν από το Μωριά. Η Επανάσταση σήμαινε, με απλά λόγια, πως οι πρώην κυρίαρχοι δεν θα επέστρεφαν στα χωριά και στις περιουσίες τους, με κανένα τρόπο: αυτός, ακριβώς, ήταν ο πρώτος και κύριος σκοπός της Επανάστασης – απόλυτη προϋπόθεση για όλους τους επόμενους. Από τη στιγμή, λοιπόν, που οι πολιορκημένοι έχασαν κατά κράτος σε στρατιωτικό επίπεδο (θα επανέλθω σ' αυτό, αργότερα) και η είσοδος των πολιορκητών ήταν θέμα ελάχιστου χρόνου, ήταν και δική τους ευθύνη (της πολύχρωμης, πολυκέφαλης – και πολιτικά απολύτως ανίκανης ηγεσίας τους) να διαχειριστούν τη μοίρα τους. Γιατί ήξεραν πολύ καλά τι τους περίμενε: ήταν **ακριβώς αυτό το ίδιο** που επιφύλασσαν οι ίδιοι στους πολιορκητές, αν έσπαγε η πολιορκία, έσβηνε η Επανάσταση των Ελλήνων και ξεχυνόντουσαν στα χωριά! Πρόκειται για υπόθεση, βέβαια, αλλά μια υπόθεση τόσο ισχυρή, που αγγίζει τα όρια της

βεβαιότητας, αν λάβουμε υπόψη όσα είχαν προηγηθεί, αλλά και όσα έγιναν στη συνέχεια, σε άλλες επαναστατημένες περιοχές. Μικρό δείγμα, η άθλια μεταχείριση που επεφύλαξαν στους δεκάδες προκρίτους, που είχαν οι πολιορκημένοι στα χέρια τους, ως ομήρους.

Φυσικά, οι πανάρχαιες συνήθειες των πολιορκιών δεν άλλαξαν στην περίπτωση της Τρίπολης: δεν σφάχτηκαν όλοι οι Οθωμανοί, ούτε όλοι οι άμαχοι: οι επίσημοι (για την απελευθέρωση των οποίων αναμένονταν πλούσια λύτρα) καθώς και τα χαρέμια του Χουρσίτ ασφαλίστηκαν από τους οπλαρχηγούς.

Ο Τριαρίδης προσεγγίζει το θέμα χρησιμοποιώντας σύγχρονα εργαλεία και ορολογίες. Δεν μπορεί, ωστόσο, να αποκρύψει το γεγονός ότι δεν έχει καταλάβει τι ήταν στην πραγματικότητα η οθωμανική επικυριαρχία, με αποτέλεσμα να την παρερμηνεύει συστηματικά – και να μην είναι σε θέση να κατανοήσει τη θέση (και τη διάθεση) των υπόδουλων λαών – που έτσι κι αλλιώς έπαιζαν το κεφάλι τους κορώνα γράμματα, από τη στιγμή που ξεσηκώνόντουσαν. Υπάρχει, ωστόσο, ένα εξαιρετικά αποκαλυπτικό κείμενο, με την υπογραφή του σουλτάνου, ένα φερμάνι του 1828, απευθυνόμενο στους λοιπούς ραγιάδες, το οποίο μιλάει ακριβώς για τους *Έλληνες επαναστάτες του Μωριά και των άλλων νησιών της Λευκής Θάλασσας*. Σε αυτό τονίζεται ότι αποκλείεται να τους παραχωρηθεί ποτέ αυτό που ζητούσαν *γιατί αυτό θα σήμαινε – μη γένοιτο! – ότι θα φέρουμε τους Μουσουλμάνους στη θέση των ραγιάδων και τους ραγιάδες στη θέση των Μουσουλμάνων, κάτι που θα έθιγε ολόκληρο το μουσουλμανικό λαό και που, από τη σκοπιά του ιερού νόμου, είναι αδύνατο να δεχτούμε πολιτικά και θρησκευτικά, ή ακόμα και να το ανεχθούμε*. (Πηγή: Μαρκ Μαζάουερ, *Θεσσαλονίκη, πόλη των φαντασμάτων*, σελ. 179)

Πρόκειται για την πλέον επίσημη και ξεκάθαρη έκφραση της πλέον χυδαίας, απόλυτης και καταστροφικής ρατσιστικής λογικής: εμείς, οι μουσουλμάνοι είμαστε φύσει και θέσει ανώτεροι και αποκλείεται να δεχτούμε να έρθουν οι ραγιάδες

μας στο δικό μας επίπεδο! Όταν λοιπόν έχει να κάνει κανείς με έναν δυνάστη αυτής της νοοτροπίας από τη μια και με τους εξεγερμένους ραγιάδες που ζητάνε αυτοδιάθεση από την άλλη, είναι τουλάχιστον αφελές να κατηγορεί τους δεύτερους για *εθνικισμό*. Και, αν λάβουμε υπόψη τις συνθήκες κάτω από τις οποίες άνθισε ο εθνικισμός του 19^{ου} αιώνα (ειδικότερα ο ελληνικός, κατά την Επανάσταση) θα πρέπει να αναγνωρίσουμε ότι αυτή η άνθιση υπήρξε **σημαντική πρόοδος**, αφού μονάχα έτσι ήταν δυνατόν να νικηθεί πολιτικά και στρατιωτικά η ξεκάθαρα ρατσιστική οθωμανική επικυριαρχία. Όσο για τους Οθωμανούς, χρειάστηκε να τους στριμώξουν άγρια οι επαναστατημένοι λαοί των Βαλκανίων (Έλληνες, Σέρβοι, Βούλγαροι) για να διακηρύξουν επιτέλους, εκεί προς τα τέλη του 19^{ου} αιώνα, με βαριά καρδιά, ότι παραχωρούν (στα λόγια!) ισονομία και ισοπολιτεία. Αλλά, ήταν πλέον πολύ αργά.

Φυσικά, η σφαγή της Τριπολιτσάς δεν είχε να κάνει ούτε στο ελάχιστο με την ύπαρξη ή την απουσία εθνικισμού, στην πλευρά των νικητών. Μια πόλη που κατακτιόταν χωρίς συνθηκολόγηση, μετά από αντίσταση, είχε πάντοτε την ίδια μοίρα. Θα φέρω ένα παράδειγμα, την κατάκτηση της Θεσσαλονίκης, που έπεσε μετά από αντίσταση και χωρίς συνθηκολόγηση, στους Οθωμανούς, στα 1430 – τότε που δεν υπήρχε εθνικισμός ούτε για δείγμα. Αντιγράφω από το βιβλίο του Μαζάουερ *Θεσσαλονίκη, η πόλη των φαντασμάτων*, σελ. 51 & 55

Η βενετική δύναμη άνοιξε δρόμο προς το λιμάνι κι επιβιβάστηκε στις γαλέρες που περίμεναν. Πίσω τους οι νικητές Τούρκοι – «ουρλιάζοντας και διψώντας το αίμα μας», σύμφωνα με τον επιζήσαντα Ιωάννη Αναγνώστη- διαγούμιζαν εκκλησίες, σπίτια και δημόσια κτίρια κι έψαχναν για πράγματα αξίας κρυμμένα πίσω από τα εικονίσματα και μέσα στους τάφους: «Έσερναν λοιπόν ανάκατα άντρες, γυναίκες, παιδιά, ανθρώπους κάθε ηλικίας, δεμένους σαν ζώα, και τους κουβαλούσαν όλους στο στρατόπεδο έξω από την πολιτεία. Και δεν μιλώ για όσους έπεσαν και δεν έχουν μετρημό και στα κάστρα και στα

στενοσόκακα και δεν αξιώθηκαν ούτε θάψιμο», συνεχίζει ο Αναγνώστης. «Επειδή δηλαδή κάθε εχθρός, απ' το πλήθος τους σκλάβους που πήρε, βιαζότανε να τους πάει έξω γρήγορα και να τους παραδώσει στους συντρόφους του, μην του τους πάρει κάποιος δυνατότερος, όποιον σκλάβο έβλεπε πως από γηραιιά ή και από κάποια αρρώστια ίσως δεν μπορούσε να περπατάει σαν τους άλλους, αυτουνού έκοβε το κεφάλι και πολύ λίγο το λογάριαζε αυτό για ζημιά. Τότες για πρώτη φορά χώριζαν αξιοθήνητα παιδιά από γονήδες, γυναίκες από άντρες και φίλοι από φίλους και συγγενήδες... Κι όλη [η πολιτεία] γεμάτη ακό και θρήνο».

Ο Μουράι ακολούθησε όπως πάντα το εθιμικό δίκαιο του πολέμου. Οι κάτοικοι της Θεσσαλονίκης, με το ν' αρνηθούν να παραδοθούν αμαχητί, όπως τους είχε δοθεί η ευκαιρία, ήξεραν πολύ καλά ότι εξέθειαν τους εαυτούς τους στην υποδούλωση και τη λεηλασία. Αν τους είχε επιτραπεί ν' ακολουθήσουν το δρόμο της μη αντίστασης που επιθυμούσαν οι περισσότεροι, η τύχη της πόλης θα ήταν λιγότερο τραυματική (...)

Χιλιάδες παλιοί κάτοικοι της πόλης έγιναν σκλάβοι. «Σε πολλές περιπτώσεις είδαμε Χριστιανούς – αγόρια, κορίτσια και πλήθη παντρεμένες γυναίκες κάθε λογής- να τους περιφέρουν οι Τούρκοι σε μεγάλες ουρές στις πόλεις της Θράκης και της Μακεδονίας», έγραφε ο Ιταλός έμπορος και αρχαιοδίφης Κυριακός ο Αγκωνίτης. Ήταν «δεμένοι με σιδερένιες αλυσίδες και τους μαστίγωναν με βούρδουλες, στο τέλος δε τους έστηναν για πούλημα στα χωριά και στα παζάρια... απεριγραπτα αισχρό και βδελυρό θέαμα, σαν ζωοπανήγυρη» (...) Ορισμένοι ασπάζονταν το Ισλάμ, ελπίζοντας σε καλύτερη μεταχείριση' οι άλλοι, δεμένοι ο ένας με τον άλλον απ' το λαιμό, ζητιάνευαν ελεημοσύνη στους δρόμους της πρωτεύουσας, της Αδριανούπολης, όπου τους είχαν πάει για πούλημα ή έμπαιναν στην υπηρεσία του σουλτάνου.

Ήταν **εθνικιστές** οι κατακτητές της Θεσσαλονίκης; Ήταν – όσο ήταν και οι κατακτητές της Τρίπολης... Πάντως, η συμπεριφορά τους προς τους άμαχους που έπεσαν στα χέρια τους ήταν απολύτως ταυτόσημη!

Δεν πρόκειται, λοιπόν, για ιδεολογικό θέμα. Έτσι όπως ήρθαν τα πράγματα (πολιτικά ασύμβατοι στόχοι στις δύο πλευρές, άρνηση των πολιορκημένων να συμβιβαστούν με την πραγματικότητα και να σώσουν τη ζωή τους θυσιάζοντας τα υπάρχοντά τους, κατάληψη της πόλης χωρίς συνθηκολόγηση) η σφαγή ήταν μονόδρομος. Οπότε, το πραγματικό ερώτημα που έχει κάποιο νόημα είναι: υπέρ της επανάστασης με τη σφαγή – ή κατά της επανάστασης εξαιτίας της σφαγής; Η δεύτερη επιλογή (αν προεκτείνουμε αυτούς τους παράλογους, έτσι κι αλλιώς, συλλογισμούς) θα σήμαινε μια δεύτερη, πολύ μεγαλύτερη σφαγή: από τη στιγμή που οι επαναστατημένοι θα κατέθεταν τα όπλα, από τύψεις για τη δράση τους στην Τρίπολη, τους περίμενε η ίδια ακριβώς μοίρα με τα θύματά τους.

Είναι ακατανόητο, κάποιος που διαρρηγνύει τα ιμάτιά του για τα δικαιώματα των καταπιεσμένων, των μειονοτήτων κλπ (και πολύ καλά κάνει) να αμφισβητεί στους επαναστατημένους του '21 το υπ' αριθμόν ένα ανθρώπινο (πολιτικό) δικαίωμα: την πάλη για απαλλαγή από την τυραννία και αυτοδιάθεση. Εκτός αν προκύπτει, με ορισμένο σύστημα σκέψης, πως η οθωμανική δεσποτεία δεν ήταν τυραννία και οι ραγιάδες δεν είχαν το δικαίωμα να θέλουν να απαλλαγούν από αυτή.

Ο αγώνας για ελευθερία και αυτοδιάθεση είναι το μείζον. Η επανάσταση του '21 οργανώθηκε και ξέσπασε ακριβώς γι' αυτό. Ωστόσο, δεν πρέπει να παραγνωρίζουμε ή να λησμονάμε την πραγματική φύση των ανθρώπων, ειδικά ανθρώπων που ήθελαν να περάσουν από την κατάσταση της δουλείας σε εκείνη της ελευθερίας: σε ποιο σχολειό πολιτισμού είχαν θητεύσει; Ποιοι ήταν οι άμεσοι δάσκαλοί τους; Ποιος τους έμαθε να σκοτώνουν τον Άλλον, χωρίς την παραμικρή τύψη;

Οι πιο κοντινές σε εμάς ελληνικές τραγωδίες (πχ του Εμφυλίου 1943-49) μας δείχνουν καθαρά πως ο άνθρωπος παραμένει πάντοτε, σε απελπιστικά μεγάλο βαθμό, δέσμιος της τύχης του. Το έγκλημα (και το μαζικό έγκλημα) υπάρχει πάντοτε μέσα του – και περιμένει την ευκαιρία να εκδηλωθεί.

Οι συνθήκες πολέμου ευνοούν αποφασιστικά αυτή την εκδήλωση, καθώς εξασφαλίζουν τα απαραίτητα άλλοθι.

Τα παραπάνω ισχύουν για όλους τους λαούς, όλες τις εποχές, όλους τους πολιτισμούς. Δεν πρωτοεμφανίστηκαν ξαφνικά τον Σεπτέμβρη του 1821 μέσα και έξω από τα τείχη της Τρίπολης. Και είναι απολύτως ανεξάρτητα από την δημοφιλία ή την επιρροή των ιδεολογιών: ο φασισμός, ο ναζισμός, ο κομμουνισμός, η αποικιοκρατία και ο ιμπεριαλισμός, το καθεστωτικό Ισλάμ, ο θεσμικός χριστιανισμός, ο επιθετικός εθνικισμός κλπ – **το μόνο που κάνουν είναι να ορθολογικοποιούν (τάχα) και να ιεροποιούν (δήθεν) το ένστικτο της εξόντωσης του Άλλου. Είναι μονάχα εργαλεία.**

Βέβαια, δεν πρέπει να ξεχνάμε ή να υποτιμάμε ποτέ την άλλη, τη φωτεινή πλευρά του ανθρώπου – αυτήν που αντιστέκεται και δημιουργεί.

Η σφαγή της Τριπολιτσάς ήταν εξ αρχής αδιαμφισβήτητο γεγονός (για να το αρνηθεί κάποιος θα έπρεπε να βγάλει τρελούς όλους τους Έλληνες και ξένους ιστορικούς, αλλά και τον ίδιο τον Κολοκοτρώνη, μαζί του και τον Τερτσέτη): μοιραία ο λάκκη η επίσημη «ελληνική ιστοριογραφία» (δηλαδή, η «ελληνική» εκδοχή της αλήθειας) επιχείρησε να βρει ηθική υπόσταση στη σφαγή (!) αποδίδοντας την στη «δίκαιη αγανάκτηση των Ελλήνων για τα 400 χρόνια της σκλαβιάς», υποσημειώνοντας πως «όλα δείχνουν ότι οι νεκροί δεν ήταν 32.000 αλλά μέχρι 12.000», θαρρείς και 12.000 νεκροί είναι ένα «νόμιμο» νούμερο σφαγμένων αμάχων (ο θλιβερός αυτός ισχυρισμός αυτός έχει την ακόμη θλιβερότερη συνέχεια ότι ο «Γέρος» είχε ξεμωραθεί ελαφρώς όταν υπαγόρευε στον Τερτσέτη). Γενικό συμπέρασμα όλων αυτών: ναι μεν η σφαγή έγινε, αλλά ούτε ο Κολοκοτρώνης έφταιγε, διότι ήταν «ανήμπορος να ελέγξει το δίκαιο μένος του στρατού του, μόλο που το προσπάθησε», ούτε το ασκέρι των σφαγιαστών έφταιγε, διότι «είχε στην πλάτη του τετρακόσια χρόνια σκλαβιάς»... Ποιος έφταιγε, λοιπόν: αλίμονο, κατά την κυρίαρχη εκδοχή του εθνοφασισμού έφταιγαν οι ίδιοι

οι σφαγμένοι, οι άμαχοι, οι γυναίκες και τα βρέφη, διότι ήσαν «μιαρά σκυλιά»...

– Ποια είναι ολόκληρη η επίσημη «ελληνική ιστοριογραφία»; Γιατί καλό είναι να μιλάμε επί συγκεκριμένου. Αλλιώς, μαζί με τα ξερά, καίγονται και τα χλωρά...

– Ποιος μίλησε για 12000 αντί 32000; Περιλαμβάνεται κι αυτός στην επίσημη «ελληνική ιστοριογραφία»;

– Για τον Κολοκοτρώνη, αλλά και για τις πραγματικές αιτίες της σφαγής, τα είπαμε παραπάνω.

– Η επίσημη «ελληνική ιστοριογραφία» ταυτίζεται με την κυρίαρχη εκδοχή του εθνοφασισμού; Ο Σβορώνος, που εντάσσεται;

Πολύ θα ήθελα συγκεκριμένες απαντήσεις σ' αυτά τα ερωτήματα. Γιατί, έχοντας διαβάσει αυτά τα λίγα που έχει διαβάσει ο μέσος Έλληνας για το 1821, οι απόψεις του Τριαρίδη μου φαίνονται ότι πατάνε αποκλειστικά σε αυτό που φαντάζεται, βρίσκονται δηλαδή στον αέρα... Αλλά, ας δούμε γιατί, κατά τον Τριαρίδη, έγινε η σφαγή:

Δυστυχώς η απάντηση σε αυτό το ερώτημα είναι προφανής – και εξαιρετικά πικρή: ο Κολοκοτρώνης πίστευε (και όχι μόνον αυτός) πως για να αναγνωρισθεί η Ελληνική Επανάσταση έπρεπε να δημιουργηθεί άμεσα μια «εθνικώς καθαρή ελληνική επικράτεια». Αυτή η «επικράτεια» δεν μπορούσε να ήταν άλλη από την Πελοπόννησο: από την άνοιξη του 1821 οι ένοπλες ομάδες των εξεγερμένων Ελλήνων αρχίζουν κλιμακούμενες σφαγές άμαχων Τούρκων (ενδεικτικά αναφέρω: Πάτρα, Καλαμάτα, Ναβαρίνο, Μονεμβασία, Ακροκόρινθο). Μοιραία, ιδίως μετά τις νίκες των Ελλήνων στο Βαλιέτσι και στα Βέρβαινα, ο έντρομος τούρκικος και εβραϊκός πληθυσμός της Πελοποννήσου είχε καταφύγει κατά πρώτο λόγο στην Τριπολισιά και στα λιμάνια του Ναυπλίου και της Μεθώνης κατά δεύτερο.

Ως εκ τούτου, μια καθολική σφαγή στην Τριπολιτσά (την οποία επί της ουσίας δεν μπορούσαν να διανοηθούν οι γερλίσιοι Τούρκοι – δηλαδή: οι Τούρκοι που για αιώνες ζούσαν στην Πελοπόννησο) θα προκαλούσε την άμεση φυγή όσων είχαν συγκεντρωθεί σε Ναύπλιο και Μεθώνη – άρα η Πελοπόννησος θα γινόταν «ελληνική επικράτεια» μέσα σε λίγες μέρες.

Δυστυχώς, η απάντηση που δίνει ο συγγραφέας στο ερώτημα (που ο ίδιος θέτει) είναι κυριολεκτικά άλλα αντ' άλλων. Πρώτα πρώτα, τι συνέβη στα άλλα κάστρα, μετά την πτώση και τη σφαγή της Τρίπολης;

-Στο Ναύπλιο, χρειάστηκαν μερικοί μήνες προσπαθειών για να καταληφθεί το Παλαμήδι (30 Νοεμβρίου) και η πόλη (3 Δεκεμβρίου)

- Στην Πάτρα, το κάστρο έμεινε στα χέρια των Οθωμανών ως το 1828, οπότε το κατέλαβε ο Μαιζών. Το ίδιο συνέβη με το άλλο μεγάλο κάστρο, της Μεθώνης.

Είναι πραγματικά εξωφρενικό να ισχυρίζεται κανείς ότι οι Οθωμανοί και οι Αρβανίτες που κρατούσαν τα κάστρα θα τα παράδιναν φοβισμένοι από αυτό που έγινε στη Τριπολιτσά, όταν είναι πασίγνωστο το τι συνέβη στην πραγματικότητα! Όσο για τους Οθωμανούς Μωραΐτες, ελάχιστη σημασία είχε αν αποφάσιζαν να μείνουν ή να φύγουν (και να ξαναγυρίσουν): το θέμα ήταν αποκλειστικά η κυριαρχία των κάστρων – από αυτό εξαρτιόντουσαν τα πάντα!

Και μια λεπτομέρεια: οι Τούρκοι δε ζούσαν «για αιώνες» στην Πελοπόννησο. Είναι ζήτημα αν υπήρχε Τούρκος κάτοικος στα 1715, όταν έφυγαν οι Βενετοί και ο Μωριάς πέρασε στην εξουσία της Υψηλής Πύλης. Και κάποιοι από αυτούς (όσοι δεν είχαν έρθει από άλλα μέρη) ήταν ντόπιοι Μωραΐτες, που αλλαξοπίστησαν για λόγους επιβίωσης.

Ας δούμε τώρα το βασικό επιχείρημα – ότι ο Κολοκοτρώνης πίστευε (και όχι μόνον αυτός) πως για να αναγνωριστεί η Ελληνική Επανάσταση έπρεπε να δημιουργηθεί άμεσα μια «εθνικώς καθαρή ελληνική επικράτεια». Ο Τριαρίδης κυριολεκτικά κομίζει γλαύκαν εις Αθήνας! Ακριβώς αυτός, είπαμε ήδη, πως ήταν ο πρώτος στόχος της Επανάστασης! Για να συμβεί κάτι διαφορετικό (να νικήσει η Επανάσταση και να παραμείνουν οι Τούρκοι στις εστίες τους) σήμαινε πολύ απλά ότι οι παραμένοντες (πρώην δυνάστες) θα αναγνώριζαν και θα ήταν νομιμόφρονες το νέο καθεστώς, θα παράδιναν χωρίς γκρίνια τις τεράστιες περιουσίες τους στους πρώην ραγιάδες τους, θα πλήρωναν φόρους στην ελληνική κυβέρνηση – και θα ερχόντουσαν σε πλήρη αντίθεση με το Σουλτάνο, με τον οποίο το εν τη γενέσει του ελληνικό κράτος ήταν σε εμπόλεμη κατάσταση! Αξίζει να τη συζητήσουμε σοβαρά αυτή την κωμωδία; Μια τέτοια συζήτηση θα είχε νόημα μονάχα αν πετύχαινε το στρατηγικό σχέδιο της Φιλικής Εταιρείας – και η Επανάσταση κυριαρχούσε ταυτόχρονα σε ολόκληρη τη Βαλκανική.

Ο Κολοκοτρώνης παρουσιάζει τον εαυτό του στα «Απομνημονεύματα» να μην κάνει επί τρεις μέρες την παραμικρή προσπάθεια να σταματήσει τη σφαγή (ούτε καν μια υποκριτική, έστω, επίκληση πριν ή κατά τη διάρκεια της σφαγής) – κι όταν τελειώνει το μακελειό, μονάχα τότε μπαίνει στην Τριπολιτσά (περνώντας καβαλάρης πάνω απότοπρωματόστρωτο) για να σταθεί νικητής στον πλάτανο της πλατείας.

Είδαμε ήδη ότι ο Κολοκοτρώνης, αφού εξασφάλισε τη διαφυγή όσων Αρβανιτών μπόρεσε -πράγμα που δεν ήταν καθόλου εύκολο- (η τήρηση από την πλευρά του της συμφωνίας είχε και σπουδαία πολιτική σημασία για την Επανάσταση) στη συνέχεια έσωσε και διασφάλισε τους οικείους του Σεΐχ Νετζίπ και τους υπερασπιστές της Μεγάλης Ντάπιας. Είδαμε ότι οι αρχηγοί απεύθυναν εκκλήσεις τη δεύτερη μέρα της σφαγής, οι οποίες δυστυχώς δεν εισακούστηκαν. Συνεπώς ολόκληρη η παράγραφος του Τριαρίδη βασίζεται α. στην άγνοια των

πραγματικών περιστατικών και β. στην προκαθορισμένη φανατική ιδεοληψία του για τον Κολοκοτρώνη. Σημειωτέον ότι, μόλις ο Γέρος έφτασε στον περίφημο πλάτανο, διέταξε αμέσως να τον κόψουν, για ευνόητους λόγους.

Ανοίγουμε τα λεξικά: «Εθνοκάθαρση, η· η βίαιη μετακίνηση των μελών μιας εθνότητας από μια περιοχή ή/και ο μαζικός αφανισμός τους, η εξόντωσή τους». Ας μην παίζουμε με τις λέξεις: αυτό που έγινε στην Τριπολιτσά εκείνον τον Σεπτέμβριο του 1821 είναι ο απόλυτος ορισμός της εθνοκάθαρσης.

Μα ποιος σοβαρός άνθρωπος διαφωνεί ότι στην Τριπολιτσά έγινε εθνοκάθαρση; Ο Τριαρίδης αισθάνεται υποχρεωμένος να φορτίζει αδιάκοπα συναισθηματικά το λόγο του, όταν αναφέρεται σε αυτόνομη! Αυτό δεν είναι κακό, αρκεί να σέβεται τα πραγματικά περιστατικά και να μην εμφανίζεται μόνιμα μονομερώς προκατειλημμένος! Γιατί, όπως ήδη ανάφερα, στα 1821 έγιναν πολλές σφαγές, σε όλη την έκταση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Μια από αυτές ήταν η σφαγή της Τρίπολης. Οι σφαγές, φυσικά, δεν συμψηφίζονται – αποτελούν η καθεμιά τους ξεχωριστό έγκλημα κατά της ανθρωπότητας. Το πραγματικά ενδιαφέρον είναι να προσδιορίσουμε τις πραγματικές και όχι κάποιες φανταστικές αιτίες – όπως ο συγγραφέας κάνει στις αμέσως επόμενες φράσεις του:

Διόλου μη αναμενόμενο: η προσχώρηση των ανθρώπων στον εθνικισμό δεν είναι τίποτε άλλο από μια ιστορία διαρκών εθνοκαθάρσεων – που με την σειρά τους γεννούν εθνοκαθάρσεις. Δεν είναι τυχαίο πως μετά από την Τριπολιτσά, η εθνοκάθαρση έγινε η κυρίαρχη βαλκανική πρακτική (ας πούμε: τι πήγε να εφαρμόσει ο Ιμπραήμ της Αιγύπτου και πάλι στην Πελοπόννησο, μόλις τέσσερα χρόνια αργότερα, τούτη τη φορά επί των Ελλήνων;).

Αυτή η λογική τσακίζει κόκαλα! Γιατί παραγνωρίζει το γεγονός των συνεχών εθνοκαθάρσεων από την άλλη πλευρά, εις βάρος των υποδούλων (όταν σήκωναν κεφάλι, κατά κύριο λόγο, πχ

στα 1715 και στα 1770). Η Τριπολιτσά δεν σηματοδοτεί καμιά απολύτως αφετηρία – απλώς ήταν η πρώτη φορά που την εθνοκάθαρση την υφίσταντο εις βάρος τους οι μέχρι τότε έχοντες το θλιβερό προνόμιο να την εξασκούν εις βάρος των άλλων! Κυρίαρχη βαλκανική πρακτική ήταν ήδη – και την είχαν επιβάλλει οι ίδιοι οι Οθωμανοί, στο βαθμό που τους βόλευε κάθε φορά. Η αναφορά στην πρακτική του Ιμπραήμ είναι κυριολεκτικά για γέλια: από την Τρίπολη, τάχα, παραδειγματίστηκε ο Αιγύπτιος!

Αρκεί κανείς να διαλέξει μια τυχαία περίοδο, ας πούμε τα χρόνια 1912-1922 και να αναλογιστεί τι έγινε στα Βαλκάνια και στη Μικρά Ασία (ας πούμε, το πώς «εκκαθάρισαν» -διάβαζε: σφάγιασαν- οι Τούρκοι διαδοχικά Αρμενίους, Ποντίους και Μικρασιάτες Έλληνες, ή το πώς επιχειρήσαν να «εκκαθαρίσουν» οι Έλληνες τους Μικρασιάτες Τούρκους την τριετία 1919-1922), για να διαπιστώσει το πλέγμα της φρίκης: κάθε φενακισμένη «εθνική γιορτή», κάθε τρομερή «παρέλαση», κάθε απαίσια «επέτειος νίκης» του ενός «έθνους» σημαίνει την καταστροφή, την εθνοκάθαρση, τον χαλασμό ενός λαού – μια αλλόκοτη τραγωδία αιώνων που κρατά γερά μέχρι σήμερα...

Η περίοδος 1912-1922 δεν είναι καθόλου «μια τυχαία περίοδος», όπως υποκριτικά δηλώνει ο Τριαρίδης. Ήταν η μοναδική εποχή στον 20^ο αιώνα, κατά την οποία εφαρμόστηκαν διαδικασίες εθνοκάθαρσης μεταξύ Ελλήνων και Τούρκων. Μονάχα που είναι πραγματικά εκπληκτικός ο τρόπος με τον οποίο επιχειρείται να εξισωθεί η συστηματική, επίμονη, οργανωμένη, «επιστημονική» εθνοκάθαρση που πραγματοποίησαν οι Κεμαλικοί εις βάρος Αρμενίων, Ποντίων και Μικρασιατών Ελλήνων, με τις περιορισμένες (χρονικά, τοπικά, σε αριθμό θυμάτων) αθλιότητες που διέπραξαν τμήματα του ελληνικού στρατού στη Μικρασία, κυρίως κατά την υποχώρησή τους.

Συχνά γυρίζουμε στην ποίηση για να σκεφτούμε τις λέξεις: ο Σεφέρης στην «Ελένη» μιλά για τον παλιό δόλο των θεών. Ωστόσο -το έχω γράψει κι άλλη φορά- για μένα τουλάχιστον δεν

υπάρχει κανένας δόλος των θεών – υπάρχουν αποφάσεις και επιλογές των ανθρώπων. Δυστυχώς εμείς είμαστε που επιλέγουμε και αποφασίζουμε την προσχώρησή μας στο εθνικιστικό μίσος. Κι έχουμε να το σκεφτούμε: ποιος διανοητικός μηχανισμός μας οδηγεί σε τόσην απανθρωπιά;

Στην απανθρωπιά δεν μας οδηγούν διανοητικοί μηχανισμοί, μας οδηγούν τα αρχέγονα ένστικτα του φόβου. Οι διανοητικοί μηχανισμοί απλώς οργανώνουν τα συμβάντα. Το μίσος υπάρχει – όχι ως κινούσα αιτία, αλλά ως σύμπτωμα μιας βαθύτερης παθολογίας. Και, αναλογικά, η εθνική ταυτότητα ή συνείδηση δεν έχει να κάνει (παρά συμπτωματικά) με την εκδήλωση των θηριωδών ενστίκτων. Ο εθνικισμός είναι μέθοδος, είναι σχήμα – δεν είναι η αιτία του μίσους. Αν συνέβαινε αυτό, τότε ολόκληρη η ανθρώπινη ιστορία ως τις αρχές του 19^{ου} αιώνα θα ήταν ένας χαρούμενος περίπατος εις τας εξοχάς – και όχι μια αιματόβρεχτη διαδρομή, όπως πράγματι ήταν.

Εν μέσω όλων αυτών, δέχομαι και κάπως ευπρεπέστερες επιστολές και μηνύματα που με ρωτούν: «δηλαδή, κατά τη γνώμη σου, δεν έπρεπε να γίνει η Ελληνική Επανάσταση ενάντια στην Οθωμανική Αυτοκρατορία; Έπρεπε να παραμείνουμε για πάντα σκλάβοι στους Τούρκους;». Το ερώτημα είναι απλοϊκά ανιστόρητο και δείχνει το πώς ονομάζουμε «ιστορία» την παπαγαλία συνημάτων (...) Ωστόσο απαντώ – με την ελπίδα πως, έστω κι έτσι, ίσως μπορούμε να προχωρήσουμε στην διερώτηση αυτού του κειμένου. Πρώτον: σαφώς και έπρεπε να γίνει η επανάσταση του λαού ενάντια στους δυνάστες Τούρκους διοικητικούς και Έλληνες κοτζαμπάσηδες, οι οποίοι με την συνεργασία του κλήρου δυνάστευαν τους κολίγους τους.

Ωραία, υπόδουλες εθνικές ομάδες (Βούλγαροι, Σέρβοι, Έλληνες) δεν υπήρχαν – υπήρχε μονάχα «λαός». Ας το δεχτούμε για λίγο, για να δούμε το καταπληκτικό επόμενο: οι Τούρκοι, λέει, ήταν «διοικητικοί». Κάτι ευσυνείδητοι γραφειοκράτες, εκεί πέρα... Ωστόσο, οι Τούρκοι που βρέθηκαν πολιορκημένοι στην Τρίπολη ήταν κάτι παραπάνω από

διοικητικοί: ήταν ιδιοκτήτες, είχαν κυριαρχικά πολιτικά δικαιώματα επί των ραγιάδων, ζούσαν (χωρίς να εργάζονται, συνήθως) εις βάρος των ραγιάδων, με την πειθώ που τους εξασφάλιζε η δύναμη των όπλων και η απειλή ή η εξάσκηση ωμής βίας και τρομοκρατίας. Ωραίοι διοικητικοί... Όσο για την απαίτηση του Τριαρίδη, ότι η επανάσταση θα έπρεπε να είναι ταυτόχρονα και κατά των Ελλήνων κοτσαμπάσηδων, είναι πολλαπλά λαθεμένη. Ο βάρβαρος και απολίτιστος Κολοκοτρώνης εξήγησε πειστικά στους επαναστάτες, όταν πήγαν να σφάξουν τους προεστούς, ότι αλίμονο για την Επανάσταση αν η Ευρώπη την χαρακτήριζε καρβονάρικη. Και είχε απόλυτο δίκιο. Τώρα, εμείς, μπορούμε εκ του ασφαλούς και εκ των υστέρων να αμολάμε και καμιά παρόλα μαρξιστικής(;) προελεύσεως.

Και στα Βαλκάνια των μεικτών πληθυσμών του 1821 ο μόνος πραγματικός στόχος μιας λαϊκής επανάστασης ήταν να ξεσκλαβώσει τους ανθρώπους από τον οθωμανικό ζυγό μέσα από μια Βαλκανική Συνομοσπονδία με βασικό άξονα το ανεξίθρησκο καθεστώς σεβασμού διαφορετικών θρησκειών, γλωσσών και πολιτισμικών χαρακτηριστικών – κι όχι να κάνει εθνοκαθάρσεις για να δημιουργήσει το έρεισμα ενός ακραιφνούς εθνικού κράτους με προαιώνια εκκίνηση και ουράνια αποστολή – και με όλα τα αντανακλαστικά δεινά που θα γεννούσε σε ολόκληρη τη Βαλκανική κάτι τέτοιο.

Αυτό ακριβώς που περιγράφει λυρικά ο Τριαρίδης ήταν, σε γενικές γραμμές, το πολιτικό πρόγραμμα του Ρήγα – και το επαναστατικό πρόγραμμα της Φιλικής Εταιρείας, η οποία προετοίμασε και ξεκίνησε την Επανάσταση. Και ο μοναδικός λόγος που δεν υλοποιήθηκε ήταν ότι οι αδελφοί βαλκάνιοι λαοί δεν ήταν έτοιμοι να συμμετάσχουν σε τέτοια μεγαλεπήβολα εγχειρήματα – και είτε σφύριζαν αδιάφορα, είτε συνεργάστηκαν με την Υψηλή Πύλη, εις βάρος των Ελλήνων επαναστατών (τότε τους αποκαλούσαν, επισήμως, *αποστάτες* και *ληστές*).

Ο Κολοκοτρώνης ήταν συνειδητός και δραστήριος Φιλικός. Τα είχε όλα αυτά υπόψη του, παρόλο που διάφοροι ισχυρίζονται πως μονάχα το Μωριά είχε κατά νου. Βέβαια, ήρθαν έτσι τα πράγματα και ο αγώνας περιορίστηκε σε Μωριά και Ρούμελη. Το πρόβλημά του δεν ήταν να κάνει εθνοκαθάρσεις, ήταν να εξασφαλίσει τη δυνατότητα της αυτοδιάθεσης στο Μωριά. Είδαμε ήδη πως αυτό ήταν ασύμβατο με την παραμονή των Τούρκων στην περιοχή. Αυτό σαφέστατα είχε να κάνει με τις εθνικές διακρίσεις. Την επανάσταση δεν την έκανε γενικά και αόριστα ο «λαός» – την έκαναν οι Έλληνες. Όλων των τάξεων – των κοιζαμπάσηδων συμπεριλαμβανομένων. Και τα αγαθά που προέκυψαν από αυτήν ήταν αναμενόμενο (και πολύ λογικό) να προορίζονται αποκλειστικά για την εθνική ομάδα που έφερε σε πέρας το εγχείρημα και για όσους αλλοεθνείς τυχόν δεχόντουσαν να ενταχθούν σ' αυτό χωρίς απαιτήσεις ειδικών προνομίων. Υπήρξαν και μουσουλμάνοι που το επέλεξαν, αλλά αυτή είναι μια μεγάλη συζήτηση, η οποία μας απομακρύνει από το θέμα – τη σφαγή της Τριπολιτσάς. Ωστόσο, ας δούμε ακόμα κάτι:

Δυστυχώς τα Βαλκάνια παραδόθηκαν στον εθνικισμό· και κάθε εθνικό κράτος στο βάθος του τούνελ του υπόσχεται σκλαβιά και θάνατο: οι «πατριώτες» μιλούν για «Ελευθερία» μα λησμονούν πως τα Βαλκάνια για δυο αιώνες αιματοκυλίζονται και λεηλατούνται από εθνικά κράτη που διεκδικούν «ζωτικούς χώρους», «αρχαίες κοιτίδες» και «παμπάλαιο αίμα που ζητάει εκδίκηση»...

Αυτή είναι μια οπτική πεσιμιστική – και σε μεγάλο βαθμό ψευδής. Μετά τον Β' παγκόσμιο Πόλεμο (εδώ και 60 χρόνια) Βουλγαρία, Ρουμανία, Αλβανία, Τουρκία και Ελλάδα (εθνικά κράτη – και με το παραπάνω!) ζουν σε διαρκή ειρήνη – αν εξαιρέσουμε την τουρκική εισβολή στην Κύπρο. Το μοναδικό κράτος που έγινε πραγματικά κουλουβάχατα ήταν το μοναδικό πραγματικά πολυεθνικό κράτος: η πρώην Γιουγκοσλαβία! Βλέπουμε λοιπόν, πως παρ' όλες τις ιερεμιάδες του Τριαρίδη κατά των εθνικών κρατών, στα

βαλκάνια τα πράγματα ήρθαν ανάποδα! Είναι άλλο πράγμα η ανέξοδη ρητορεία και άλλο η πραγματικότητα.

Δεύτερον: καμία επανάσταση δεν νομιμοποιεί τη σφαγή αμάχων, μήτε και νομιμοποιεί εθνοκαθάρσεις όπως αυτή που έγινε στην Πελοπόννησο το 1821. Κι όποιος προσπαθεί να διαβάσει την ιστορία πέρα από τα σχολικά βιβλία (γραμμένα από υπαλλήλους εν υπηρεσία) ή από μορφώματα «για κάθε σπίτι» όπως αυτό της Εκδοτικής Αθηνών, θα διαπιστώσει ότι η σφαγή της Τριπολιτσάς και η εθνοκάθαρση της Πελοποννήσου από Τούρκους και Εβραίους δεν θεμελίωσε την ελληνική ανεξαρτησία, όπως πασχίζουν να αποδείξουν οι «πατριώτες ιστορικοί» – τουναντίον κινδύνεψε να την ακυρώσει εν τη γενέσει της. Οι «πατριώτες ιστορικοί» ξεχνούν πως την ανεξαρτησία στην Ελλάδα την αποφάσισαν οι λεγόμενες Μεγάλες Δυνάμεις, μέσα από ένα σύνθεμα διαμόρφωσης συγκεκριμένων συμφερόντων και πολύπλευρης πίεσης, πίεσης που δημιούργησαν (πρωτίστως) η συνειδητοποίηση της αδυναμίας της Πύλης να ελέγξει ικανοποιητικά την ανατολική Μεσόγειο και συνεπακόλουθα η ανάγκη δημιουργίας ενός απολύτως εξαρτημένου προτεκτοράτου στην ανατολική Μεσόγειο, η εθνοκάθαρση που επιχειρούσε ο Ιμπραήμ στην Πελοπόννησο (η οποία θα δημιουργούσε μια υπερενισχυμένη Αίγυπτο), σε συνδιασμό με διάφορα γεγονότα που επέδρασαν στα φιλελληνικά συναισθήματα διπλωματικών κύκλων (η σφαγή της Χίου, ο θάνατος του Μπάρον, η πτώση του Μεσολογγίου). Οι «πατριώτες ιστορικοί» σφυρίζουν αδιάφορα όταν πρέπει να πουν πως τον καιρό της ναυμαχίας του Ναυαρίνου, η επανάσταση είχε σβήσει ολοκληρωτικά – από το 1826 στην Ελλάδα δεν πολεμούσε κανένας μήτε τους Τούρκους, μήτε τον Ιμπραήμ...

Ας αρχίσουμε από το τέλος: στα 1826 ο Ιμπραήμ δεν είχε καταφέρει ακόμα να πάρει το Ναύπλιο, ούτε τη Μάνη. Ο Κολοκοτρώνης εξακολουθούσε να τον παρενοχλεί σοβαρά με συνεχές αντάρτικο και να λειτουργεί ως αντίστροφο φόβητρο για όσους συνθηκολογούσαν (φωτιά και τσεκούρι στους προσκυνημένους!). Ύδρα, Σπέτσες, Αίγινα δεν είχαν ακόμα αντικρίσει Αίγυπτο – και η ναυτική τους δύναμη παρέμενε

άθικτη. Οι Άγγλοι τραπεζίτες και κεφαλαιούχοι είχαν ήδη αναγνωρίσει την ελληνική κυβέρνηση (η οποία δε διέκοψε ούτε στιγμή τη λειτουργία της) παρέχοντάς της δάνεια, σε λίρες. Στη Ρούμελη ο Καραϊσκάκης είχε κυριαρχήσει ολόκληρο το 1826 και, ως το θάνατό του στις 23 Απριλίου 1827, πολεμούσε στα ίσια τον Κιουταχή, στη μάχη για την Αθήνα. Η ναυμαχία του Ναυαρίνου έγινε στις 8 Οκτωβρίου 1827. Ως τότε ο Ιμπραήμ προσπαθούσε, αλλά η αντίσταση συνεχιζόταν. Και είχε φτάσει σε ένα σημείο (τον είχε φτάσει η άκαμπτη αντίσταση του Γέρου) όπου η εκστρατεία του ήταν πλέον ασύμφορη, ως πολιτική επένδυση, για τον Μωχάμετ Άλη της Αιγύπτου: κόστιζε ήδη πολύ περισσότερο από τα αναμενόμενα κέρδη.

Αν δεν υπήρχε αυτή η πεισματική αντίσταση, τόσο στη Ρούμελη όσο και στο Μωριά, πολύ απλά δεν θα υπήρχε καμιά ναυμαχία του Ναυαρίνου! Η ασυμβίβαστη αντίσταση των επαναστατών, λοιπόν, ήταν αυτή που τους επιβράβευσε – κατά κύριο λόγο.

Τα λοιπά επιχειρήματα του Τριαρίδη είναι εξαιρετικά ισχνά. Πως κινδύνεψε η επιτυχία της επανάστασης από τη σφαγή; Δεν μας το εξηγεί. Η αδυναμία της Πύλης να ελέγξει ικανοποιητικά την Ανατολική Μεσόγειο, θεραπεύτηκε άραγε από την αναγνώριση του πρώτου ελληνικού κρατιδίου; Πως συνέβη αυτό; Γιατί η εθνοκάθαρση του Ιμπραήμ (που δεν έκανε εθνοκάθαρση – προσκυνοχάρτια ζητούσε) δεν ενόχλησε κανέναν για τρία ολόκληρα χρόνια;

Με όλα αυτά θέλω να πω πως η επανάσταση δεν έχασε – αντίθετα κέρδισε το μεγάλο στοίχημα: το χρόνο. Άντεξε όσο έπρεπε για να γίνει κατανοητό στην Ευρώπη πως η Υψηλή Πύλη δεν ήταν σε θέση να υποτάξει Μωριά, Ρούμελη και τα ναυτικά νησιά. Άντεξε όσο έπρεπε για να στραφεί η κοινή γνώμη της Ευρώπης ολοκληρωτικά στο πλευρό της – και να επηρεάσει τις κυβερνήσεις της.

Είναι κάπως αστεία και άκαρη η προσπάθεια να παρουσιαστεί η Επανάσταση ως ένα αποτυχημένο έργο αποτυχημένων εθνικιστών, οι οποίοι επιδόθηκαν με επιτυχία αποκλειστικά σε εθνοκαθάρσεις αθών Οθωμανών – και τίποτε άλλο εκτός από αυτό! Είναι εξίσου αστεία η επίμονη προσπάθεια να παρουσιαστεί ο άνθρωπος που έσωσε με το στρατηγικό μυαλό του, την αδάμαστη θέλησή του και την ακάματη ενεργητικότητα και επιμονή του τρεις φορές την Επανάσταση και τους Μωραΐτες εξεγερμένους (στην Τρίπολη, στην απόκρουση του Δράμαλη και με την αντίσταση στον Ιμπραήμ) ως ένας απλός εγκληματίας κατά της ανθρωπότητας.

Η συνταγή είναι γνωστή (και δοκιμασμένη) από παλιά: όσο μεγαλύτερο είναι ένα ψέμα, τόσο πιο πιστευτό γίνεται. Ο κυρίαρχος εθνικισμός από την πρώτη στιγμή εστίασε την προσπάθειά του στο να πείσει την πλειοψηφία και κυρίως να καταγράψει στις επίσημες ιστορίες το ότι οι «πανάρχαιοι Έλληνες «ελευθερώθηκαν με δικές τους δυνάμεις αφού έδιωξαν τους εισβολείς Τούρκους». Στο κέντρο αυτής της γελοίας κατασκευής η σφαγή των αμάχων της Τριπολιτσάς κατέχει δεσπόζουσα θέση, καθώς λογαριάζεται κάτι σαν ανακατάληψη της Κωνσταντινούπολης, «ιστορική θεραπεία» (!) του 1453 και σίγουρα η «αφετηρία» της ελληνικής ελευθερίας. Δεν χρειάζεται ιδιαίτερη ερμηνεία για αυτό: η σφαγή της Τριπολιτσάς ήταν ένα υπέροχο εργαλείο μίσους για τον εθνικισμό καθώς για τα επόμενα εκατό χρόνια θα βάθαινε το μίσος ανάμεσα σε Έλληνες και Τούρκους, θα έφερνε νερό στον μύλο του Τούρκικου εθνικισμού και θα απέκλειε την δυνατότητα μεικτών κρατών – τον αιώνιο φόβο των εθνικισμών. Έτσι, συντονισμένος με το κλίμα αυτό, ο Κολοκοτρώνης, σχεδόν είκοσι χρόνια μετά τη σφαγή, δεν ντρέπεται διόλου να πει καθαρά, προς όλες τις κατευθύνσεις, τι έγινε και πώς έγινε – ήταν απόλυτα πεπεισμένος πως σφάζοντας αμάχους «ελευθέρωσε» την Ελλάδα. Το ιδεολόγημα του μίσους ήταν ήδη ενεργό: η «εθνικώς καθαρή» νεότερη Ελλάδα «απελευθερώθηκε με τις δικές της δυνάμεις» αφού προηγουμένως καθάρισε τα «άγια χώματά της» από τους «μιαρούς σκύλους».

Ο Τριαρίδης προφανώς εννοεί την ιστορική κατασκευή των Ζαμπέλιου – Παπαρηγόπουλου, η οποία, όντως, κυριάρχησε για μεγάλο διάστημα, καθώς η Ελλάδα προσπαθούσε να οργανωθεί ως εθνικό κράτος – και οι κυρίαρχες ελίτ είχαν ανάγκη από εθνικούς μύθους, για πολιτικούς λόγους. Ωστόσο, ο χαρακτηρισμός «γελοία κατασκευή» είναι άδικος, εκτός από υπερβολικός. Ειδικά για την Τριπολιτσά, δεν υπήρξε μονάχα η σφαγή, υπήρξαν και πολλές άλλες πλευρές – με κυριότερη την κατίσχυση των επαναστατημένων Ελλήνων, οι οποίοι είδαν πλέον χειροπιαστή τη δυνατότητα επιτυχίας της Επανάστασης. Ο παραλληλισμός με την άλωση της Κωνσταντινούπολης αποτελεί μια ρητορική υπερβολή (δεν αμφιβάλλω πως χρησιμοποιήθηκε) αλλά η άλωση της Τρίπολης δεν παύει να είναι μια τεράστια επιτυχία, από κάθε άποψη – καθοριστική για τη συνέχεια της Επανάστασης. Τα παρεπόμενα που της αποδίδει ο Τριαρίδης (ότι τάχα αυτή ήταν που βοήθησε τον εθνικισμό να καλλιεργήσει το μίσος ανάμεσα σε Έλληνες και Τούρκους) είναι αστήριχτα. Εκτός της Τριπολιτσάς υπήρξαν δεκάδες και εκατοντάδες άλλες περιπτώσεις σφαγών στα έτη 1821-8, – οι συντριπτικά περισσότερες εις βάρος αμάχων Ελλήνων. Εκτός από τις μείζονες και ολοκληρωτικές (Χίος, Ψαρά) οι Οθωμανοί δεν παρέλειψαν να περάσουν από μαχαίρι πολλές δεκάδες χιλιάδες Έλληνες αμάχους, σε ολόκληρη την επικράτειά τους – άλλοτε για πρόληψη (όπως την εννοούσαν) και άλλοτε για εκδίκηση. Από όλες αυτές τις οθωμανικές σφαγές ας δούμε τη σφαγή που έγινε στη Θεσσαλονίκη. Κι αυτό γιατί την περιγράφει ένας ιστορικός υπεράνω υποψίας για εθνικιστική / φιλελληνική απόκλιση, ο Μαρκ Μαζάουερ, στο βιβλίο του «Θεσσαλονίκη, η πόλη των φαντασμάτων», σελ. 175-6, αναπαράγοντας την έκθεση ενός μουσουλμάνου αξιωματούχου, του Χαϊρουλάχ, κατ' αρχήν σε δυσμένεια και φυλακισμένου, προς τον ίδιο το σουλτάνο:

Σε λίγες μέρες έφεραν έναν άλλο Έλληνα, τον Νικόλα Εφέντη. Αυτός είχε συγκλονιστικά νέα: ο Μωριάς είχε ξεσηκωθεί και οι κατάσκοποι έλεγαν πως οι Έλληνες εντός και εκτός Θεσσαλονίκης σχεδίαζαν να κάνουν το ίδιο. Ο Γιουσούφ Μπέης είχε απαιτήσει ομήρους, και περισσότεροι από τετρακόσιοι

χριστιανοί – από τους οποίους οι εκατό ήταν αγιορείτες μοναχοί-κρατούνταν στο παλάτι του. Όλους, φυσικά, τους έδερναν και τους κακομεταχειρίζονταν -ορισμένους μάλιστα τους σκότωναν.

Λίγο μετά ήρθε διαταγή από την Πύλη να αφεθεί ελεύθερος ο Χαϊρουλάχ (...) έμαθε με φρίκη ότι ο Γιουσούφ Μπέης σκόπευε να θανατώσει τους ομήρους, και δεν κατάφερε να του μεταπείσει: «Το ίδιο βράδυ οι μισοί όμηροι σφάχτηκαν μπροστά στα μάτια του άξεστου μουτεσελίμη. (...) Κι από κείνη τη νύχτα άρχισε το κακό. Η Θεσσαλονίκη, η όμορφη αυτή πόλη, που λάμπει σαν το σμαράγδι πάνω στο τιμημένο Σου στέμμα, μετατράπηκε σ' ένα απέραντο σφαγείο». Ο Γιουσούφ Μπέης πρόσταξε τους άντρες του να σκοτώνουν όποιο Χριστιανό έβρισκαν στο δρόμο, και για μερόνυχτα ο αέρας ήταν γεμάτος «φωνές, θρήνους, στριγγλιές». Είχανε τρελαθεί όλοι' σκότωναν ως και τα παιδιά και τις έγκυες γυναίκες. «Τι δεν είδανε τα μάτια μου, παντοδύναμε Σάχη των Σάχηδων;». Ο ίδιος ο μητροπολίτης ρίχτηκε στα σίδερα μαζί με άλλους κορυφαίους προκρίτους' τους βασάνισαν και τους εκτέλεσαν στην πλατεία του αλευροπάζαρου. Κάποιους τους κρέμασαν από τα πλατάνια γύρω από τη Ροτόντα. Άλλους τους σκότωσαν στην μητρόπολη, όπου είχαν καταφύγει, και τα κεφάλια τους τα μάζεψαν να τα πάνε δώρο στον Γιουσούφ Μπέη. Μονάχα ο δερβίσικος τεκές (...) πρόσφερε άσυλο στους Χριστιανούς. «Αυτά τα πράγματα και άλλα πολλά, που δεν μπορώ να τα περιγράψω γιατί και μόνο θύμησή τους μου φέρνει ανατριχίλα, συνέβησαν στην πόλη της Θεσσαλονίκης το Μάιο του 1821»

Ο μαύρος Μάης του 1821 της Θεσσαλονίκης, πολύ πριν τον μαύρο Σεπτέμβρη της Τρίπολης, έδειξε σε μια πόλη η οποία ούτε κατά διάνοια δεν είχε επαναστατήσει, τι σήμαινε Οθωμανική επικυριαρχία – με αρκετές χιλιάδες εκτελεσμένους «στο ίδιο επεισόδιο», όπως αναφέρει ο Μάρκ Μαζάουερ. Παρόμοιες σφαγές έγιναν από το ένα άκρο της Οθωμανικής αυτοκρατορίας ως το άλλο. Σχεδόν όπου υπήρχαν Έλληνες – είτε εξεγέρθηκαν είτε όχι. Τις σφαγές τις έκαναν άραγε εθνικιστές; Τις προκάλεσαν άραγε οι εθνικιστές του Κολοκοιτρώνη;

(Σημείωση: πρόσφατα αμφισβητήθηκε το κείμενο του Χαϊρουλάχ ως πλαστό – κατασκευασμένο. Λεπτομέρειες, στη συνέχεια)

*

Στη συνέχεια ο Τριαρίδης σχολιάζει, στο ίδιο πνεύμα, τους στίχους του Σολωμού, από τον *Ύμνον εις την Ελευθερίαν*, οι οποίοι αναφέρονται στη σφαγή της Τριπολιτσάς (στίχοι 35-73). Σε γενικές γραμμές έχει δίκιο. Κι αυτό γιατί ο Σολωμός εκτρέπεται σε μια φτηνή, για έναν ποιητή του μεγέθους του, και χυδαία εξύβριση των σφαγιασθέντων. Δεν ανήκω στους άνευ όρων θαυμαστές του Σολωμού. Ιδιαίτερα ο *Ύμνος* είναι ένα άτεχνο, έως αφελές στιχούργημα. Θα περιοριστώ στο σχολιασμό ελάχιστων σημείων.

Κι εδώ (μια ακόμη) παρένθεση: Υπάρχουν κάμποσοι υποστηρικτές της άποψης πως στα 1821 η σφαγή αμάχων ήταν μια πρακτική ανεκτή, ηθικά επιτρεπτή ή εν πάση περιπτώσει ανήθικη μεν μα παραδεκτά αναμενόμενη, περίπου αυτονόητη.

Ήδη έχω σημειώσει πως, από τη στιγμή που οι Οθωμανοί της Τρίπολης αρνήθηκαν να πληρώσουν για να φύγουν (52 εκατομμύρια γρόσια ήταν το ποσό που τους ζητήθηκε στις συνομιλίες που προηγήθηκαν της πτώσης) η μοίρα τους ήταν προδιαγεγραμμένη. Ο Κολοκοτρώνης, εφ' όσον συμφωνούσαν να πληρώσουν, τους έδινε τα 1500 υποζύγια που ζητούσαν, για να μεταφέρουν την κινητή τους περιουσία ως το Ναύπλιο, απ' όπου θα μπαρκάριζαν για Μικρασία ή Αίγυπτο. Αυτή ήταν η μοναδική εφικτή λύση για να αποφευχθεί η σφαγή: δήλωση υποταγής, καταβολή των «πολεμικών αποζημιώσεων», αποχώρηση χωρίς οπλισμό. Δυστυχώς, οι πολιορκημένοι δεν την αποδέχτηκαν και, επίσης δυστυχώς, οι πολιορκητές προχώρησαν όπως προχώρησαν.

Δε θέλω να νομίσει κανείς ότι επιχειρώ να εξισώσω θύτες και θύματα. Επισημαίνω απλά ότι η μετάβαση από τη μια κατάσταση στην άλλη ήταν απολύτως ρευστή: αν οι ηγέτες των

Οθωμανών ήταν στοιχειωδώς επαρκείς στο ρόλο τους ή αν δεν υπήρχε από την άλλη πλευρά ο Κολοκοτρώνης, η σφαγή θα είχε γίνει αντίστροφα: Οθωμανοί και Αρβανίτες θα είχαν ξεπατώσει τους εξεγερμένους του Μωριά, όπως είχαν κάνει ήδη στα 1715 και στα 1770.

Εμείς τώρα, στα 2007, πρέπει να γνωμοδοτήσουμε αν η σφαγή του Σεπτεμβρίου 1821 ήταν *ηθικά επιρρεπή, παραδεκτά αναμενόμενη, περίπου αυτονόητη* κλπ. Και αυτή η «αξίωση» εκφράζεται με ένα τρόπο που καταδεικνύει ως ντροπή, ως αίσχος, ως καταραμένη την ίδια την Επανάσταση του 1821 και τα αποτελέσματά της. Δεν πρόκειται να σχολιάσω τίποτα επ' αυτού – σημειώνω απλά ότι, για τη δική μου αντίληψη των πραγμάτων, το 1821 υπήρξε η κορυφαία στιγμή στην ιστορική παρουσία των νέο-Ελλήνων. Και, παρά τη σφαγή της Τριπόλης, αυτό δεν αλλάζει, όπως επιχειρεί να το κάνει ο Τριαρίδης, χωρίς να το διατυπώνει ευθέως.

*

Όποιος ενδιαφέρεται να πληροφορηθεί τι προτείνει ο Τριαρίδης στο επιλογικό ερώτημα που θέτει (*τι να κάνουμε;*) ας ανατρέξει στο δικό του κείμενο. Σε κάποιες από τις προτάσεις που κάνει συμφωνώ, σε άλλες όχι. Η δική μου άποψη, αυτή που με οδήγησε να ασχοληθώ και να ετοιμάσω αυτό το κείμενο, είναι ότι δεν είναι σωστό να πετάμε στα σκουπίδια την ιστορία μας. Η ψύχραιμη αξιολόγηση των μαύρων σελίδων της αποτελεί αυτονόητο καθήκον. Αλλά αυτό δεν μπορεί να σημαίνει ότι εξαιτίας τους θα πρέπει να σκίσουμε τις υπόλοιπες.

Σχόλια στην ανάρτηση «Η σφαγή της Τριπολιτσάς»

Πηγή: [Η σφαγή της Τριπολιτσάς | Η καλύβα ψηλά στο βουνό](#)

Π2

Πάνο, ωραία όλα αυτά αλλά δεν θα έπρεπε να εκπλήσσεσαι. Αν ο κ. Τριαρίδης είχε μείνει στο τελευταίο σκέλος του κειμένου, ότι είναι απαράδεκτο Έλληνες πολιτικοί να υμνούν τη σφαγή της Τριπολιτσάς, ΟΚ. Αλλά κάνει, αναμενόμενα, το ίδιο λάθος με τους αντιπάλους του. Η εκδοχή «ο κακός Κολοκοτρώνης οδηγεί τους αιμοδιψείς εθνικιστές Έλληνες κατά των δύσμοιρων αμάχων» είναι το ακριβές πάρισο της εκδοχής «ο καλός Κολοκοτρώνης οδηγεί το ανέκαθεν ηρωικόν έθνος των Ελλήνων σε μεγαλειώδη νίκη κατά των άπιστων Οθωμανών». Η ανάμιξη της Ιστορίας με αξιολογικές κρίσεις πάντοτε οδηγεί είτε προς τη μια είτε προς την άλλη κατεύθυνση. Δεν είναι εύκολο πράγμα η διήθηση του τρόπου που προσεγγίζουμε το παρελθόν από από την ευκολία του αξιολογικού χαρακτηρισμού· για την ακρίβεια είναι ακατόρθωτο. Έχει όμως νόημα η συνεχής προσπάθεια. Ας το θυμόμαστε όλοι σε συζητήσεις που μπλέκουν τις πολιτικές επιλογές με ένα (ψευδοαντικειμενικό) ιστορικό παρελθόν.

Ειμαρμένη

Η σφαγή της Τριπολιτσάς είναι επίσης γνωστή και για τη στάση της Λασκαρίνας Μπουμπουλίνας. Όταν έφτασε στην Τριπολιτσά και είδε τι γινόταν, κατάφερε με τα χίλια ζόρια να σώσει τις γυναίκες του χαρεμιού. Ήταν παληό της χρέος και υπόσχεση προς την Βαλιντέ της Πόλης. Ιδιαίτερα ενδιαφέρον κομμάτι ιστορίας και αυτό.

Πάνος

coolplatanos,

Για να το πω πολύ απλά, «θεολογικό» είναι ένα κείμενο το οποίο γράφεται για να υποστηρίξει μια εκ των προτέρων δεδομένη αλήθεια. Η αλήθεια που υπηρετεί το κείμενο του Τριαρίδη είναι «ο εθνικισμός ευθύνεται για όλα τα δεινά της ανθρωπότητας – και δη για τη σφαγή της Τριπολιτσάς». Άσχετα αν οι σφαγές γινόντουσαν κατά πανομοιότυπο τρόπο δεκάδες αιώνες πριν και, (όπως υπέδειξαν και άλλοι σχολιαστές) αν μπορούμε να μιλάμε σοβαρά για καλλιεργημένο (άρα πολιτικά αποτελεσματικό) εθνικισμό μεταξύ των επαναστατημένων του 1821.

Γι αυτό λέω πως το κείμενο του Τριαρίδη είναι υπόδειγμα θεολογικής (δηλ. προ-επιλεγμένης) σκέψης: ξεκινάει με δεδομένα τα συμπεράσματα και αδιαφορεί πλήρως για τα πραγματικά περιστατικά. Διατυπώνει *βολικά συμπεράσματα* και τα χρησιμοποιεί για να φτιάξει καινούρια – τα οποία είναι κραυγαλέα λάθη, πχ ο *βαθμός επιβολής του Κολοκοιτρώνη στο «ασκέρν», «στηρίζει»* το χαρακτηρισμό του Γέρου ως *ηθικού αυτουργού* της σφαγής.

*

Εσύ βέβαια επικαλείσαι ως ενυπάρχουσα τη σκοτεινή πλευρά του ανθρώπου και ότι αυτή δεν αλλάζει. Εκείνος πάλι μιλάει για μη συγκατάβαση στην απελπισία. Αυτή είναι μία βασική κοσμοθεωρητική σας διαφορά που νομίζω οδηγεί και στην παρερμηνεία των λεγομένων του από σένα.

Στο ποστ αναφέρομαι και στην άλλη, τη φωτεινή πλευρά του ανθρώπου, αυτή που δημιουργεί – και προσπαθεί με κάθε

τρόπο να αποτρέπει τις σφαγές, σε αέναη σύγκρουση με τη σκοτεινή πλευρά. Πόθεν προκύπτει (για μένα) *συγκατάβαση στην απελπισία*; Απλώς, επαναλαμβάνω το αυτονόητο, ανατρέχοντας στον παππού Ηράκλειτο: ο άνθρωπος είναι (ταυτόχρονα) ΚΑΙ το ένα ΚΑΙ το άλλο. Κι όποιος νομίζει πως μπορεί να τον διασπάσει, κατά το δοκούν, κάνει λάθος.

(Δες και το μότο της καλύβας: ***σε κοιτάζα μ' όλο το φως και το σκοτάδι που έχω***)

Αλκιβιάδης

...Οι επαναστατες καθε αλλο παρα ομοιομορφο συνολο ηταν. Αν κοιταξουμε στην «κορυφη» θα βρουμε πλουσιους εμπορους «αστους» με σοβαρη επαφη με το εξωτερικο, λαϊκους λογιους πολλους επισης σε επαφη με την ευρωπη, καποιους ιερωμενους σχετικα ιδιορυθμους, μεγαλοτσιφλικαδες, και «καπεταναιους» οπλαρχηγους δηλ., οι οποιοι αναλογα με την περισταση κατα τη διαρκεια της τουρκοκρατιας βρισκονταν για καποιες χρονικες περιόδους αρματολοι, και για καποιες αλλες «κλεφτες». Τα κυριως σωματα αποτελουνταν απο «παλληκαρια» -αγροτικης καταγωγης-που πριν παραδοσιακα ακολουθουσαν τον καπετανιο στον εκαστοτε ρολο του και αγροτες.

Η πλειοψηφια των «παλληκαριων» και αγροτων δεν εκαναν διακριση περα απο την «χριστιανος» και «τουρκος» (μουσουλμανος):Οι αρβανιτες εφ' οσον ηταν μουσουλμανοι ηταν «τουρκοι». Αυτοι οι επαναστατες συμμετειχαν για λογους πιστης στον καπετανιο και για θρησκευτικους λογους κυριως. Επισης προερχονταν απο τα στρωματα που παραδοσιακα αποτελουσαν και τα συνηθη θυματα των σφαγων που ηταν η συνηθισμενη αντιδραση-πολιτικη των οθωμανων, σε καθε περιπτωση ενοκλησης απο ξεσηκωμους κλπ. αισθηματα ρεβανισμου δεν θα τους ηταν καθολου ξενα. Επισης η

«σφαγή» και το πλιατσικο ήταν μέσα στην εμπειρία τους, δεν απαιτούσε το ξεπερασμένο ψυχικών ορίων που θα απαιτούσε σήμερα. Τους διεκρίνε μια μεταφυσική αντίληψη «ιερότητας» της χώρας βασισμένη σε θρησκευτικές παραδόσεις που ενισχυόνταν και από τη δεισιδαιμονία. Πολλοί φτωχοί παπαδες επίσης είχαν παρόμοια αντίληψη. Οι Τούρκοι ήταν «μαγαρισμένα σκυλιά» που λέρωναν με την παρουσία τους τη γη τους.

Οι Έλληνες-Χριστιανοί μεγαλοτσιφλικάδες και κοτζαμπασήδες δεν διαφεραν ιδιαίτερα στην αντίληψη τους για τα πράγματα. Αλλά κατά την τουρκοκρατία ο ρόλος τους ήταν τέτοιος που κατά τον πρώτο καιρό κινδύνευαν να σφαγούν από τον λαό. Είχαν όμως πιθανόν και κάποια σπέρματα προίμου «Εθνικισμού» με την έννοια του ότι θεωρούσαν κάποιες περιοχές «δικές τους» και πιθανότατα έρχονταν σε σύγκρουση μέσα τους με τους επικυριαρχούς μουσουλμανούς άρχοντες που διέθεταν μεγαλύτερη εξουσία και πλούτο. Η ίδια αίσθηση «ιδιοκτησίας» μπορεί να υπήρχε και στους καπεταναίους για τις περιοχές που «προστατεύαν» ή λυμαινόνταν. Ειδικά στο μωρία που η τουρκική παρουσία ήταν α) νεότερη χρονικά και β) αριθμητικά μικρότερη και πιο χαλαρή και περιοριζόταν σε άρχοντες και τσιφλικάδες, που δεν υπήρχαν φτωχοί Τούρκοι αγρότες και που οι αρματολοί/κλεφτές ήταν εδραιωμένοι, τέτοιες αντιλήψεις ήταν πολύ συγγενικές με την αντίληψη των κρεολών (αμερικανογεννημένων Ισπανών) αρχόντων στις Ισπανικές αποικίες της Αμερικής που αισθανόνταν αδικημένοι από το προβάδισμα των αρχόντων που είχαν γεννηθεί στην Ισπανία στην ίδια τους την περιοχή/χώρα. Οι ευρωπαϊκοί εθνικισμοί γεννήθηκαν αρχικά σε αποικίες λόγω αυτών των ιδιορυθμών συνθηκών. Από όλη την οθωμανική αυτοκρατορία, ο μωρίας ήταν πιο κοντά σε παρόμοιες συνθήκες.

Οι έμποροι, αστοί και «λογίοι» (διαφορών επιπέδων) είχαν επηρεαστεί από τον Διαφωτισμό και μεταξύ τους βρισκόταν και οι λίγοι εκείνοι που ταυτίζαν τον εαυτό τους με τους Έλληνες της αρχαιότητας. Κάποιοι από αυτούς -κυρίως

φιλικοί- επηρέασαν προς αυτή την κατεύθυνση και οσους καπεταναίους διεθέταν τον «εξοπλισμό» να αντιληφθούν τις νέες ιδέες. Ο γέρος ήταν από αυτούς.

Η ελληνική επανάσταση δεν ήταν-γνησια- εθνικιστική: Η πρωιμότερη «εθνικιστική» επανάσταση στην Ευρώπη ήταν η αρκετά μεταγενέστερη Ιταλική. Αν και κάποιες εθνικιστικές ιδέες υφίσταντο σε κάποιους από τους ηγέτες, δεν ήταν η αντίληψη των επαναστατών που αποτελούσαν τα κυρίως σώματα. Ο νεοελληνικός εθνικισμός σαν κυρίαρχη ιδεολογία οντως έπεται της δημιουργίας του νεοελληνικού κράτους.

...Η σφαγή ήταν μια απελευθέρωση όλων αυτών των βίαιων αισθημάτων των καταπιεσμένων, δεισιδαιμόνων, αναλφαβητών και κατά όλη την προηγούμενη ζωή τους τρομαγμένων αγροτών και «παλληκαριών». Ο φόβος, μεταμορφώθηκε σε μανία. Είναι οι ίδιοι άλλωστε που θέλησαν να σφαξουν σε άλλη φάση και τους Έλληνες προκρίτους και συγκρατήθηκαν από τον Κολοκοτρώνη. Το αίσθημα αδικίας που υφίσταντο σε όλη τους τη ζωή ξεσπάσε με τον ποιο απαισιό τρόπο. Δεν χρειαζόνταν καθοδήγηση γιαυτό.

Ο Κολοκοτρώνης φερόθηκε σαν μπεσαλής μαφιοζος προστατεύοντας τους αρβανίτες με τους οποίους είχε έρθει σε συμφωνία. Για μένα μια και οι ίδιοι είχαν διαπραξεί σφαγές αμαχών, ήταν και οι μόνοι που τους αξίζει το λείπιδι. Πάντως δεν συμμετείχε και δεν προέτρεψε στη σφαγή.

Πάνος

Ειμαρμένη,

η Μπουμπουλίνα είχε μπει στην Τρίπολη και πριν την πτώση και είχε μιλήσει με την κ. Χουρσίτ και τα λοιπά χαρέμια – τους είχε υποσχεθεί πως θα τα βοηθήσει να σωθούν. Έτσι και

έκανε, την κρίσιμη ώρα. Αυτό δε σημαίνει οτι χωρίς αυτήν τα χαρέμια θα σφαζόντουσαν – εκτός αν γινόταν κάποιο τραγικό λάθος.

*

Αλκιβιάδη,

στο Μωριά οι αρματωλοί / κλέφτες δεν ήταν καθόλου «εδραιωμένοι»: είχαν ξεπατωθεί ΟΛΟΚΛΗΡΩΤΙΚΑ στα 1805 – τελευταίος ήταν ο ίδιος ο καπετάν – Θεωδώρακης! Ο Μωριάς ΔΕΝ είχε αρματολίκια – αυτά ήταν στη Ρούμελη.

Το υπόλοιπο σχόλιο, άκρως ενδιαφέρον!

δεξιός

Η Οθωμανική Αυτοκρατορία ήταν το Ισλαμικό Χαλιφάτο της εποχής, ο Σουλτάνος ο Χαλίφης και το νομικό της σύστημα ήταν η Σαρία, ο Ισλαμικός Ιερός Νόμος. Οι διακρίσεις εις βάρος των χριστιανών δεν ήταν τουρκική εφεύρεση ούτε ρατσισμός αλλά προβλεπονται ρητώς από την Σαρία και το Κοράνι ως προς τη διαβίωση μη-μουσουλμάνων υπό την ισλαμική εξουσία.

Με το φερμάνι του 1828 ο σουλτάνος δεν κάνει ρατσισμό αλλά εφαρμόζει τον ισλαμικό νόμο.

Επομένως για να γίνει κοινή λαϊκή επανάσταση κατά του σουλτάνου που να συμμετέχουν και οι μουσουλμάνοι θα έπρεπε αυτοί να απαρνηθούν τη θρησκεία τους αφού μουσουλμάνος που συμμαχεί με απίστους κατά του Χαλίφη για να καταργήσει τη Σαρία δεν μπορεί να θεωρείται πλέον μουσουλμάνος.

Επειδη δεν υπηρχε τετοια περιπτωση οι ραγιαδες ειχαν την επιλογη να κανουν αυτα που εκαναν στρεφομενοι και κατα του μουσουλμανικου λαου και οχι μονο του σουλτανου η να μεινουν ραγιαδες.

Π και Α

Πάνο,

μπράβο για το κείμενό σου.

Μου άρεσε η σύλληψη ότι το ιδεολογικό πλαίσιο μέσα στο οποίο συνεγράφη, σχετίζεται περισσότερο με τη θεολογική προσέγγιση. Αυτή η διαπίστωση είναι εντυπωσιακή. Γιατί κατανοεί την ανάγκη, που εκφράζεται σήμερα από κάποιες ομάδες, να λάβουν οι εικόνες τους (αληθινές ή κατασκευασμένες) και τα στερεότυπα που πλέον τους δυναστεύουν, νομιμοποίηση στη βάση κάποιων μεταφυσικών ερμηνειών.

Θεός Ισίδωρος

Παλι καλα που δε σφαξανε το χαρεμι οι χαρεμοφαϊδες.

*

Τις σφαγες τις εκανε ο λαος αλλα και οι περισσοτεροι οπλαρχηγοι ητανε κατι αρπαχτικα που τα σημερινα σκανδαλα μοιαζουνε με αθwes σκανδαλιες μπροστα σ' αυτα που εκαναν (ο μονος που δεν δεχτηκε να παρει τιποτα περισσοτερο απο ενα σπαθι ηταν ο Νικητας, ο οποιος ποτε δεν πολεμησε για λαφυρα).

Οπωσδήποτε υπηρχε ένας ...υψηλος πολιτισμος τοτε, ενθεν
κακειθεν, και κανενας δεν καταλαβαινε Χριστο!

*

Δε μου λετε ρε Ελληναραδες, την απανθρωπη και
προβοκατορικη σφαγη των συνθηκολογημενων
Τουρκαρβανιτων και το σπασιμο της μπεσας απο τα Ελληνικα
στρατευματα (του Καραϊσκακη) στον Πειραια την εξετε
υπ' οψιν σας;

*

Την κατασταση στην οποια βρηκανε τους αποκλεισμενους
Τουρκους (εκτεταμενος κανιβαλισμος λογω πεινας, μαζικη
παρανοια λογω επιδημιας τυφου), οταν παραδοθηκε το
Ναυπλιο στους Ελληνες, την εχετε υπ' οψιν σας, ή μονο οι
ενδοξοι επαναστατες του Μεσολογγιου "εγραψαν" σελιδες
δοξας;

Φυσικα και δεν προκειται περι γενοκτονιων, περι απανθρωπων
φρικαλεοτητων προκειται, απ' αυτες που συμβαινουν στους
πολεμους: σου γαμω τη μανα (και μετα τη σφαζω) και μου
γαμεις τη μητερα (και μετα τη σφαζεις).

Ο Θουκιδιδης ενας ητανε και ο Σολωμος δεν ητανε
Θουκιδιδης, ουτε καν ιστορικος. Βρισκοτανε μεσ' το πνευμα
της εποχης και ηταν στρατευμενος. Τι θαγραφε;

Η μυθοποίηση και κυρίως η εξιδανίκευση της επανάστασης είναι για τους μαλακούς και με αυτό τον τρόπο έχουν εκτραφεί πολλές γενεές.

Πάνος

δεξιέ,

λογικό το επιχείρημα που προβάλλεις. Μόνο που αυτή η ερμηνεία του Ισλαμικού νόμου ΕΙΝΑΙ βαθιά ρατσιστική. Και βέβαια ΑΚΟΛΟΥΘΕΙ την πολιτική πραγματικότητα: αν οι Οθωμανοί δε μπορούσαν να την επιβάλλουν μέσω της ωμής βίας, απλούστατα δεν θα υπήρχε! Στη θέση της θα είχαμε κάποια άλλη εκδοχή του Ισλάμ, που θα ταίριαζε καλύτερα στις πολιτικές συνθήκες.

Αλκιβιάδης

Ο Κολοκοτρώνης φερθηκε σαν μπεσαλης μαφιοζος προστατευοντας τους αρβανιτες με τους οποιους ειχε ερθει σε συμφωνια. Για μενα μια και οι ιδιοι ειχαν διαπραξει σφαγες αμαχων, ηταν και οι μονοι που τους αξιζε το λεπιδι. Παντως δεν συμμετειχε και δεν προετρεψε στη σφαγη.

Επειδη αυτο που εγραψα παραπανω ισως δειχνει οτι δινω αφεση στο γερο για τη σφαγη, επανερχομαι: Ο γερος εμφανως αδιαφορησε. Γιαυτον η απωλεια γοητρου αν δεν καταφερνε να τηρησει τη συμφωνια που εκανε με τους αρβανιτες, ηταν σημαντικότερη απο τη σφαγη αμαχων. Μονο εκει το παλεψε....

Γκάζακας

ΔΕΝ ήξερα ότι είθισται στη λογοτεχνία και τη δοκιμιογραφία, όταν παραπέμπεις με ακρίβεια στα λεχθέντα κάποιου άλλου, να τα βάζεις όχι μόνο σε εισαγωγικά, αλλά και σε πλάγια γραφή.

Διαβάζω από την πρώτη Δημοτικού λογοτεχνία, στο γυμνάσιο και στο Λύκειο διάβασα και δοκίμια και (λογοτεχνικές) κριτικές, έγινα φιλόλογος, αλλά αυτό πρώτη φορά το ακούω ότι είθισται... Εγώ ήξερα ότι τα εισαγωγικά ή η πλάγια γραφή σημαίνουν «τώρα παραθέτω αυτολεξεί τα λόγια ή τα γραφόμενα κάποιου[με τη σειρά που υπάρχουν στο κείμενο].» Η συρραφή δεν ήξερα ότι έτσι χωρίς άλλο διακριτικό ή επεξήγηση μπορεί να μπει απλά σε εισαγωγικά και ερμηνεύοντας ή αποδομώντας ένα κείμενο να πούμε ότι ο Σολωμός λέει αυτό. Κι άμα θέλετε να παίξουμε μπάλα σε αυτό το γήπεδο, δεν τα λέει καν ο Σολωμός, αλλά το κείμενο.

Διάβασα και την ανάλυση του Θανάση Τριαρίδη και τις διευκρινίσεις του Γιώργου Στάθη για τις επίμαχες στροφές του «Ύμνου» αλλά δεν με πείθουν ότι διαβάζονται μόνο έτσι και ότι ντε και και καλά παντού δοξολογεί την σφαγή των αμάχων.

Εξάλλου ποίηση είναι που να πάρει! Αφού είστε ποιητές γιατί αρνείστε την πολυσημία της; Χάριν παιδιάς τελείως πρόχειρα δύο παραδείγματα:

α)

Κοίτα χέρια απελπισμένα

Πως θερίζουνε ζωές

Χάμου πεφτουνε κομμενα
 Χέρια, πόδια, κεφαλές (εδώ ο Τριαρίδης έχει κι άλλο
 τυπογραφικό λάθος, γράφει «κεφαλιές»!), (στροφή 64η)

Και παλάσκες και σπαθία
 Με ολοσκόρπιστα μυαλά,
 Και με ολόσχιστα κρανία
 Σωθικά λαχταριστά. (στροφή 65η)

Επιμένει ο Τριαρίδης ότι έχουμε εδώ περιγραφή της σφαγής
 των αμάχων. Αλήθεια, δεν μπορεί κανείς να ισχυριστεί ότι οι
 «παλάσκες» και τα «σπαθία» ανήκουν σε αυτούς που πέφτουν
 νεκροί; Άμαχοι κι αυτοί; Με όπλα και εξάρτυση;

β)
 Σαν ποτάμι το αίμα εγίνη
 Και κυλάει στη λαγκαδιά,
 Και το αθώο χόρτο πίνει
 Αίμα αντίς για τη δροσιά. (στροφή 72η)

Εμένα που μου αρέσουν οι αντιμεταθέσεις, μου επιτρέπετε να
 διαβάσω το «αθώο» σαν επίθετο που πάει στο «αίμα» και όχι
 στο «χόρτο»; Είναι κι αυτό ποιητική τεχνική και μπορεί να
 δοθεί μια τέτοια ερμηνεία...

Χρίστος

Να μπω λίγο αργά στην πολύ ενδιαφέρουσα συζήτηση? Στο
 manufacturing consent ο Τσόμσκι αναλύει τους γλωσσικούς
 μηχανισμούς που καλύπτουν τα δικά μας εγκλήματα απέναντι
 σε αυτά των άλλων – αν είναι δυνατό αποκρύπτονται τελείως,
 αν αυτό δεν γίνεται τότε ορθολογικοποιούνται – «ιστορική

συγκυρία, ανάγκη εκδίκησης, συσσωρευμένο μίσος» κλπ κλπ – ο Άλλος πάντα δολοφονεί Άλογα – από απλό καθαρό μίσος... Και φυσικά και δεν μπορούμε να εφαρμόσουμε ηθικές και κριτήρια του 2006 στο 1821 – αλλά τότε γιατί το κάνουμε σε όλα τα υπόλοιπα γεγονότα – και τις σφαγές στις οποίες υπήρξαμε θύματα? Η έννοια του εθνικισμού, του να είσαι Έλληνας αλλάζει – και ξαναγράφουμε «σελίδες δόξας» με υλικά πολύ μεταγενέστερα. Ο Τσόμσκι πάλι είχε γράψει σε όσους τον κατηγορούσαν ότι συνεχώς τα βάζει με την χώρα του και όχι τα εγκλήματα των εχθρών του, ότι ξεκινάς από αυτά που μπορείς να αλλάξεις – πριν (και όχι αφού) προσπαθήσεις να φτιάξεις το σπίτι των άλλων έχεις ευθύνη για το δικό σου σπίτι... Σε κάθε περίπτωση, βασική μου αρχή ήταν και είναι ότι πατρίδα είναι απλώς μια μορφή νοσταλγίας για την παιδική σου ηλικία (μεταφορικά και κυριολεκτικά) και όχι αξία.

Αλκιβιάδης

...Υπήρχε εθνικισμός στη μαζα των επαναστατημένων (που διεπραξε και τη σφαγή) εκείνη τη στιγμή; Όπως εγραφα και πιο πάνω (February 27th, 2007 at 7:25 pm), νομίζω όχι. Εθνικισμο εν σπερματι ίσως θα βρισκαμε σε καποιους απο τους ηγετες. Ο Τριαριδης δειχνει να θελει να αποδωσει στον Κολοκοιτρωνη τον οποιο θεωρει φουλ εθνικιστη, την ευθυνη για τη σφαγη. Η «λεπτη» διαφορα για μενα ειναι οτι το αφησε να συμβει, ενω πασχιζε να σωσει τους αρβανιτες. Η συμπεριφορα του στιλ εδωσα μπεσα και την κραταω ειναι χαρακτηριστικη του κλεφτικου παρελθοντος του.

+

Τσελιγκς:

Στο αν η σφαγή μπορεί να κριθεί σαν «δικαιολογημένη» λόγω των προηγούμενων σφαγών απ τους τουρκους: Ήταν μια εποχή που αυτή η πρακτική δεν ήταν εκτός λογικής – εγώ την θεωρώ επαρκώς «αιτιολογημένη» από τις τότε συνθήκες. Δεν μαρεσει που διεπραχθη ομως και επισης δεν μαρεσει η ταση μιας μεριδας σημερινων συζητητων να την θεωρησουν «δικαια».

Κοιταξτε τη μουρη σας στον καθρεφτη καθε μερα και σκεφτητε ποσοι ανθρωποι εξαθλιωμενοι, παιδια, γυναικες του τριτου κοσμου ειναι προσωπικοι σας σκλαβοι παραγοντας εργο για σας με ανταλλαγμα συνθηκες ζωης κατωτερες απο εκεινες οποιουδηποτε ραγια της τοτε οθωμανικης αυτοκρατοριας. Αν αποφασισουν να μας περασουν απο λεπιδι ποσο «αδικο» θαναι;

Η δυναμη του εθνικου υμνου ειναι αυτη ακριβως: Συνεπαιρνει συναισθηματικα, λειτουργει σαν ντοπαρισμα, ειδικα η «εμβατηριακη» εκδοχη που ειναι γνωστη. Το θυμικο πανηγυριζει. Ειναι ειδικα οι πρωτες στροφες πολεμικο καλεσμα και περηφανος θρηνος που λειτουργει παρακινητικα για αγωνα. Ειναι ενα υπεροχο στρατευμενο εργο τεχνης, παρ ολες τις τεχνικες αδυναμιες του. Ποτε δεν απετυχε να μου φερει δακρυα στα ματια. Αυτο τον κανει καταλληλοτατο για πληθωρα χρησεων απο καθε εναν που αισθανεται αδικημενος και παλευει γι αυτο που πιστευει αρκει να εχει εστω και μια μικρη επαφη με την ελληνικη του καταγωγη. Το θεμα ειναι τινων τα «κοκκαλα» αντιλαμβανεται οτι τραγουδα καθε φορα...

Γιάννης 2

Το πόσι είναι πολύ μεγάλο πιά για να διαβαστεί σε λογικό χρόνο, αλλά θέλω να καταθέσω μιά σκέψη και μιά πληροφορία.

Το να προσπαθεί κανείς να εξηγήσει τι έγινε στην Τριπολιτσά το 1821 με σημερινές παραμέτρους είναι πολύ δύσκολο αν όχι αδύνατο. Σίγουρα, η σφαγή αμάχων είναι αποτρόπαιο έγκλημα, αλλά τότε ήταν κάτι αναμενόμενο και από τις δύο πλευρές.

Η πληροφορία. Πολλά από τα νέα αγόρια και κορίτσια δεν τα σκότωσαν. Τα πήραν οι επαναστάτες. Τα κορίτσια ήταν η προτίμηση των ντόπιων. Τα αγόρια των Μανιατών για «δούλοι».

Πόσα ήταν αυτά τα αγόρια, δεν έχω ιδέα. Για τα κορίτσια, η άγραφη παράδοση είναι ότι ήταν εκατοντάδες.

Οι τελευταίοι Τούρκοι «δούλοι» στη Μάνη πέθαναν μετά το 1900. Όσο για τις Τουρκοπούλες, ενώ οι περισσότερες χρησιμοποιήθηκαν ως οικιακοί βοηθοί, πολλές τις παντρεύτηκαν Έλληνες της Αρκαδίας, που σημαίνει ότι κάποιοι από μας που έχουμε προγόνους από την Αρκαδία είναι πιθανόν ότι έχουμε και λίγη Τουρκική καταγωγή.

Η παράδοση ότι τουλάχιστον λίγες εκατοντάδες Τουρκοπούλες κρατήθηκαν από τους επαναστάτες της Αρκαδίας προέρχεται από το πατέρα μου (γεννηθείς 1897) και τον παππού μου (γεννηθείς 1863). Του τελευταίου ο παππούς μαζί με τον αδελφό του ήταν καπετάνιοι -αργότερα αναγνωρισθέντες χιλίαρχοι- στο μπουλούκι του Πλαπούτα.

Τα σχετικά με τη Μάνη, τα πληροφορήθηκα λίγα χρόνια πριν σε επίσκεψή μου στη Μέσα Μάνη, και τα έχω επιβεβαιώσει αρκετές φορές από τότε από άλλους Μανιάτες.

ΥΓ// Υπενθυμίζω ότι η «διάσωση» νεαρών ατόμων σε σφαγές αμάχων είναι κάτι συνηθισμένο. Στο πατρικό σπίτι του Καραμανλή, στην Πρώτη Σερρών, ζούσε μέχρι τη δεκαετία του 60 μιά γυναίκα Τουρκικής καταγωγής που, μικρό κοριτσάκι τότε, οι γονείς του το διέσωσαν από πιθανή σφαγή (;) το 1913.

*

Σημείωση: Δες σχετικές αναρτήσεις στις «Σημειώσεις για τον Εμφύλιο»:

Ο Μουσταφά Γκέκας και η Οθωμανική Εκατονταρχία

<https://greekcivilwar.wordpress.com/2016/03/12/gcw-78/>

και

Οι Νεοφώτιστοι- Οι Τούρκοι αγωνιστές του 1821

<https://greekcivilwar.wordpress.com/2016/03/05/gcw-64/>

*

Πάνος

Γιάννη,

για κάτι τέτοιες πληροφορίες, ξέρεις ότι... πετάω τη σκούφια μου. Αλλά...

...μου φαίνεται λίγο δύσκολο οι Τουρκοπούλες και τα Τουρκόπουλα που αναφέρεις να ήταν μέσα στη Τρίπολη, στην πολιορκία: ΟΛΟΙ λένε ότι δε γλίτωσε ούτε ρουθούνι οθωμανικό! Είναι πιθανόν οι αιχμάλωτοι να είχαν άλλη προέλευση; Στο μοίρασμα των λαφύρων αναφέρονται πολλοί με λεπτομέρειες, αλλά κανένας δε μιλάει για αιχμάλωτα παιδιά. Εκτός από τις προφορικές πηγές (οι οποίες είναι πολύτιμες, βεβαίως) υπάρχει άραγε κάποια γραπτή μαρτυρία;

Γιάννης 2

Πάνο,

Αν και έχω διαβάσει πολλά από τα απομνημονεύματα αγωνιστών της Επανάστασης δεν έχω δει πουθενά κάτι γραπτό μέχρι τώρα.

Να προσθέσω όμως, ότι για τη διάσωση των κοριτσιών, εκτός από τον πατέρα μου και τον παππού μου, το γεγονός έχει αναφερθεί σε μένα και από δύο άλλα άτομα από την Αρκαδία. Ένα από το Λεοντάρι, και το άλλο από το χωριό Μπραϊμι κοντά στη Μεγαλόπολη. Ο γέροντας από το Λεοντάρι μας είχε πει γύρω στο 1965 ότι η προ-γιαγιά του ήταν Τουρκοπούλα από την Τρίπολη που την είχε πάρει ο καπετάν Νικήτας (;).

Ο γέροντας από το Μπραϊμι πιστεύω ότι ενώ δεν λεγόταν Κολοκοτρώνης, καταγόταν από το Λιμποβίτσι με καταγωγή Κολοκοτρωνέϊκη. (Το επίθετό του ήταν Μακρόπουλος ή Μαρκόπουλος, από τον Μάρκο Κολοκοτρώνη (;)).

Όσο για τα Τουρκόπουλα στη Μάνη, έχω φίλο που όταν ήταν μικρός και τον έστειλε η γιαγιά του στην εκκλησία με το πρόσφορο, στο χαρτί προς τον ιερέα έγραφε και τα ονόματα δύο Τούρκων από την Τρίπολη που είχαν πεθάνει στην οικογένειά της όταν εκείνη ήταν μικρή. Η αναφορά των ονομάτων τους, λέει ότι έπαψε μόνο με το θάνατο της γιαγιάς του, μετά το 1960.

I. Παππός

Συγχαρητήρια και σε Σας και στον κο Τριαρίδη για την ψύχραιμη διατύπωση και αντιπαράθεση των θέσεών σας. Πραγματικά Ελληνοπρεπείς και οι δύο σας, ο καθένας με τον τρόπο του.

Μία διόρθωση σχετικά με τον Ιμπραήμ: Πράγματι ο Ιμπραήμ (τελικά) «δεν έκανε εθνοκάθαρση – συγχωροχάρτια ζητούσε» όπως σωστά γράφετε. Εντούτοις το αρχικό κοινό σχέδιο των Ιμπραήμ, του πατέρα του Μεχμέτ Αλή (της Αιγύπτου) και του Σουλτάνου Μαχμούντ Β', ΗΤΑΝ η εθνοκάθαρση των Μωραϊτών.

Τι ήταν αυτό που ανάγκασε τον Ιμπραήμ (τον Αύγουστο του 1825) να εγκαταλείψει το ΑΡΧΙΚΟ του σχέδιο και να περιορισθή (πράγματι) αφενός στα... συγχωροχάρτια και αφετέρου στους αποσπασματικούς ανδραποδισμούς 20.000 Μωραϊτών («μόνο» το 5% του πληθυσμού) που τους πώλησε ως δούλους στα Αφρικανικά σκλαβοπάζαρα;

Ερευνήστε το θέμα και θα ανακαλύψετε μία ενδιαφέρουσα διάσταση του Πολέμου της Ελληνικής Ανεξαρτησίας, [Την αλήθεια θα τη βρείτε στα (διαθέσιμα) αρχεία του (Αγγλικού) Foreign Office].

Σε κάθε περίπτωση, «η Ιστορία εκείνου του συγκλονιστικού πολέμου δεν έχει ακόμα γραφή» και χρειάζεται πολύ έρευνα για να κατανοηθή κάποτε η δυναμική εκείνου του (χαοτικού) «θαύματος».

Και πάλι Συγχαρητήρια.

Πάνος

Κύριε Παππά,

ευχαριστώ για το σχόλιο.

Η τροποποίηση των αρχικών σχεδίων του Ιμπραήμ έγινε πιθανότατα λόγω του απαγορευτικού κόστους, σε ανθρώπινους και υλικούς πόρους. Ο Μωριάς αντιστάθηκε σθεναρά και με αξιοθαύμαστη καρτερία, υπό την καθοδήγηση του Κολοκοτρώνη και με την αμέριστη βοήθεια της κυβέρνησης (από την απελευθέρωση του καπετάν Θεωράκη και μετά). Φανταστείτε τι είχε να γίνει αν οι Μωραΐτες έβλεπαν ότι τους προορίζουν συλλήβδην για το Μισίρι... Θέλω να πω ότι το «αρχικό σχέδιο» ήταν απλά ανεφάρμοστο.

Η αθλία Τριπολιτσά

Η επιδίωξη της *πολιτικής ορθότητας* οδηγεί κάποιες φορές σε υιοθέτηση εξωπραγματικών υποθέσεων. Γιατί, παραδείγματος χάριν, σκάφτηκαν τα μουσουλμανικά νεκροταφεία, μετά την κατάληψη της Τριπολιτσάς, στα 1821; Ο Άκης Γαβριηλίδης δίνει την απάντηση[1], συσχετίζοντας τις φρικαλεότητες της Επανάστασης με την εξάλειψη του εβραϊκού νεκροταφείου της Θεσσαλονίκης:

Αυτό το μοναδικό φαινόμενο, λοιπόν, η εξαφάνιση των νεκρών Εβραίων από τη Θεσσαλονίκη, είχε την ίδια κρισιμότητα για τη συγκρότηση του ελληνικού έθνους-κράτους όπως και η εξαφάνιση των (μέχρι τότε) ζώντων Εβραίων, και των άμαχων Τούρκων, κατά την κατάληψη της Τριπολιτσάς το 1821. Η τελευταία εξασφάλιζε τη νομοιογένεια του πληθυσμού, άρα την καθαρότητα του ελληνικού εδάφους (του εδάφους που ακριβώς με αυτή την πράξη κατέστη δυνατό να συγκροτηθεί ως ελληνικό). Φαίνεται όμως ότι αυτό δεν ήταν αρκετό: χρειαζόταν και η καθαρότητα του υπεδάφους. Αυτή την εξασφάλισε η δευτέρα κάθαρση. Και με αυτόν τον τρόπο εξασφάλισε την ομοιογένεια της μνήμης – και του μνήματος-, την ακηλίδωτη τρισχιλιετή ελληνικότητα του παρελθόντος.

Στην καλύβα πρόσφατα έγινε μεγάλη συζήτηση για τη σφαγή της Τριπολιτσάς, με αφετηρία τη σχετική εργασία του Θανάση Τριαρίδη[2]. Στο βιβλίο του ο Α.Γ. υιοθετεί την ερμηνεία του Τριαρίδη, δηλαδή την προμελετημένη και κατά γράμμα υλοποιημένη *εθνοκάθαρση*. Στόχος (κατά τους Τριαρίδη – Γαβριηλίδη) ήταν η «άμεση δημιουργία» μιας «εθνικώς καθαρής ελληνικής επικράτειας» – αφού αυτό «πίστευε ο Κολοκοτρώνης (και όχι μόνον αυτός) ...για να αναγνωριστεί η Ελληνική Επανάσταση».

Όποιος έχει μεγάλη υπομονή μπορεί να ανατρέξει στο κείμενο και τη συζήτηση της καλύβας, που αναφέρθηκε. Εδώ

υπενθυμίζω ένα από τα πιο εύστοχα σχόλια, αυτό της **pengwin_witch[3]**:

Η ελληνική επανάσταση ήταν -αν έχω καταλάβει καλά- μια μαζική εξέγερση, η οποία ήταν, στην καλύτερη περίπτωση, χαλαρά οργανωμένη. Ήταν πίο πολύ καταιγίδα παρά παιχνίδι σκακιού -τουλάχιστον στην αρχή της. Οι πολέμοι της δεν ήταν μάχες μεταξύ σύγχρονων οργανωμένων στρατών, αλλά συρράξεις μεταξύ ενός φεουδαρχικού «στρατού» (ένα συσσωμάτωμα πολεμάρχων πιστών στο Σουλτάνο ή/και μισθοφόρων που μπορούσαν ν'αλλάξουν παρατάξεις στο άψεσβήσε) και πολλών, χαλαρά οργανωμένων (αν ήταν κι'όλας) επαναστατημένων πολεμάρχων η/και μισθοφόρων τους που δρούσαν σε χαλαρή, άτυπη συνεννόηση.

Τέτοιοι ανεξέλεγκτοι, ανοργάνωτοι στρατοί δεν μπορούν να οργανώσουν ένα Άουσβιτς ή μια άλλη συστηματική εθνοκάθαρση. Ένα σφάξε-μη-σε-σφάζω όμως κι ένα αμόκ καταστροφής, αντίθετα, είναι πιο πιθανό να συμβεί σε μια μαζική εξέγερση (ίσως εδώ να είναι η διαφορά μεταξύ της γενοκτονίας των Ποντίων και της Τριπολιτσάς). Η Τριπολιτσά ήταν αναμενόμενη, όχι προσχεδιασμένη.

Ο κύριος Τριαρίδης επίσης υπερτιμά την ικανότητα των οπλαρχηγών του '21 να ελέγξουν το ασκέρι τους. Είχαμε να κάνουμε με άτακτους, συχνά εξίσου ικανούς πολεμιστές και ισχυρές προσωπικότητες με τους οπλαρχηγούς τους, που έκαναν λίγο-πολύ του κεφαλιού τους, όχι για στρατιώτες που υπακούανε τυφλά σε διαταγές.

Η σφαγή της Τριπολιτσάς δεν σχεδιάστηκε, αλλά συνέβη. Είναι πάντως αφορμή περίσκεψης μάλλον, παρά περηφάνιας και δεν συμψηφίζεται. Για να παραφράσω τον Γκάντι: Οφθαλμός αντί οφθαλμού= δύο μισότυφλοι (πρίν να στραβωθεί όλος ο κόσμος).

Η ιδέα του Τριαρίδη, την οποία υιοθετεί ο Α.Γ., για την επιδίωξη μιας «εθνικώς καθαρής ελληνικής επικράτειας» προκειμένου να αναγνωριστεί η Ελληνική Επανάσταση, πιθανότατα αποτελεί ετεροχρονισμένη προβολή της όντως στρατηγικής (όσο και απελπισμένης) επιδίωξης του ΔΣΕ, την περίοδο 1946-9, να καταλάβει μια πόλη (πχ τη Φλώρινα) ώστε

να επιδιώξει έτσι την αναγνώριση της δικής του κυβέρνησης. Αλλά, αυτή η προβολή, δεν είναι παρά η εκδήλωση μιας «άλλης» **Θεολογικής σκέψης** – η οποία δεν είναι και τόσο «άλλη» τελικά.

*

Η άποψη του Τριαρίδη για τον «Ύμνο εις την Ελευθερίαν» του Σολωμού, υιοθετείται επίσης χωρίς καμιά επιφύλαξη[4] από τον Α.Γ.:

...η Τριπολιτσά... γοήτευσε τον μετέπειτα εθνικό ποιητή του εν λόγω κράτους, ο οποίος ... εξύμνησε, με λεξιλόγιο αντάξιο χολυγουντιανού σπλάτερ και με μία ολοφάνερη, σχεδόν κανιβαλική, απόλαυση, τους διαμελισμούς γυναικών και παιδιών, τα ποτάμια αίμα, τα «κομμένα/ χέρια, πόδια, κεφαλές/ και παλάσκες και σπαθία / με ολοσκόρπιστα μυαλά, / και με ολόσχιστα κρανία / σωθικά λαχταριστά» (!) και λοιπά κατορθώματα των founding fathers του έθνους- λαού (του).

Δείτε το σχόλιο του **Νίκου Σαραντάκου**, στο παλιότερο κείμενο της καλύβας[5]:

Με μεγάλη προσοχή διάβασα το κείμενό σου για το κείμενο του Τριαρίδη που ήδη το ήξερα. Στον Τριαρίδη αναγνωρίζω θάρρος μεγάλο. Για το κυρίως θέμα, βρίσκομαι κάπου στη μέση, αλλά πιο κοντά σε σένα παρά σε κείνον. Στο φιλολογικό όμως, και εννοώ την κριτική του ποιήματος του Σολωμού, θέλω να επισημάνω μια απάτη του Τριαρίδη, που κατασκευάζει σολωμικό στίχο («ρυπαρό αίμα σκυλιών») δια της συρραφής -εννοώ ότι τέτοιος στίχος δεν υπάρχει πουθενά. Για μένα, μπαίνει θέμα εντιμότητας οπότε από κει και πέρα δεν ασχολήθηκα άλλο με την ανάλυση που κάνει στο κείμενο του Σολωμού.

Ιδια με τον Τριαρίδη τοποθέτηση, αλλά χωρίς το θάρρος, υπάρχει στο βιβλίο του Γαβριηλίδη, αυτό με τον νεκρόφιλο Μίκη, όπου ο συγγραφέψ αγνοεί τη σημασία της λέξης ‘λαχταριστός’ την εποχή εκείνη και αποδίδει κανιβαλικές τάσεις στον Σολωμό.

Αυτά, για να βλογήσω τα γένια μου, τα έχω γράψει εδώ:
<http://www.sarantakos.com/language/dialogos.html>
 (σε υποσημείωση)

και εδώ:

<http://www.sarantakos.com/language/dialogos2.html>

*

Αυτά για τις σύγχρονες περιπέτειες της Τριπολιτσάς.

[1] «Η αθεράπευτη νεκροφιλία του ριζοσπαστικού πατριωτισμού», εκδ. futura, σελ. 135[2]<https://panosz.wordpress.com/2007/02/27/triaridis/>[3]February 27th, 2007 at 1:10 pm[4] Ό.π., σελ. 138[5] February 27th, 2007 at 7:39 pm . Δείτε και ένα «σχόλιο αποκατάστασης» από τον Γιώργο Στάθη:February 27th, 2007 at 11:27 pm . Επίσης, το σχόλιο του gazakas: February 28th, 2007 at 11:12 pm και ένα ακόμα του Γιώργου Στάθη: February 28th, 2007 at 11:41 pm

Σχόλια στην ανάρτηση «Η Αθλία Τριπολιτσα»

<https://panosz.wordpress.com/2007/04/16/gavriilidis/>

rixie

Καλημέρα και χρόνια πολλά σε όλους και όλες.

Να προσθέσω, Πάνο, ότι η ερμηνεία Τριαρίδη-Γαβριηλίδη για τη σφαγή της Τριπολιτσάς αναιρείται κατά τη γνώμη μου και από [το άρθρο του Π. Στάθη](#) στο «Βήμα», που [είχε σχολιαστεί και στην «Καλύβα»](#), για τον χαρακτήρα των κλεφταρματολών και τους λόγους συμμετοχής τους στην επανάσταση.

Αν οι κλέφτες ήταν, όπως λέει ο Π. Στάθης, απλώς κάποιοι πλιατσικολόγοι που τα κίνητρα συμμετοχής τους στην επανάσταση πολύ λίγο είχαν να κάνουν με «εθνικά οράματα» (*«Ήταν συνεπώς ευεπίφοροι σε επαναστατικούς σχεδιασμούς που έδιναν διέξοδο στην ανεργία τους και προοπτικές ανατροπής της δυσμενούς κατάστασής τους»*), τότε δεν ήταν σε θέση να σχεδιάσουν μια εθνοκάθαρση. Με άλλα λόγια, η σύλληψη της ιδέας για δημιουργία «καθαρής ελληνικής επικράτειας» προϋποθέτει οι φορείς της να έχουν διαμορφωμένη εθνική συνείδηση.

σχολιαστής

Ας κρατήσουμε το σημαντικότερο. Η κατάληψη της Τριπολιτσάς, άνοιξε το δρόμο για την ελευθερία.

Κατά τ' άλλα ο εξανδραποδισμός των αιχμαλώτων ήταν συνηθισμένη τακτική των Τούρκων. Για παράδειγμα μετά την έξοδο του Μεσολογγιού γέμισε το δουλοπάζαρο της Κορώνης με γυναίκες και αγόρια (μέχρι 16 ετών). Δείτε λοιπόν στη σφαγή κυρίαρχο το πνεύμα της εκδίκησης, που δεν ξέρω πόσο ταπεινό είναι αν επι αιώνες σε αντιμετωπίζουν ως ανδράποδο.

Για να επαναλάβω παλιότερο σχόλιο, με τη σφαγή στην Τριπολιτσά, έπεσαν οι γέφυρες της συνδιαλλαγής με το δυνάστη. Αν οι Τούρκοι νικούσαν η μοίρα των Ελλήνων ήταν προκαθορισμένη. Αυτό, μαζί με το «φωτιά και τσεκούρι στους προσκυνημένους» βοήθησε τα μέγιστα στην επιτυχή κατάληξη του αγώνα.

Alcibiades (!??)

Η σφαγή ήταν εκδήλωση του αυθορμητου των αγωνιστων και όχι σχεδιασμενη εθνοκαθαρση. Υφισταται και το γελοιο φαινομενο αναλυτες προερχομενοι απο τον ιδιο χωρο, αφενος να υποστηριζουν την α-συνεχεια της ελληνικης συνειδησης και την κατα πλειοψηφια ελλειψη της και κατα τη διαρκεια της επαναστασης και συγχρονως να αποδιδουν «εθνικισμο» στους αγωνιστες (τα παλληκαρια). Μονο μια μειοψηφια ηγετων (οχι ολοι) διεθετε κατι τετοιο τοτε, μεταξυ τους ισως και ο Κολοκοιτρωνης, ομως αυτος ουτε συμμετειχε ουτε διεταξε τη

σφαγή. Αντιθέτα προσπαθήσε να σώσει τουλάχιστο τους αρβανίτες με τους οποίους είχε συμφωνία. Φυσικά οσον αφορά την καταληψη (και όχι τη σφαγή) ισχύει αυτό που γράφει ο «σχολιαστής» περί πτώσης γεφυρών. Αναμφισβήτητα αυτός ήταν ο στρατηγικός στόχος του γερου (και πολύ σωστά). Η τύχη των ηττημένων όταν οι τουρκοί είχαν το πάνω χέρι εκείνη την εποχή στην αυτοκρατορία ήταν το λεπιδί η ο εξανδραποδισμός. Το ότι συνέβη η σφαγή με τέτοια «εκπαίδευση» δεν νομίζω ότι μπορεί να μας κάνει εντυπώση-οι αγωνιστές δεν είχαν διαφορετική προτερη εμπειρία, το αίσθημα της εκδίκησης αλλά και η επιθυμία για πλιατσικό κυριαρχήσε... Απαισιο, αλλά απέχει από την σχεδιασμένη εθνοκαθάραση.

Ο νεοελληνικός εθνικισμός σαν κυρίαρχη ιδεολογία είναι ελαφρώς μεταγενεστερό φαινόμενο και εμφανίζεται ενώ το κράτος έχει ήδη ιδρυθεί. Επίσης, υπάρχει μια τάση, να εμφανίζονται τα τότε γεγονότα ως να είχαν τότε τη σημασία που θα είχαν εάν συνέβαιναν σήμερα και με ένα αρνητικό φορτίο που δεν τους ανήκει. Προκειται για κίτς κατάσταση κατά τη γνώμη μου. Οι εθνικές κινήσεις ήταν η προοδος εκείνη την εποχή...

Άκης Γαβριηλίδης

Διαβάζοντας το ποστ αυτό, βλέπω πολύ βερμπαλισμό και αυτοεπιβεβαιωτικό τόνο, αλλά ελάχιστα επιχειρήματα. Ήδη από την πρώτη φράση, ο συντάκτης προσπαθεί με διαρκείς

χαρακτηρισμούς και με σχεδόν πατερναλιστικό ύφος να εντυπωσιάσει και να προκαταλάβει τον αναγνώστη του, δημιουργώντας «ρητορικά τετελεσμένα γεγονότα»: πριν καν διατυπώσει ένα έστω επιχείρημα, (διότι η παραπομπή σε παλαιότερες συζητήσεις δεν αποτελεί φυσικά επιχείρημα), το ποστ αυτό έχει ήδη αποφανθεί αυθαιρέτως και ασυζητητί ότι:

- επιδιώκω την «πολιτική ορθότητα».
- η θέση περί εθνοκάθαρσης είναι «εξωπραγματική υπόθεση».

Όλα αυτά είναι πολύ ωραία, ή μάλλον αδιάφορα. Ο καθένας έχει δικαίωμα να τα ισχυρίζεται. Μόνο που καλό θα είναι να τα στηρίζει και κάπου, αλλιώς καταρρέουν και πέφτουν πάνω του και τον πλακώνουν.

Διαβάζοντας με προσοχή το ποστ, βλέπω τρία μόνο ουσιαστικά αντεπιχειρήματα, εκ των οποίων το ένα είναι του συντάκτη και τα άλλα δύο δια παραπομπής σε άλλους. Κανένα από τα τρία δεν αντέχει σε στοιχειώδη λογικό έλεγχο.

Ας τα δούμε με τη σειρά:

1) Η θέση περί εθνοκάθαρσης «πιθανότατα [sic] αποτελεί ετεροχρονισμένη προβολή της όντως στρατηγικής (όσο και απελπισμένης) επιδίωξης του ΔΣΕ, την περίοδο 1946-9, να καταλάβει μια πόλη (πχ τη Φλώρινα)».

Η αντίρρηση αυτή, όπως λένε οι νομικοί, είναι τόσο νόμω όσο και ουσία αβάσιμη. Για την ακρίβεια, δεν μου φαίνεται καν σαν αντίρρηση.

Πρώτα απ' όλα, ίσως σας φανεί περίεργο, αλλά προσωπικά αγνοούσα τελείως αυτή την επιδίωξη του ΔΣΕ. Έχω μεσάνυχτα από την ιστορία του εμφυλίου, διότι δεν είχα κανένα συγγενή στο βουνό, άρα δεν έχω αφηγήσεις από κει, ούτε διδάχτηκα την ιστορία αυτή πουθενά αλλού, ούτε διάβασα ποτέ τα σχετικά βιβλία και τα απομνημονεύματα των αγωνιστών. Άρα δεν είναι δυνατόν να προβάλλω στο παρελθόν ένα περιστατικό που δεν γνώριζα ότι συνέβη.

Εκτός τούτου: ακόμη και αν υποθεθεί ότι κάποιος προβάλλει στο παρελθόν ένα μεταγενέστερο συμβάν, γιατί άραγε αυτό αποτελεί «εκδήλωση θεολογικής σκέψης»; Η χρήση του όρου «θεολογική σκέψη» δεν φαίνεται να δικαιολογείται από τίποτε μέσα στο κείμενο, αν όχι από την ανάγκη του συντάκτη να «σπιλώσει» το κρινόμενο βιβλίο και να μειώσει την ισχύ του επιχειρήματός του, με τη χρησιμοποίηση της πιο πρωτόγονης μεθόδου που υπάρχει γι' αυτό το σκοπό: της μεθόδου «tu quoque» [κι εσύ επίσης]. Με τη μέθοδο αυτή, τα παιδάκια, όταν ενοχληθούν από κάτι που είπε κάποιο άλλο παιδάκι, σπεύδουν να ανταποδώσουν τα ίδια σε αυτό, δηλ. αν κάποιος τους πει «είσαι ψεύτης» [άσχημος, κοντρός, φλύαρος ... βάλτε ό,τι θέλετε εδώ], απαντάνε: «όχι, δεν είμαι εγώ ψεύτης, ΕΣΥ είσαι».

2) Το δεύτερο επιχειρήμα, το οποίο διατυπώνεται στο πρώτο παράθεμα, είναι ότι ο στρατός των επαναστατών του 21 ήταν άτακτος άρα δεν μπορούσε να είχε οργανώσει ένα «Άουσβιτς».

Έχουμε δηλαδή εδώ την επίκληση του «αυθόρμητου και ανοργάνωτου» το οποίο υποτίθεται ότι διαψεύδει τη θέση της εθνοκάθαρσης επειδή η τελευταία απαιτεί τυφλή υπακοή σε διαταγές.

Η έννοια του «αυθόρμητου» είναι μία μη-έννοια· όπως θα έλεγε ο Σπινόζα, είναι ένα «άσυλο της άγνοιας» το οποίο μας βοηθάει απλώς να αποφεύγουμε να σκεφτούμε. Η αντιδιαστολή μεταξύ «αυθόρμητου» και «προσχεδιασμένου» δεν ασκεί καμία επίδραση στο πρόβλημα. Δεν το επιλύει, απλώς το μεταθέτει.

Λέει η κυρία που έγραψε το σχόλιο: «Είχαμε να κάνουμε με άτακτους, συχνά εξίσου ικανούς πολεμιστές και ισχυρές προσωπικότητες με τους οπλαρχηγούς τους, που έκαναν λίγο-πολύ του κεφαλιού τους, όχι για στρατιώτες που υπακούανε τυφλά σε διαταγές».

Ωραία! Ας πούμε ότι είναι έτσι. Κι εγώ ρωτάω: γιατί άραγε το «κεφάλι» αυτών των «ισχυρών προσωπικοτήτων» τους υπαγόρευσε να κατασφάξουν δεκάδες χιλιάδες ΑΜΑΧΟΥΣ Τούρκους και Εβραίους; Ασφαλώς δεν επρόκειτο για ένα «σφάξε-μη-σε-σφάξω», διότι αυτοί οι ικανοί πολεμιστές και ισχυρές προσωπικότητες δεν μπορεί να αισθάνθηκαν ότι απειλούνται να σφαγούν από τους εξαθλιωμένους Εβραίους και τα γυναικόπαιδα της Τριπολιτσάς.

Το να επικαλούμαστε την «αυθορμησία» του «ανεξέλεγκτου και παρορμητικού οπλαρχηγού» είναι ένας τρόπος να πούμε: «έλα μωρέ, μην τα ψάχνεις, ήταν μια στιγμή τρέλας, κανείς δε φταίει, δεν υπάρχει τίποτε να σκεφτούμε για το ζήτημα αυτό». Εγώ ισχυρίστηκα ότι η σφαγή της Τριπολιτσάς είναι εθνοκάθαρση επειδή υλοποιεί την εγγενή και αντικειμενική τάση του έθνους κράτους, που είναι ο αποκλεισμός και η παραγωγή της καθαρότητας του λαού-έθνους. Δεν αναφέρθηκα στους σκοπούς, τις προθέσεις και τις συνειδήσεις των δραστών, (τις οποίες είναι αδύνατο να διερευνήσουμε σήμερα), αλλά στα υλικά αποτελέσματα. Αν δεχθούμε ότι οι σφαγείς δεν υπάκουαν σε «τυφλές εντολές» αλλά στο «ορμέμφυτό» τους, αυτό δεν αναιρεί τον ισχυρισμό μου. Αντίθετα μάλιστα, δείχνει πόσο βαθιά είχε διεισδύσει η εμμονή με την εθνική καθαρότητα στην αυθόρμητη λαϊκή ιδεολογία. Οι αυθόρμητες εθνοκαθάρσεις δεν είναι λιγότερο εθνοκαθάρσεις.

Και ένα τελευταίο επιχείρημα: βλέπω ότι η κυρία αυτή χρησιμοποιεί απροβλημάτιστα και απερίφραστα τον όρο «γενοκτονία των Ποντίων». Είναι όμως καλό να θυμηθούμε ότι και οι σφαγές των ρωμιών του Πόντου και της Μικράς Ασίας δεν έγιναν από έναν «σύγχρονο οργανωμένο στρατό», αλλά επίσης από ατάκτους -τους περίφημους «Τσέτες». Επίσης, οι σφαγές αυτές είχαν πολύ πιο έντονα το χαρακτήρα «σφάξε-μησε-σφάξω». Οπότε, μήπως είμαστε ακριβοί στα πίτουρα και

φτηνοί στο σιτάρι; Αν οι σφαγές που διενήργησε ένα χαλαρό δίκτυο επαναστατημένων ατάκτων στην Τριπολιτσά δεν ήταν εθνοκάθαρση, κατά μείζονα λόγο δεν ήταν γενοκτονία οι σφαγές που διενήργησε ένα χαλαρό δίκτυο επαναστατημένων ατάκτων στη Μικρά Ασία.

3) Το παράθεμα του κ. Σαραντάκου μού προσάπτει ότι «αγνοώ τη σημασία της λέξης ‘λαχταριστός’ την εποχή εκείνη και αποδίδω κανιβαλικές τάσεις στον Σολωμό».

Δυστυχώς στο παράθεμα αυτό ο κ. Σαραντάκος δεν μας κάνει την τιμή να μας αποκαλύψει ποια είναι η κατ’ αυτόν «ορθή σημασία της λέξης ‘λαχταριστός’ την εποχή εκείνη». Επειδή λοιπόν δεν μας την λέει ώστε να μας βγάλει από την άγνοιά μας, εγώ σκέφτηκα να ανατρέξω σε λεξικά για να την μάθω. Βρήκα λοιπόν:

«λαχταριστός,-ή, ό [μσν.]. 1. Αυτός που είναι αντικείμενο ζωηρής επιθυμίας, έλξεως: – φαγητό/ ποτό/ κοπέλα.

ΣΥΝ[ώνυμα]: επιθυμητός, ποθητός, ελκυστικός».

(Γ. Μπαμπινιώτης, Λεξικό της νέας ελληνικής γλώσσας)

«λαχταριστός,-ή, ό. (επί ψαριών) ο ασπαίρων. (μτφ.) ο λίαν ποθητός, ελκυστικός».

(Επιτροπής Φιλολόγων, Σύγχρονον ορθογραφικόν – ερμηνευτικόν Λεξικόν της ελληνικής γλώσσας, καθαρευούσης – δημοτικής)

Σύμφωνα λοιπόν με τα λεξικά αυτά, δεν ευσταθεί η θεωρία του κ. Σαραντάκου, ο οποίος (υποθέτω ότι) εμφανίζει τη σημασία «ασπαίρων» ως [μόνη] «σημασία της λέξης την εποχή εκείνη»: η λέξη είναι ΜΕΣΣΑΙΩΝΙΚΗΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ (το «μσν.» του Μπαμπινιώτη) και είχε εξαρχής και τη σημασία του επιθυμητού. Άρα είναι ορθή (στο επικοινωνιακό πλαίσιο της συγκεκριμένης φράσης φυσικά) η ρητορική απόδοση «κανιβαλικών τάσεων» στο Σολωμό.

Συμπέρασμα: καλή η προσπάθεια, αγαπητέ συντάκτα, αλλά ... you have to try harder.

pixie

@Άκη Γαβριηλίδη

αν είχες πατήσει το δεύτερο λινκ που έδωσε ο Ν. Σαραντάκος (στο παράθεμα του Πάνου)

<http://www.sarantakos.com/language/dialogos2.html>

θα είχες δει ότι δίνει τη σημασία που είχε η λέξη «λαχταριστός» την εποχή του Σολωμού.

Νίκος Σαραντάκος

Η απάντηση του Άκη Γαβριηλίδη στο θέμα της σημασίας της λέξης «λαχταριστός» στο ποίημα του Σολωμού επιβεβαιώνει αυτό που έγραφα στο σημείωμά μου για την επιπολαιότητα (ασυγχώρητη, θα έλεγα) με την οποία μεταχειρίζεται τις πηγές του. Με κατηγορεί ο Α.Γ. ότι δεν κάνω τον κόπο να αποκαλύψω ποια ήταν η σημασία της λέξης λαχταριστός, ενώ δεν έχει διαβάσει το κείμενό μου, όπου λέω σαφώς

ότι λαχταριστός σήμαινε σπαρταριστός και ότι αυτή ήταν η αρχική σημασία της λέξης, που άλλωστε ετυμολογείται από το λακτίζω. Επικαλούμαι σχετικά και το λεξικό του Κριαρά, εννοώ της μεσαιωνικής γραμματείας, που δίνει παραθέματα.

Αρα, πιστεύω ότι μου χρωστάει μια συγνώμη ο Α.Γ. σχετικά με το αν δίνω ή όχι την κατ' εμέ σωστή σημασία.

Για το ποια ήταν η σημασία της λ. λαχταριστός στις αρχές του 19ου αιώνα ασφαλώς δεν θα μας βοηθήσει ο Μπαμπινιώτης. Το ότι η λέξη είναι μεσαιωνική δεν σημαίνει ότι και η σημασία της έμεινε अपαράλλαχτη όλα αυτά τα χρόνια. Είναι πασιγνωστο ότι οι σημασίες εξελίσσονται. Επίσης, δυσκολεύομαι να διακρίνω από πού συμπεραίνει ο Α.Γ. ότι *βάσει των λεξικών που επικαλείται* η λέξη λαχταριστός «είχε εξαρχής και τη σημασία του επιθυμητού». Τα λεξικά που επικαλείται, δεν αναφέρουν τίποτα για την αρχική σημασία της λέξης λαχταριστός. Το λεξικό του Κριαρά αναφέρει τη σημασία που δίνω πιο πάνω.

Είπα και πιο πάνω ότι ο Α.Γ. μεταχειρίζεται τις πηγές του με επιπολαιότητα, επειδή δεν θέλησα να σκεφτώ ότι τις διαστρεβλώνει συνειδητά. Εξακολουθώ να πιστεύω ότι απλώς δεν θέλει να παραδεχτεί ότι έκανε γκάφα, δεν πιστεύω ότι συνειδητά διαστρέβλωσε τη σημασία της λέξης. Αλλωστε, το βιβλίο του έχει κάμποσα παραδείγματα όπου συνάγονται συμπεράσματα από επιπόλαιη ανάγνωση των πηγών. Όμως αυτά δεν αφορούν τον Σολωμό και την Τριπολιτσά.

Πάνος

Άκη,

η παραπομπή στην προηγούμενη συζήτηση (περί Τριπολιτσάς) γίνεται για να μην πάρει το παρόν ποστ τεράστια έκταση.

Αναγνωρίζω ότι η απόδοση επιδίωξης «πολιτικής ορθότητας» δεν τεκμηριώνεται όπως πρέπει. Επιφυλάσσομαι.

Εμείνα έκπληκτος με τη δήλωσή σου ότι έχεις μεσάνυχτα για την ιστορία του Εμφυλίου. Κι όμως, έγραψες ένα ολόκληρο βιβλίο, στο οποίο ανατέμνεις, κατά κύριο λόγο, τις συνέπειες του Εμφυλίου για την αριστερά και την ελληνική κοινωνία στο σύνολό της! Πως είναι δυνατόν να το κάνεις, χωρίς να έχεις μελετήσει επαρκώς τη συγκεκριμένη περίοδο;

Ως σύμπτωμα «θεολογικής σκέψης» είχα ορίσει (στο ποστ για την Τριπολιτσά) την προσπάθεια ερμηνείας των γεγονότων με βάση δεδομένα (προϋπάρχοντα) συμπεράσματα. Η σώνει και καλά «εθνοκάθαρση» στην Τριπολιτσά, είναι ένα παράδειγμα.

Πέρα από τις ερμηνείες των λεξικών, τυχαίνει να γνωρίζω τη σημασία της λέξης «λαχταριστός», όταν αναφέρεται σε σπλάχνα. Τη χρησιμοποιούσε ο παππούς μου, όταν ετοιμάζετα πασχαλινά κατσίκια – κι εγώ τον βοηθούσα- ΑΚΡΙΒΩΣ με τη σημασία που τη χρησιμοποιεί και ο Σολωμός. Ο Σαραντάκος ερμηνεύει σωστά τη λέξη, στο σολωμικό ποίημα. Η απόδοση «κανιβαλιστικών τάσεων» στο Σολωμό (και στο «έθνος του») συνιστά δεύτερο παράδειγμα θεολογικής σκέψης,

αυτή τη φορά σε συνδυασμό με (μη συγγνωστή, εφόσον επιμένεις) άγνοια.

Το πιο σημαντικό: χθες μόλις είχα μια έντονη αντιπαράθεση μ' ένα φίλο (παλαιό στέλεχος της β' πανελλαδικής) ο οποίος «έπνεε μένεα» εναντίον σου και εναντίον του βιβλίου (της «νεκροφιλίας»). Υπερασπίστηκα την αξία του, ακόμα και την «ασεβή» και «προβοκατόρικη» προσέγγιση που κάνεις, σε θέματα και ανθρώπους που μάθαμε να προσεγγίζουμε με ένα συγκεκριμένο (και χρεοκωπημένο, δυστυχώς) τρόπο σκέψης. Αυτό όμως δε σημαίνει καθόλου ότι αποδέχομαι, ως έχουν, τις απόψεις που παρουσιάζεις – ή ότι (σε επιμέρους, αλλά και κεντρικά θέματα) δεν έχω διαφωνίες ή επιφυλάξεις.

Νομίζω ότι θα είναι πολύ ενδιαφέρον να γίνει ένας δημόσιος διάλογος, χωρίς περιορισμούς χώρου και χρόνου και αποκλεισμούς απόψεων (εκτός από τυχόν υβριστικά σχόλια, τα οποία δεν έχουν λόγο ύπαρξης).

Αυτός ο διάλογος, όμως, θα πρέπει

α. να γίνει με τους όρους που μας επιβάλλει το μέσον που έχουμε στη διάθεσή μας (που σημαίνει όχι «σεντόνια»), και, β. με όρους αμοιβαίου (καλύτερα: από τον καθένα, προς όλους) σεβασμού.

Από την πλευρά μου θα προσπαθήσω να κινηθώ σε αυτό το πλαίσιο. Εάν, όμως, αγαπητέ Άκη Γαβριηλίδη, αισθάνεσαι ότι ενοχλείσαι από τα γραφόμενα, είτε τα δικά μου είτε των άλλων σχολιαστών της καλύβας, αυτή η προσπάθεια διαλόγου /

αντιπαράθεσης απόψεων μπορεί κάλλιστα να σταματήσει εδώ – με αυτό το ποστ.

Πάνος

Τι σημασία έχει αν τα «άντερα» είναι «λαχταριστά» (ποθητά προς βρώσιμ) ή «λαχταριστά» (ζωντανά και φρέσκα) αν πρώτα απ' όλα είναι χυμένα στο χορτάρι ???

Στην πρώτη περίπτωση αποκαλείς τον Σολωμό κανίβαλο (μαζί και «το έθνος του»). Στη δεύτερη, όχι. Στην πρώτη περίπτωση κατασκευάζεις (αυθαίρετα, γράφοντας ανακρίβειες) μια καρικατούρα, την οποία στη συνέχεια πυρπολείς με την άνεσή σου («θεολογική σκέψη»)

Μην παραβιάζεις ανοικτές θύρες, βιογιάννη. Ποιός είναι υπέρ των χυμένων σπλάχνων στο χορτάρι;

Alcibiades (!??)

Τα περι εντοσθίων δυστυχώς δίνουν τον τονο για το τι επιδιώκουν αυτές οι αναλύσεις: Την προκλήση μιας σημερινής φρικτής σε σημερινούς ανθρώπους με πολύ διαφορετική εμπειρία και προτεραιότητες, για εγκλήματα μιας άλλης εποχής, σε άλλες συνθήκες, από ανθρώπους που αδυνατούσαν να σκεφτούν αλλιώς. This is kitsh babies...

π2

κ. Γαβριηλίδη:

Το άλμα από την σφαγή της Τριπολιτσάς στην «εθνοκάθαρση» που προκύπτει από την «εγγενή και αντικειμενική τάση του έθνους κράτους, που είναι ο αποκλεισμός και η παραγωγή της καθαρότητας του λαού-έθνους» είναι, φοβάμαι, τεραστίων διαστάσεων. Η σφαγή της Τριπολιτσάς είναι ένα γεγονός χωρίς, όπως ομολογείτε, κεντρικό προγραμματισμό, και κυρίως τοπικά και εθνολογικά εντοπισμένο. Εάν η κυρίαρχη (έστω υποσυνείδητη και απρογραμματίστη) επιδίωξη των επαναστατών ήταν η εθνοκάθαρση, πού είναι η γενίκευση των σφαγών παντού και πού είναι η εκκαθάριση άλλων εθνικών (ή πρωτοεθνικών ή ότι άλλο θέλετε) ομάδων, παρούσα σε μεγάλα γεωγραφικά τμήματα της μετέπειτα Τουρκίας, όπως πολύ καλά γνωρίζετε.

Αλλά, όπως είπα και στο προηγούμενο ποστ του Πάνου, το κυριότερο δεν είναι ίσως αυτό. Το κυριότερο είναι να ξεκαθαρίσουμε σε ποιο επίπεδο γίνεται η συζήτηση. Έχω την εντύπωση πως το ζήτημα για σας είναι νομικής φύσεως μάλλον παρά ιστορικής. Βλέπετε ένα έγκλημα και αναζητείτε τους ενόχους. Αυτή η νομική αντιμετώπιση του θέματος όμως είναι αυτόχρονα ανιστορική. Αδιαφορεί για τα κίνητρα των «δραστήων», για τις συνθήκες του «εγκλήματος», για την κατανόηση της εποχής, των ανθρώπων της και, άρα, του ίδιου του γεγονότος. Το ενδιαφέρον είναι πως, ενώ (φαντάζομαι) αποσκοπείτε στην αποδυνάμωση των εθνικών μύθων (οι καλοί Έλληνες, οι κακοί Τούρκοι κλπ.) λειτουργείτε εντός της ίδιας λογικής: ποιοι είναι οι καλοί, ποιοι οι κακοί και τι είδους ενοχές πρέπει να νιώσουμε εμείς εδώ τώρα, ως αυτονόητη

συνέχεια εκείνων εκεί τότε. Προϋποθέτετε δηλαδή μια (εξίσου ανιστορική) συλλογική ευθύνη διαμέσου διαφορετικών εποχών, κρατών και συλλογικοτήτων.

(Αφού το έγγραφο αυτά είδα πως πολύ καλύτερα και εναργέστερα τα είπε ο Alcibiades).

Άκης Γαβριηλίδης

Καταρχάς: ο κ. Σαραντάκος όντως αναφέρει ποια είναι κατ' αυτόν ορθή σημασία. Εγώ δεν κοίταξα το λινκ.

Ζητώ συγνώμη για την απροσεξία μου. Ωστόσο, παραμένει το γεγονός ότι, και χωρίς να έχω κοιτάξει το λινκ, συμπλήρωσα μόνος μου (ορθώς, όπως αποδεικνύεται εκ των υστέρων) την άποψή του, υποθέτοντας.

Άρα, ασχέτως αν είπα ότι την αναφέρει ή όχι, μένει το ζήτημα της εξέτασής της κατ'ουσίαν.

Ο κ. Σαραντάκος μάς παραπέμπει στο «λεξικό Κριαρά». Εγώ λοιπόν ανοίγω το: Εμμ. Κριαρά, «Λεξικό της Σύγχρονης Ελληνικής Δημοτικής Γλώσσας», Εκδοτική Αθηνών 1995, και διαβάζω και εκεί:

«λαχταριστός, -ή, -ό, επίθ. που προκαλεί λαχτάρα, πόθο, πολυ επιθυμητός: ψάρια -ά, κορμί -ό».

Αν νοείται κάποιο άλλο «λεξικό Κριαρά», ίσως θα ήταν καλό κάποιος να μας πει ποιο ακριβώς και τι λέει.

Εν πάση όμως περιπτώσει, ακόμη και αν στις αρχές του 19ου αιώνα δεν είχε παραχθεί ακόμη η σημερινή σημασία του «λαχταριστός», αυτό ουδόλως θίγει τον βασικό μου ισχυρισμό στην υπόψη παράγραφο του βιβλίου μου. Ο ισχυρισμός μου είναι ότι ο Σολωμός ΕΞΥΜΝΕΙ με ολοφάνερη απόλαυση τον ακρωτηριασμό και το διαμελισμό γυναικοπαίδων. Και αυτό ακριβώς κάνει. Αυτό ούτε ο κ. Σαραντάκος το αμφισβήτησε. Προσθέτω επίσης σε μία μικρή, παρενθετική φράση, ότι η απόλαυση αυτή είναι «ΣΧΕΔΟΝ κανιβαλική», ΧΩΡΙΣ ΑΥΤΟ ΝΑ ΤΟ ΣΥΝΔΕΩ ΡΗΤΑ Ή ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΑ με τη χρήση του επιθέτου «λαχταριστός».

Αν στους γλωσσαμύντορες δεν αρέσει το «σχεδόν κανιβαλική», μπορούν να το βγάλουν και να βάλουν «σαδιστική». Το να επικεντρωνόμαστε όμως σε αυτό νομίζω ότι συνιστά διύλιση του κώνωπος. Ακόμα κι αν το ποίημα δεν εννοεί ότι τα σωθικά είναι νόστιμα αλλά ότι ασπείρουν, πάντως δεν εκφράζει την παραμικρή αποδοκιμασία, αποστροφή, ή έστω αποστασιοποίηση για το γεγονός ότι άνθρωποι ξεκοιλιάζονται. Αντιθέτως, πανηγυρίζει. Σημειωτέον δε ότι ο ισχυρισμός μου αυτός καταλαμβάνει ΜΙΑ ΜΟΛΙΣ ΠΡΟΤΑΣΗ σε ένα βιβλίο τριακοσίων σελίδων και είναι τελείως παρεμπιπτόν, δεν έχει καμία γενικότερη κρισιμότητα για το συνολικό επιχείρημα του βιβλίου. Αν κρίνουμε τον ισχυρισμό αυτό ως «ασυγχώρητη επιπολαιότητα», τότε το 99% των βιβλίων που κυκλοφορούν είναι ασυγχώρητα επιπόλαια.

Προς Πάνο: όχι, δεν με ενοχλεί καθόλου που ασχολείστε με το βιβλίο μου. Αντιθέτως μάλιστα, χαίρομαι, διότι έτσι δείχνετε αφενός το πόσο σας σκανδάλισε και βοηθάτε να ακουστεί περισσότερο, και αφετέρου πόσο αδύναμες και ήσσονες είναι οι ενστάσεις σας απέναντί του. Και, μια που σε ενοχλεί η «θεολογική» (με τον δικό σου ορισμό) σκέψη, προσπάθησε να μην καταφεύγεις εσύ σε αυτή. Π.χ.: δεν απέδωσα πουθενά κανιβαλικές τάσεις ΣΤΟ ΕΘΝΟΣ του Σολωμού, όπως ψευδώς ισχυρίζεσαι.

Όσο για εκείνους που επαίρονται ότι «τα έχουν βγάλει πέρα μαζί μου» και ότι «κατέδειξαν την τάση μου να γενικεύω», καλό θα ήταν, πέρα από τις θριαμβολογίες και τα συγχαρητήρια στον εαυτό τους, να δίνουν και κανένα παράδειγμα. Αλλιώς κινδυνεύουν να ηχήσουν σαν τον Θεοδωράκη που απένειμε στον εαυτό του (άνευ συναγωνισμού) το βραβείο ... «Μίκης Θεοδωράκης».

Μαύρο πρόβατο

Ν.Σ.:

Επικαλούμαι σχετικά και το λεξικό του Κριαρά, εννοώ της μεσαιωνικής γραμματείας, που δίνει παραθέματα.

Α.Γ.:

Ο κ. Σαραντάκος μάς παραπέμπει στο «Λεξικό Κριαρά». Εγώ λοιπόν ανοίγω το: Εμμ. Κριαρά, «Λεξικό της Σύγχρονης Ελληνικής Δημοτικής Γλώσσας», Εκδοτική Αθηνών 1995

Δικαιολογείται το ερώτημα, πώς μπορεί να συζητήσει κανείς σοβαρά με τον κ. Γαβριηλίδη για τα πιο ουσιώδη;

nik-athenian

Σε γεγονότα όπως αυτό της Τριπολιτσάς συμβαίνουν πάρα πολλές αλληλεπιδράσεις μεταξύ ομάδων και προσώπων που οι δυναμικότητές τους είναι της ίδιας περίπου τάξης μεγέθους. Οι παράμετροι που καθορίζουν αίτιο και αιτιατό είναι εδώ και πολλές και ευμετάβλητες. Δεν μπορούμε συνεπώς να λέμε ότι το αποτέλεσμα υπήρξε προϊόν κάποιου κεντρικού σχεδιασμού. Τα γεγονότα της Τριπολιτσάς μοιάζουν με όσα έγιναν (σε λίγο μικρότερη κλίμακα) στα Χανιά από το 1860 ως τα 1910. Εκεί έχουμε και μαρτυρίες και αναλύσεις των μουσουλμάνων και των Δυτικών ανθρώπων επίσης. Αυτή η σφαιρικότητα, μας πείθει ότι σε περιπτώσεις που ο ένας παίκτης δεν είναι πανίσχυρος τα γεγονότα παίρνουν κάθε στιγμή τροπή που κανείς δεν μπορούσε να σχεδιάσει και να ελέγξει.

Όσον αφορά το θέμα αν είμαστε σχεδιασμένοι να φοβόμαστε τη διαφορετικότητα, φοβάμαι ότι από τα βάθη της ανθρώπινης ιστορίας όλο το ίδιο πράγμα επιβεβαιώνεται. Φοβόμαστε και θέλουμε να περιορίσουμε το διαφορετικό, είτε αυτό είναι φυλογενετικά διαφορετικό είτε διαφέρει κατά την ομαδική οργάνωση ή ομαδικές αξίες. Η δράση μας συχνά συντονίζεται προς τέτοιους σκοπούς χωρίς κατ' ανάγκην να μας τους έχει

επιβάλλει κάποιος. Ο τρόπος μπορεί να διαφέρει. Άλλοτε να γίνεται με βία και άλλοτε με νομοθετήματα ή με οικονομικά μέτρα.

Alcibiades (!??)

ΔΕΝ αρνούμαι, και ακόμη περισσότερο καταγγέλλω ότι η σφαγή της Τριπολιτσας -και κάθε άλλη σφαγή αμαχών τόσο από τους επαναστάτες όσο και από τους τουρκούς- υπηρξε μέγιστο ΕΓΚΛΗΜΑ. Όμως, η τάση για την καταστροφή του διαφορετικού, που είναι οντως και γενετική, η εκδίκηση κι επίσης η πλιατσικολογική διαθεση ήταν οι αιτίες της σφαγής. Η ειδόποιος διαφορά είναι η υπαρξη σχεδιασμού ή όχι και είναι μεγάλη για να μπορούμε μιλήσουμε για εθνοκαθάρση. Ακόμη κι αν κάποιοι ηγέτες απλώς το «αφήσαν να συμβεί» γιατί είχαν στην ακρή του μυαλού τους ότι μπορεί να είναι «χρησιμο» (για τον εθνικό σκοπό αραγε; Η για το πλιατσικό; Αν και οι αρχηγοί είχαν «προεισπραξει» μέσω των συμφωνιών τους με πλούσιους τουρκούς) και πάλι δεν μπορεί να κριθεί σαν κάτι περισσότερο. Ο εθνικισμός είναι μεταγενεστερό «φρούτο». Και σήμερα, πολύ πικρο...

Πανο, όταν πλησιαζεις κάτι λαμπερό κοντά, συνήθως αποδεικνυεται μικρό και από τσιγκο...

Νίκος Σαραντάκος

Για το ποιο είναι το λεξικό Κριαρά που εννοούσα, δόθηκε από άλλον η διευκρίνιση.

Το αν εκφράζει ο Σολωμός ή όχι την παραμικρή αποδοκιμασία για το σκοτωμό τόσων ανθρώπων, αυτό μπορεί εύκολα να το κρίνει όποιος διαβάσει ολόκληρο το επίμαχο τμήμα του ποιήματος (καμιά 40ριά τετράστιχα είναι). Για το αν ο Σολωμός εξυμνεί με σχεδόν κανιβαλική ή σαδιστική απόλαυση το ξεκοίλιασμα, αυτό επίσης μπορεί να το κρίνει όποιος διαβάσει το κείμενο. Μόνο που πρέπει να ξέρει ποια είναι η σημασία της λ. λαχταριστός εκείνη την εποχή. Εμένα εκεί ήταν η ένστασή μου.

Παρόμοια ένσταση είχα εκφράσει για τον Τριαρίδη, ότι δεν είναι έντιμο να κατασκευάζει δια συρραφής στίχο «ρυπαρό αίμα σκυλιών» που δεν υπάρχει στο ποίημα του Σολωμού και να τον βάζει σε εισαγωγικά και με πλάγια σαν να είναι αυθεντικός σολωμικός. Το επισήμανα στον Θ.Τ. που μου απάντησε ότι είναι παραδρομή και θα το διορθώσει σε πρώτη ευκαιρία. Από τότε έχουν περάσει αρκετοί μήνες και δεν το έχει διορθώσει. Αυτό το γεγονός (τι είπε ο Θ.Τ.) δεν ήθελα να το δημοσιοποιήσω, αλλά επειδή άλλος θαμώνας έκανε λόγο για το περιστατικό αναγκάζομαι να το αναφέρω.

Χρωστάω μια εξήγηση στον Α.Γ. διότι είπα ότι μεταχειρίζεται με ασυγχώρητη επιπολαιότητα τις πηγές του και με το δίκιο του λέει ότι μία περίπτωση δεν αποδεικνύει τίποτα. Ομως το βιβλίο του δεν το έχω πια, και από μνήμης δεν μπορώ να παραθέσω πολλές περιπτώσεις, μόνο μία που θυμάμαι. Σε

κάποιο σημείο παραθέτει άρθρο του Ν. Ζαχαριάδη και θεωρεί αξιοπρόσεκτο ότι ο ΝΖ γράφει με μικρό αρχικό γράμμα το «έλληνες» ενώ με κεφαλαίο το «Εκκλησία» ή κάτι τέτοιο. Ομως, στο κείμενο του Ζαχαριάδη όπως δημοσιεύτηκε το 1945 και οι δυο λέξεις είναι γραμμένες με κεφαλαίο. Όταν προβάλλεις επιχειρήματα τυπογραφικού επιπέδου, είναι επιπόλαιο να βασίζεσαι σε αναδημοσιεύσεις και να μην ανατρέχεις στο πρωτότυπο (τα σώματα του Ριζοσπάστη υπάρχουν στο Διαδίκτυο).

Τώρα, κι αυτός είναι παρεμπόλιπων ισχυρισμός, αλλά και όλο το βιβλίο κατά την ταπεινή μου γνώμη είναι ένα συνονθύλευμα από παρεμπόλιπτοντες ισχυρισμούς. Θαύμασα πάντως την ικανότητα του συγγραφέα να κάνει απίθανα γενικευτικά άλματα, τύφλα νάχει ο Μπομπ Μπίμον.

Παράδειγμα, ένα που θυμάμαι: μια φορά το κουκουέ είχε σύνθημα «Καμιά ανοχή στην ανέχεια της λαϊκής οικογένειας» και ο συγγραφέας παρατηρεί ότι αυτό υπονοεί ότι αν η ανέχεια αφορά άγαμους ή ομοφυλόφιλους τότε είναι ανεκτή!

Μόλις διάβασα αυτό τον συλλογισμό δεν άντεξα άλλο, εκσφενδόνισα το βιβλίο από το παράθυρο, γι' αυτό και δεν το έχω πια.

Άκης Γαβριηλίδης

Τα σχόλια στο ποστ αυτό αρχίζουν να προσλαμβάνουν μεγάλη έκταση, και πολλά απ' αυτά απευθύνονται σε μένα είτε προσωπικά είτε έμμεσα, συχνά παραπέμποντας σε άλλα λινκ

και καθιστώντας πλέον δύσκολη την παρακολούθησή του. Θα προσπαθήσω να αντιδράσω σε μερικές από τις παρατηρήσεις που διατυπώθηκαν, όσο και αν θα έπρεπε να μην κάνω τίποτε άλλο όλη μέρα αν έπρεπε να το κάνω με αξιώσεις πληρότητας. Πρώτα, όμως, επειδή μερικοί λένε ρητά ότι δεν έχουν μπροστά τους το βιβλίο, ενώ άλλοι αναφέρουν ευθαρσώς ότι δεν το διάβασαν καν, για να ξέρουμε για τι συζητάμε και για διευκόλυνση όλων θα παραθέσω κατωτέρω αυτούσιο το σχετικό απόσπασμα περί Τριπολιτσάς. Δεν είναι μεγάλο εξάλλου.

«Άρα, η σφαγή της Τρίπολης δεν ήταν κυρίως ένα «ξέσπασμα» μίσους ή εκδίκησης. Αυτό που επιβάλλει να τη χαρακτηρίσουμε εθνοκάθαρση δεν είναι ένα κριτήριο ποσοτικό (ο αριθμός των θυμάτων) ή ηθικολογικό (η αγριότητα της σφαγής), αλλά το γεγονός ότι η σφαγή αυτή υπάκουε σε ένα στρατηγικό σχεδιασμό. Το βιοπολιτικό (ή ίσως, για την ακρίβεια, «θανατοπολιτικό») σχέδιό της ήταν η ίδρυση του πρώτου έθνους-κράτους στα Βαλκάνια. Υπ' αυτή την έννοια, η Τριπολιτσά δεν κλείνει παλιούς λογαριασμούς, αλλά ανοίγει έναν καινούριο: δεν είναι το τελευταίο απομεινάρι μιας «ασιατικής βαρβαρότητας», αλλά το πρώτο δείγμα εξευρωπαϊσμού. Εξ ου και γοήτευσε τον μετέπειτα εθνικό ποιητή του εν λόγω κράτους, ο οποίος, στον «Ύμνο εις την Ελευθερίαν», εξύμνησε, με λεξιλόγιο αντάξιο χολλυγουντιανού σπλάτερ και με μία ολοφάνερη, σχεδόν κανιβαλική, απόλαυση, τους διαμελισμούς γυναικών και παιδιών, τα ποτάμια αίμα, τα «κομμένα/ χέρια, πόδια, κεφαλές/ και

παλάσκες και σπαθία/ με ολοσκόρπιστα μυαλά,/ και με ολόσχιστα κρανία/ σωθικά λαχταριστά» (!) και λοιπά κατορθώματα των founding fathers του έθνους-λαού (του)».

Από το παραπάνω απόσπασμα καθίσταται νομίζω σαφές ότι:

A) Το ζήτημα για μένα ασφαλώς ΔΕΝ είναι νομικής φύσεως, ούτε καν ηθικής. Είναι ζήτημα ακρίβειας κατά την ορολογία. Το αν η Τριπολιτσά ήταν εθνικά καθαρή, δεν την καθιστά στα μάτια μου «χειρότερη» ή «πιο αποδοκιμαστέα» απ' ό,τι αν ήταν «απλή σφαγή αμάχων» ή όποιον άλλο χαρακτηρισμό προτιμά κανείς. Ούτε ασφαλώς το λέω για να κάνω οποιονδήποτε να αισθάνεται «πιο ένοχος», και σίγουρα όχι αυτούς που αισθάνονται «αυτονόητη συνέχεια εκείνων εκεί τότε» -γιατί για μένα κανείς δεν είναι «αυτονόητη συνέχεια» κανενός. Αλλά ακόμα και να είναι, δεν κληρονομεί αυτονόητα όλες τις ενοχές αυτού του οποίου αποτελεί συνέχεια.

B) Δεν βλέπω λοιπόν κανένα έγκλημα και δεν αναζητώ κανέναν ένοχο. Διαπιστώνω ότι η Τριπολιτσά δεν ήταν ποινικό αδίκημα, ούτε «μια στιγμή τρέλας» κάποιων παρορμητικών, αλλά ήταν Η ΣΥΝΕΠΗΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΜΙΑΣ ΛΟΓΙΚΗΣ που είναι ενύπαρκτη στη δημιουργία εθνικών κρατών. Τα εθνικά κράτη δεν μπορούν να νοηθούν παρά ως εθνικά καθαρά. Όποιος θέλει να στήσει κράτος, πρέπει να το αποκαθάρει, είτε βιολογικά, είτε συμβολικά, είτε συνήθως με συνδυασμό των δύο. Και αυτό ακριβώς έκανε το ελληνικό κράτος, που

στήθηκε τότε, και όλα τα υπόλοιπα βαλκανικά κράτη μετά απ' αυτό.

Για τον φίλο που ρωτάει «πού είναι η εκκαθάριση άλλων εθνικών (ή πρωτοεθνικών ή ότι άλλο θέλετε) ομάδων», η απάντηση είναι προφανής: ΠΑΝΤΟΥ είναι. Η ιστορία του ελληνικού κράτους, (και όλων των βαλκανικών, και σχεδόν όλων των υπολοίπων κρατών εκτός ασήμαντων εξαιρέσεων), είναι μια διαρκής ιστορία εκκαθαρίσεων. Οι Τούρκοι και οι Εβραίοι της Τριπολιτσάς εξοντώθηκαν βιολογικά. Οι Τούρκοι/μουσουλμάνοι της υπόλοιπης (σημερινής) Ελλάδας ξαποστάθηκαν στην Τουρκία κατά την αμοιβαία συναινετική εθνοκάθαρση της Λωζάνης. Οι Τσάμηδες επίσης εξολοθρεύτηκαν. Τους Εβραίους της Θεσσαλονίκης τους ανέλαβαν οι ναζί. Οι Τούρκοι της Θράκης και οι Σλαβομακεδόνες βιολογικά επιβίωσαν, πλην όμως εξαφανίστηκαν σημειοδοτικά, καθόσον τους απαγορεύεται να πουν ότι είναι Τούρκοι και Σλαβομακεδόνες. Ιδού λοιπόν πού είναι η εκκαθάριση. Δεν χρειάστηκε «γενίκευση των σφαγών παντού»· μία σφαγή μπορεί κάλλιστα να λειτουργήσει παραδειγματικά, και η διοικητική καταστολή κάνει τα υπόλοιπα.

Μερικά συμπληρωματικά για πιο ειδικά θέματα.

– Ως προς τη χρήση των πηγών, και συγκεκριμένα σε σχέση με το άρθρο του Ζαχαριάδη, υποστηρίχτηκε η άποψη ότι «Όταν

προβάλλεις επιχειρήματα τυπογραφικού επιπέδου, είναι επιπόλαιο να βασίζεσαι σε αναδημοσιεύσεις και να μην ανατρέχεις στο πρωτότυπο». Απαντώ: δεν είναι καθόλου επιπόλαιο. Αυτή η άποψη παραπέμπει σε μία θετικιστική και σχεδόν ιερατική αντίληψη περί πηγών (ότι υπάρχει μία «πρωταρχική» πηγή και μόνο αυτή μετράει). Η αρχική «πηγή» (του άρθρου) είναι βέβαια ο Ριζοσπάστης· ωστόσο, το γεγονός ότι το ΑΡΔΗΝ αναδημοσίευσε το άρθρο ΕΠΙΣΗΣ ΑΠΟΤΕΛΕΙ ΠΗΓΗ – πηγή ΑΛΛΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ φυσικά, οι οποίες όμως είναι και αυτές σημαντικές και χρήσιμες και αποτελούν μέρος της ιστορίας τού εν λόγω άρθρου. Στην υποσημείωση που υπάρχει στο αντίστοιχο σημείο του βιβλίου ΑΝΑΦΕΡΩ ΟΤΙ ΕΧΩ ΥΠΟΨΗ ΜΟΥ ΤΗΝ ΑΝΑΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ. Εάν λοιπόν στην αναδημοσίευση αυτή υιοθετούνται κάποιες τυπογραφικές επιλογές, οι επιλογές αυτές έχουν τη σημασία τους και προσφέρονται για εξαγωγή συμπερασμάτων.

– Όντως υποστηρίζω, βάσει ΚΑΙ του παραδείγματος της αφίσας (όπως και βάσει άλλων πηγών, π.χ. δηλώσεων υποψήφιου ευρωβουλευτή του και δημοσιευμάτων στο Ριζοσπάστη) ότι το ΚΚΕ χαρακτηρίζεται από ομοφοβία και προσαρμόζεται όλο και περισσότερο, (εκτός από την πατρίδα και τη θρησκεία, επίσης) στην οικογένεια. Εάν κανείς έχει την τάση να «πετάξει το βιβλίο μου από το παράθυρο» γι' αυτό το λόγο, είναι βέβαια δικαίωμά του. Αυτό όμως δεν έχει καμία αξία ως αντίρρηση για τον ισχυρισμό μου.

Τέλος, για όσους αρέσκονται στις ατάκες:

– δεν θεωρώ ότι το βιβλίο μου είναι αλάνθαστο. Θεωρώ όμως ότι όσες ενστάσεις εναντίον του διατυπώθηκαν σε αυτή τη συζήτηση μέχρι στιγμής, δεν κατάφεραν να αναδείξουν κάποιο άξιο λόγο λάθος σε αυτό και αφορούσαν ήσσονος σημασίας ζητήματα, για τα οποία συχνά αποφαινόταν μονολεκτικά και αυθαίρετα.

– ασφαλώς και μπορεί ο οποιοσδήποτε να πιάνει στο στόμα του το Μίκη και να μην έχει ιδέα από την ιστορία του εμφυλίου. Μήπως πρέπει να περάσουμε εξετάσεις για να έχουμε το αυτονόητο δικαίωμα να κρίνουμε τα δημόσια πρόσωπα και -κυρίως- τις πράξεις και τους λόγους τους; Ή μήπως πρέπει να «πλένουμε το στόμα μας» και γι' αυτόν;

Γκαγκάριν

Εγώ συμφωνώ με τον Γαβριηλίδη. Η αριστερά πρέπει να καταδικάσει

α. Την Οκτωβριανή επανάσταση. Εγιναν φοβερές σφαγές και σφάξανε τα παιδιά του βασιλιά. Μικρά παιδιά που τα δολοφόνησαν οι μπολσεβίκοι εν ψυχρώ.

β. Την Γαλλική επανάσταση. Εκεί η καρμανιόλα δούλευε νύχτα μερα και τα κεφάλια έπεφταν παρουσία του λαού που κανιβαλικά χειροκροτούσε και ζητωκραύγαζε το έγκλημα.

και άλλα πολλά εγκλήματα.

δεξιός

Η επανάσταση του 1821 ήταν πρωτιστως επανάσταση του ρουμ – μιλιετ όπως θεσμικά ονομαζονταν οι ορθοδοξοι χριστιανοι. Στην Οθωμανικη Αυτοκρατορια τα εθνη συνεπιπταν με τις θρησκειες με τους μουσουλμανους κυριαρχους και τους υπολοιπους υποτελεις ραγιαδες όπως ακριβως προβλεπεται απο τον ισλαμικο νομο σαρια. Περιπτωση να αποδεχθουν οι μουσουλμανοι συνταγματικη ισοτητα με τους ραγιαδες δεν υπηρχε καμμια μονο και μονο επειδη καποιοι απιστοι Γαλλοι επαναστατες διεδιδαν τετοιες παλαβες για εκεινους ιδεες.

Καθηκον επισης καθε μουσουλμανου ειναι να μην επιτρεψει σε καμμια περιπτωση την εδαφικη συρρικνωση του νταρ-αλ-ισλαμ, της ελεγκομενης δηλαδη περιοχης απο τους πιστους προς οφελος των απιστων.

Η εθνικη καθαροτητα δεν επιδιωχθηκε παρα μονον προς τους ανθρωπους που ηταν σιγουρο οτι δεν θα αποδεχονταν το νεο κρατος αλλα θα εξακολουθουσαν να ειναι πιστοι στον Σουλτανο.

Δεν υπηρξε καμμια εθνοκαθαρση των καθολικων των Κυκλαδων παρ οτι ησαν εκθρικοι προς την επανασταση και αρνηθηκαν καθε συμμετοχη διοτι ορθως κριθηκε οτι μετα τη

δημιουργία του νέου κράτους θα προσχωρούσαν στη νέα κατάσταση και δεν θα είχαν καμία ορέξη να επαναφέρουν την ισλαμική εξουσία.

π2

Παρότι με κάλυψαν (rixie) ένα σύντομο σχόλιο: Δεν μπορούμε ν' αποδείξουμε ότι το ιστορικό γεγονός Α είναι απόρροια του ιστορικού φαινομένου Ψ χρησιμοποιώντας τα ιστορικά γεγονότα Β, Γ, Δ, που είναι όλα έναν αιώνα τουλάχιστον μεταγενέστερα, και που (για ορισμένα τουλάχιστον από αυτά) κανείς δεν έχει αντίρρηση ότι απορρέουν από το φαινόμενο Ψ. Είναι, επιεικώς, πρωθύστερο. Για κάποιον που διατείνεται ότι η σφαγή τον ενδιαφέρει ως «ζήτημα ακρίβειας κατά την ορολογία», είναι μάλλον ανεπίτρεπτο.

δεξιός

Επειδή πολλά λεγονται για τη στάση των Αγγλων και τη ναυμαχία του Ναυαρινού θα πρέπει να επισημανθεί ότι αρχικώς η Αγγλία ήταν αντιθετική στην επανάσταση, την καταπολέμησε διπλωματικώς και εξαπέλυσε διώξεις εναντίον των Ελλήνων των Ιονίων Νήσων που την υποστηρίζαν.

Η στάση της Αγγλίας μετεβλήθη όταν ο Σουλτάνος έκανε την στρατιωτική ορθή αλλά πολιτικά λάθος κίνηση να υπογράψει συμφωνία με τον Μωχάμετ Αλυ της Αιγύπτου με την οποία παρέδιδε την Κρήτη και την Πελοπόννησο στην Αίγυπτο.

Άμεσως αγγλικές τραπεζές χορήγησαν δάνεια στην μη αναγνωρισμένη από κανένα ελληνική κυβέρνηση και άρχισε η

στροφή που κατέληξε στο Ναυαρινο. Είναι χαρακτηριστικό ότι παρ' ότι η Κρήτη τελικώς δεν περιήλθε στο ελληνικό κράτος μετά από πιέσεις των Αγγλων ή συμφωνία Σουλτανού – Μωχαμέτ Αλυ ακυρώθηκε και ως προς το σκελος αυτό και η Κρήτη επεστράφη στον Σουλτάνο.

Επομένως ο λόγος της αγγλικής επεμβάσεως δεν ήταν αντιτουρκικός αλλά αντιαραβικός. Ως συνήθως αλλωστε. Στόχος των Αγγλων ήταν η αποτροπή της επεκτασεως της Αιγυπτου στην Ευρωπη και ο ελεγχος από αυτήν και των δυο ακτών της Μεσογείου, ποσο μάλλον που ο Μωχαμέτ Αλυ είχε σχεδιά εκκενωσεως της Νοτιου Ελλάδος από τον πληθυσμο της και εποικισμού της με Αραβες.

Μπορεί ο Σουλτάνος να μην διεκρίνε μεταξύ πιστών μουσουλμανών, αυτό όμως δεν εμποδίζε κάποιους πολιτικούς και τραπεζίτες στο Λονδίνο να χαρασσούν πολιτική με βάση την προβλεπομένη στο μέλλον να αναπτυχθεί διαφορετική εθνική συνείδηση Τούρκων και Αραβών.

Άκης Γαβριηλίδης

Η απάντηση στο ερώτημα «πώς υπάρχει εθνοκάθαρση όταν δεν υπάρχει (ακόμα) έθνος/κράτος», είναι απλή, όσο και η απάντηση στο ερώτημα του αυγού και της κότας. Η δημιουργία του έθνους κράτους επιτεύχθηκε ΑΚΡΙΒΩΣ ΜΕΣΑ από αυτή την εθνοκάθαρση.

Όπως έγραφα προηγουμένως: «Όποιος θέλει να στήσει κράτος, πρέπει να το αποκαθάρει, είτε βιολογικά, είτε συμβολικά». Αυτή την κάθαρση επιτέλεσε η Τριπολιτσά για το ελληνικό κράτος, που ήταν το πρώτο διδάξαν, και αυτήν μιμήθηκαν στη συνέχεια όλα τα υπόλοιπα βαλκανικά (επίδοξα) κράτη. Π.χ. στη Σρεμπρένιτσα, ούτε εκεί υπήρχε (ακόμα) τελείως διαμορφωμένο έθνος-κράτος, ούτε απ' τη μια (Σέρβοι) ούτε απ' την άλλη («Βόσνιοι μουσουλμάνοι»). Η εθνοκάθαρση υπήρξε ακριβώς η καθοριστική στιγμή, το σημείο μη επιστροφής, που παγίωσε αυτά τα δύο συλλογικά υποκείμενα.

Επίσης, το 1916, το οποίο επικαλούνται όσοι θέλουν να μας θυμίσουν ότι και άλλοι καταπιέζουν τους μαύρους, ούτε εκεί υπήρχε διαμορφωμένο έθνος-κράτος. Διαμορφώθηκε με τη σφαγή.

Όλα αυτά δείχνουν αυτό που υποστήριξα, ότι αυτό που ορισμένοι εδώ αποκαλούν «ελευθερία», δηλαδή η συγκρότηση έθνους-κράτους, συνδέεται λογικά και αντικειμενικά με την εξόντωση, βιολογική ή/και συμβολική, όσων κριθεί για κάποιο λόγο ότι σπιλώνουν την καθαρότητα αυτού του έθνους-κράτους.

Τώρα αν οι εθνικιστές και οι επαγγελματίες αλύτρωτοι της μιας ή της άλλης πλευράς θέλουν να μαλώσουν για το ποιανού οι σφαγές και οι εθνοκαθάρσεις ήταν χειρότερες ή καλύτερες, περισσότερο ή λιγότερο σχεδιασμένες κ.λπ., καθόσον με αφορά έχουν το ελεύθερο να μαλώσουν. Εγώ δε βλέπω κανένα λόγο να μετάσχω σε αυτόν τον καυγά. Έχουν όλοι δικίο σε όσα

καταμαρτυρούν στο «αντίπαλο» έθνος κράτος, και όλοι μαζί αποδεικνύουν ότι το έθνος κράτος, εκτός από «ελευθερία», είναι παράλληλα και μία μηχανή θανάτου και θανατολαγνείας.

δεξιος

Η διαφορά με τον πρόσφατο πόλεμο στη Γιουγκοσλαβία είναι ότι οι ενδιαφερομένοι αρχίζουν την πολεμική τους δράση τους υπό το νομικό καθεστώς της Ομοσπονδιακής Σοσιαλιστικής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας. Βεβαίως όλοι γνωρίζουν ότι το σοσιαλιστική θα φύγει από την μέση αφού τα περί ανώτερου σοσιαλιστικού τρόπου παραγωγής αποδείχθηκαν το ίδιο σαπυνοφουσκές με τα περί εξαφάνισης του εθνικισμού όταν εξαφανισθεί η αστική τάξη αλλά πάντως δεν υπάρχει κανένας λόγος εκ πρώτης όψης να υποθέσει κανείς ότι η μία εθνότητα θα υποδουλώσει την άλλη.

Αντιθέτως οι επαναστάτες του 1821 αρχίζουν τη δράση τους εναντίον του Ισλαμικού Χαλιφάτου της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας υπό το νομικό σύστημα της σαρία που απαιτεί με την ομοθυμη και συμφωνη γνώμη όλων των μουσουλμάνων την παραμονή τους στη θέση του υποτέλους ραγιά και απαγορεύει κάθε εξέλιξη σχετική με όσα συμβαίνουν στην υπολοιπή Ευρώπη.

Υπάρχει και η θέση ότι οι Πελοποννησιοί χριστιανοί θα

επρεπε να περιμενουν μερικες γενιες ακομη μεχρι να εκουγχρονισθουν οι αντιληψεις και των μουσουλμανων ωστε μαζι να βαδισουν για την πολυπολιτισμικη δημοκρατια. Αυτο το δοκιμασαν οι Αρμενιοι.

Alcibiades (!??)

Το προβλημα Τριαριδη και Γαβρηλιδη (οπως διαφαινεται απο το αποσπασμα και τα σχολια του), ειναι η αρνητικη τοποθετηση απεναντι σε γεγονοτα του 19ου αι. με σημερινους ορους. Επισης και οι δυο φαινεται να επιδιωκουν μια (φτηνη) συναισθηματικη αντιδραση απο τους σημερινους αναγνωστες τους για την αποτροπαια «εθνοκαθαρση».

Η απαξιωση, με σημερινους ορους παλι, των εθνικισμων του 19ου αι., δεν στεκει. Γουσταρουμε η μη, ηταν η πρωτοπορεια της τοτε εποχης.

Ο εθνικισμος σημερα ειναι επιζημιος και επικινδυνος για την κοινωνια. Δεν εχει αναγκη, νομιζω, καποιος να δαιμονοποιησει ολη την πορεια του φαινομενου μεσα στο χρονο για να αποδειξει σε εχεφρονες ανθρωπους την αληθεια αυτη. Η πελατεια αυτων των συγγραφεων δεν αποτελειται βεβαια απο εθνικιστες και εθνολαϊκιστες...

π2

Παρεμπιπτόντως, ξαναδιαβάζοντας τα σχόλια, θα ήθελα να κάνω μία διευκρίνιση. Η διαφωνία μου με τους όρους εθνοκάθαρση, γενοκτονία κλπ. στις τότε συνθήκες δεν σημαίνει ότι δεν υπήρξαν σφαγές των Τούρκων, όχι μόνο στην Τριπολιτσά αλλά και αλλού. Κάθε άλλο. Απλώς οι όροι αυτοί υποδηλώνουν την επιδίωξη εξόντωσης ομάδων στη βάση κυρίως της εθνικής ταυτότητας. Και στην επανάσταση αυτό δεν νομίζω πως ισχύει. Ακόμη και όταν προβάλλεται από τους ίδιους τους πρωταγωνιστές της εποχής, είναι λογικότερο να θεωρήσουμε ότι με την εθνική ορολογία επενδύονται οι κοινωνικές, οικονομικές και στρατιωτικές ανάγκες των επαναστατημένων, παρά ότι οι εθνικές ταυτότητες παίζουν τον κυρίαρχο ρόλο. Είναι άλλο πράγμα η εξόντωση μίας εθνικής ομάδας στο πλαίσιο ενός συγκροτημένου κράτους από μία κυρίαρχη εθνική ομάδα (βλ. την περίπτωση των Αρμενίων) ή από μία ισότιμη εθνική ομάδα (βλ. Χούτου – Τούτσι) από την εξόντωση των Τούρκων στην Πελοπόννησο και τη Στερεά το 1821.

δεξιός

Συμφωνα με το ισλαμικό δικαίο που εφαρμόζονταν στην Οθωμανική Αυτοκρατορία Εβραίοι και Χριστιανοί ζούσαν ως «προστατευόμενοι» των μουσουλμάνων δηλαδή ως υποτεταγμένοι ραγιαδες με λιγότερα δικαιώματα.

Η διαφορά μεταξύ των δύο ήταν ότι κανείς δεν υποπτευόταν τότε τους Εβραίους ότι θα επαναστατήσουν ή θα διεκδικήσουν

εδαφη της Οθωμανικης Αυτοκρατοριας ενω οι χριστιανοι ησαν πολιτικος κινδυνος.

Οι Εβραιοι ησαν προτιμητεοι απο τους μουσουλμανους ως θεωρουμενοι ακινδυνοι. Οταν μετα απο εναν αιωνα διεκδικησαν και αυτοι «ιερα» ισλαμικα εδαφη η σταση των μουσουλμανων εναντι τους αλλαξε ριζικα.

Η κατασταση αυτη διεμορφωνε εξ αντικειμενου μια συμμαχια μουσουλμανων και εβραιων φοβουμενων επι πλεον τον θεολογικου τυπου χριστιανικο αντισημιτισμο και κατεληξε στη σφαγη τους στην Τριπολιτσα, στο Βραχωρι και αλλου.

Ωστοσο απο τις ιθυνουσες ομαδες της Επαναστασεως δεν υπηρξε προθεση ενος εθνικα καθαρου κρατους απο Εβραιοις οπως απο μουσουλμανους.

Η προθεση εθνικα καθαρου κρατους κατα τη γνωμη μου δεν προκυπτει απο τις οποιεσδηποτε σφαγες κατα τη διαρκεια μαχων αλλα απο την επισημη απαιτηση της πρωτης ουσιαστικα ελληνικης κυβερνησεως του Καποδιστρια για απομακρυνση ολων των μουσουλμανων.

Μεγαλο μερος των μουσουλμανων αποχωρησε ειρηνικα και συντεταγμενα υπο τη συνοδεια των γαλλικων στρατευματων

του στρατηγού Μαιζόν που είχε επιφορτισθεί μετά τη ναυμαχία του Ναυαρινού την ειρηνεύση της περιοχής. Τέτοια απαίτηση δεν προβλήθηκε εναντί των Εβραίων και όσοι είχαν διασωθεί και ήθελαν παρέμειναν. Η σημαντική εβραϊκή κοινότητα της Χαλκίδος παρέμεινε αθικτή και από αυτήν προέρχεται ο πιο γνωστός Εβραίος στρατιωτικός της Ελλάδος συνταγματάρχης Φριζής που σκοτώθηκε στην Αλβανία το 1940.

Εν αντιθέσει με τις λαϊκές προκαταλήψεις οι ελληνικές ιθύνουσες ομάδες θεωρούσαν εθνικό κίνδυνο μόνον τους μουσουλμάνους διότι εγνωρίζαν ότι θα δημιουργούσαν ένα όσο το δυνατόν ευρωπαϊκού τύπου κράτος το οποίο τελικώς όλοι οι αλλοθρηστικοί, εβραίοι, καθολικοί κλπ. πλην μουσουλμάνων θα προτιμούσαν από τον ισλαμικό νόμο του Σουλτάνου.

Άκης Γαβριηλίδης

Επίσης, μια που είναι της μόδας να ζητάμε «ποιες είναι οι πηγές που αποδεικνύουν ...» σε κάθε ισχυρισμό,

θα είχα κι εγώ να υποβάλω μια ανάλογη ερώτηση που μου γεννήθηκε διαβάζοντας το δακρύβρεχτο μυθιστόρημα του «σχολιαστή» όπου και αυτός περιγράφει με δάκρυα στα μάτια πόσο θύματα (και άρα πόσο δικαιολογημένοι) ήταν οι ρωμιοί που έκαναν την εθνοκάθαρση της Τριπολιτσάς:

– πόσα χαρέμια λειτουργούσαν στις αρχές του 19ου αιώνα στο Μοριά, και πόσες ρωμιές γυναίκες μαρτυρείται ότι είχαν

ενταχθεί με τη βία στα χαρέμια αυτά;

- πόσα αρσενικά αγόρια είχαν στρατολογηθεί με τη βία στον οθωμανικό στρατό τα προηγούμενα 50 χρόνια πριν από την Τριπολιτσά;
- υπάρχουν κάποιες πηγές για τα νούμερα αυτά (πέρα από τον «Παπαφλέσσα» της Φίνος Φιλμς);

Πάνος

Θα ήθελα να μπορούσα να απαντήσω στο προηγούμενο σχόλιο, αλλά, δυστυχώς...

Έχω μεσάνυχτα από την ιστορία του εμφυλίου (*της Επανάστασης του 21*), διότι δεν είχα κανένα συγγενή στο βουνό (*στην πολιορκία της Τριπολιτσάς*), άρα δεν έχω αφηγήσεις από κει, ούτε διδάχτηκα την ιστορία αυτή πουθενά αλλού, ούτε διάβασα ποτέ τα σχετικά βιβλία και τα απομνημονεύματα των αγωνιστών (*καθότι χαμένος κόπος*)

Μόνο τα πλάγια, στις παρενθέσεις, είναι δικά μου. Η ιστορικού... μεγέθους original δήλωση υπάρχει κάπου στην αρχή των σχολίων αυτού του ποστ.

Salahad-din

Φίλε Πάνο να σε ρωτήσω αν την εκκαθάριση των μουσουλμάνων της Κρήτης κατά τις επαναστατικές επιχειρήσεις του 1897 την θεωρείς εθνοκάθαρση ή αν υπήρχε κάποιο σχέδιο σε κάποιες ομάδες των επαναστατών για

εκκαθάριση του μουσουλμανικού στοιχείου της κρητικής υπαίθρου;

Η γνώμη μου είναι ότι (αν και διαφωνώ με το ύφος πολλές φορές του Γαβριηλίδη) στην Πελοπόννησο υπήρξε εθνοκάθαρση ή αν θέλετε πιο σωστά θρησκευτική εκκαθάριση, που ακόμη και αν δεν αποτελούσε σχέδιο της επαναστατικής ηγεσίας, οπωσδήποτε για λόγους που ο Α. Γ σωστά αναλύει επιτράπηκε από την ηγεσία των οπλαρχηγών να γίνει. Οπότε όλα τα άλλα είναι συγκρατημένοι προοδευτισμοί από φόβο μη δώσουμε επιχειρήματα στην τουρκική προπαγάνδα ή μη μπούμε στη λογική των συμψηφισμών και των ενοχών.

επίσης η συζήτηση είναι για την Τριπολιτσά νομίζω ε? Γιατί ξέφυγε λίγο θεματικά.

Πάνος

(...)

Salahad-din,

για την Κρήτη δε γνωρίζω λεπτομέρειες. Σε προηγούμενο ποστ κάποιος φίλος έγραψε σχετικά – αν το πετύχω, θα βάλω σύνδεσμο εδώ.

Πέρα από τη «θρησκευτική εκκαθάριση» (που όντως συνέβη) υπάρχει και μια ευρύτερη διάσταση, η πολιτική. Η «εκκαθάριση» είναι ένα μονάχα από τα πολλά (και αντιφατικά) στοιχεία που παρήγαν το τελικό αποτέλεσμα, δηλαδή το νεο-ελληνικό κράτος.

Η συζήτηση στα μπλόγκ, θυμίζει την περίφημη φράση του Γιάννη Σκαρίμπα: τραβάς ένα κεράσι από το καλάθι, αλλά ανεβαίνουν μαζί δέκα -δώδεκα...

pixie

Από [άρθρο του Σπ. Ασδραχά](#) («απολογητή των εθνοκαθάρσεων» (!) κατά τον κ. Γαβριηλίδη) στην «Αυγή»:

[...]Όπως επισημαίνεται, επετειακά δημοσιεύματα ξαναθύμισαν με επικριτική διάθεση ορισμένους κοινούς τόπους. Θα αναφερθώ σε ορισμένους από αυτούς, όχι για να διατυπώσω έναν αντίλογο, αλλά για να υποδείξω την προβληματική στην οποία εκβάλλουν. Αρχίζω από τις σφαγές των τουρκικών και εβραϊκών πληθυσμών κατά την Επανάσταση του '21. Για μένα δεν θα είχε κανένα νόημα να τις αντιπαραθέσω στις αντίστοιχες που υπέστησαν οι ελληνικοί πληθυσμοί: δεν υπηρετώ καμιά δικανική εκδοχή της ιστορίας, και συνεπώς μου είναι ξένοι οι ρόλοι του συνήγορου και του κατηγορού. Ότι έγιναν σφαγές πληθυσμών το επεσήμαναν οι ίδιοι οι συντελεστές της Επανάστασης στα γραφτά τους, σφαγές εμπόλεμων και αμάχων. Θα ήταν καλύτερο να μην είχαν συμβεί, δηλαδή να υπήρχαν ήθη που θα τις απέκλειαν ως μέθοδο του πολέμου: αυτό δεν συνέβαινε και θα πρέπει να κατανοήσουμε την αιτία, την αιτία του μίσους. Η εύκολη απάντηση παραπέμπει στον εθνικισμό που, όπως κάθε

μαχητική ιδεολογία σε κατάσταση πολέμου ή ενόψει του πολέμου, δημιουργεί μίσση, αποστρέφεται και απαξιώνει τις ετερότητες, προκαλεί, οργανώνει και τροφοδοτεί υπεραναπληρωτικά την εγγενή επιθετικότητα (και συνεπώς και την αμυντικότητα) των ανθρώπινων όντων. Η λογική απόληξη αυτού του ερμηνευτικού τρόπου θα ήταν ότι η ιδεολογική προϋπόθεση της Επανάστασης, δηλαδή ο εθνισμός (και τονίζω: ο εθνισμός και όχι ο εθνικισμός), συνεπαγόταν την αναίρεση των ανθρωπιστικών δημοκρατικών της προταγμάτων. Θα ήταν μια από τις απολυτοποιήσεις αυτού του ερμηνευτικού τρόπου~ η άλλη θα ήταν η απολυτοποίηση της βίας. Περισσότερο προσγειωμένα, ας δούμε ορισμένους από τους χαρακτήρες αυτού του πολέμου.

Όπως κάθε πόλεμος, έτσι κι εκείνος του 1821 είχε τα οικονομικά του «νεύρα». Ένα απ' αυτά ήταν οι λείες: σε αυτές εναπόθεταν τις ελπίδες για την ανταμοιβή τους οι πολεμιστές και αυτές έδιναν ένα ισχυρό κίνητρο για τη συμμετοχή τους στα πολεμικά γεγονότα. Αυτές κατέστρεφαν τις συμφωνίες ανάμεσα στους εμπόλεμους κι αυτές συνέτειναν στην οικονομική διαφοροποίηση των ανθρώπινων συντελεστών του πολέμου. Οι άνθρωποι αποτελούσαν επίσης ένα κεφάλαιο ή εμπόρευμα κι αυτό είχε εγχαραχθεί μακροχρονικώς στις συλλογικές συνειδήσεις: η εξαγορά ήταν το αντίτιμο της ζωής, αλλά αυτή η πρακτική καταργούνταν εκεί όπου η αρπαγή δεν προϋπέθετε την αιχμαλωσία. Η μέθοδος όμως αυτή ανοίγει το δρόμο στις φυσικές εξοντώσεις, δεν εξηγεί ωστόσο την έκτασή

τους. Χρειάζεται να κατανοηθεί η διχοτομία των κοινωνιών που έγιναν θέατρο του πολέμου.

Η κοντινή στα γεγονότα απολογητική επικαλέσθηκε την εκδίκηση. Το μοτίβο υπάρχει και πριν από την Επανάσταση και δεν είναι μόνο ελληνικής προέλευσης. Καλλιεργημένοι άνθρωποι, όπως ο Αδαμάντιος Κοραΐς, διακατέχονταν από το συναίσθημα αυτό, αλλά πρόκειται για ένα συναίσθημα θεμελιωμένο σε μιαν αντίληψη για την ιστορία, παράγωγο της οποίας ήταν η συνείδηση για την παλιά, πριν από την οθωμανική κατάκτηση, απώλεια της ελληνικής ελευθερίας, συναίσθημα ενισχυόμενο από τις «ανθρωπολογικές» θεωρίες για τον χαρακτήρα των λαών. Δεν είναι αυτού του τύπου η εκδίκηση που πυροδότησε τις σφαγές. Θα πρέπει να αναζητηθεί στους όρους με τους οποίους βιώθηκε η οθωμανική κατάκτηση που, προφανώς, δεν οδήγησε σε αρμονικές συμβιωτικές σχέσεις, παρά τις ωσμώσεις στο οικονομικό και στο πολιτισμικό πεδίο.

Ένας από τους όρους αυτούς ήταν η μοιρασμένη σε κατακτητές και κατακτημένους αντίληψη ότι ένας λαός ήρθε και εγκαταστάθηκε στον τόπο του άλλου ως κυρίαρχος, κυρίαρχος στο σύνολό του. Το γενικό σύνορο ήταν το θρήσκευμα, εκείνο όμως που έδινε υπόσταση στο σύνορο αυτό ήταν η κυριαρχική ικανότητα των επήλυδων. Βεβαίως, τα πράγματα δεν ήταν ακριβώς έτσι: με την πάροδο του χρόνου, οι επήλυδες αυτοχαρακτηρίζονταν ως εντόπιοι σε αντίθεση με

τους ομόλογους τους της Ανατολής~ οι εντόπιοι εξισλαμίζονταν, ατομικώς και συλλογικώς, φτωχοί και πλούσιοι~ μεγάλος αριθμός των πληθυσμών, μουσουλμανικών και χριστιανικών, είχαν κοινή οικονομική τύχη, ωστόσο η βασική διχοτομία παρέμενε και τονιζόταν μάλιστα από το γεγονός ότι οι μουσουλμανικοί πληθυσμοί, όχι γενικώς αλλά κατά κύριο λόγο, ήταν πληθυσμοί των πόλεων. Όταν οι κατακτημένοι θέλησαν να αναχθούν σε κυρίαρχα πολιτικά υποκείμενα, δεν ήταν σε θέση να υπερβούν τη βασική διχοτομία μέσω μιας κοινωνικής μεταβολής, που ήδη είχε αναγγελθεί στον φθίνοντα 18ο αιώνα: οι επείσακτοι θα έπρεπε να εξαφανιστούν με τη φυγή ή την εξολόθρευση. Η λογική αυτή εγγράφηκε στη μέθοδο του πολέμου.

Εκ των υστέρων, μπορεί κανείς να μιλά για εθνοκάθαρση, απολυτοποιώντας τις ιστορικές έννοιες και να υπερτονίζει τις δυνατότητες της εθνικής ιδεολογίας: ωστόσο αυτή δεν δημιούργησε εκ του μηδενός αντιθέσεις, ανασηματοδότησε αντιθέσεις παλαιές. Άλλωστε, και οι σύγχρονες μαρτυρίες επικαλούνται τον φανατισμό που συνεπαγόταν η διάδοση της εθνικής ιδεολογίας, της ιδέας της «πατρίδας» κατά τη δική τους εννοιολογία. Τούτο όμως δεν εξηγεί γιατί οι άνθρωποι μπορούσαν να φανατιστούν και να εξολοθρεύσουν τους χθесινούς αλλόθρησκους αδελφούς τους. Με δυο λόγια, τα μέτρα του παρόντος δεν είναι ικανά να μετρήσουν το παρελθόν: όπως κάθε οικονομία, έτσι και κάθε πολιτισμός είχαν τα δικά τους μετρικά συστήματα.[...]

pixie

Τώρα θα γελάσετε... αλλά τυχαίνει η λέξη «εθνικισμός» να έχει αποκτήσει τη σημερινή της σημασία γύρω στα τέλη του 19ου αιώνα. Την εποχή των γεγονότων που περιγράφει ο Ασδραχάς, «εθνισμός» = «εθνικισμός».

Μα γι' αυτό ακριβώς ο Ασδρ. κάνει τη διάκριση και χρησιμοποιεί τον όρο «εθνισμός»: για να μην δημιουργείται σύγχυση ανάμεσα στη σημασία που έχει σήμερα η λέξη «εθνικισμός» και σε αυτήν που είχε τότε.

Και τα ανθρωπιστικά δημοκρατικά προτάγματα θα μου επιτρέψετε να πω ότι τα είχαν καρακαταχασμένα οι κατσαπλιάδες που φάγανε το πρώτο μας δάνειο σε εμφύλιους πολέμους.

Λίγο παρακάτω ο Ασδρ. λέει για τις λείες ως κίνητρο συμμετοχής των πολεμιστών στην επανάσταση.

Πάνος

Μέσα στο 1821 υπήρξαν οι σφαγές των αμάχων του χριστιανικού-ελληνικού πληθυσμού της Θεσσαλονίκης, της Βοστίτσας – και άλλες πολλές.

Αν το Σεπτέμβρη του 1821 έσπαζε (αποτύγχανε) η πολιορκία της Τριπολιτσάς, θα είχαμε μια ακόμα γενικευμένη σφαγή Ελλήνων αμάχων στο Μωριά.

Αυτό δεν είναι υπόθεση, είναι βεβαιότητα.

Το ποιός θα έσφαξε τον άλλον (άμαχο), παίχτηκε στις λεπτομέρειες της συγκυρίας.

Αν οι Οθωμανοί δεχόντουσαν να ανταλλάξουν τη ζωή τους με τα λύτρα που ζητούσαν οι πολιορκητές, θα έφευγαν ωραία και καλά με τα 1500 υποζύγια που τους εξασφάλιζε ο Γέρος, ως το Ναύπλιο, όπου θα τους παραλάμβαναν Εγγλέζικα καράβια, με τελικό προορισμό τη Σμύρνη ή το Μισίρι. Αυτή ήταν και η ΜΟΝΑΔΙΚΗ εναλλακτική της σφαγής, είτε των μουσουλμάνων, είτε των Ελλήνων.

Ατυχώς, τα πράγματα εξελίχτηκαν διαφορετικά, γιατί οι πολιορκημένοι πίστευαν ως την τελευταία στιγμή ότι θα ανατραπούν οι συνθήκες – ευελπιστώντας πως θα είναι οι ίδιοι θύτες και όχι θύματα.

Θεωρώ έσχατο δικολαβισμό να τα αποδίδει κάποιος όλα αυτά στον (ανύπαρκτο) εθνικισμό / εθνισμό της εποχής.

Η ιστορία έτρεχε και πριν τον εθνικισμό – όπως θα τρέχει και μετά από αυτόν. Το μοναδικό που παραμένει αναλλοίωτο εις τους αιώνες των αιώνων είναι η θεολογική σκέψη.

Τώρα γνωρίζουμε, με λεπτομέρειες, μια ακόμα «προοδευτική-αριστερή» παραλλαγή της.

Salahad-din

Πάνο δεν περίμενα τόσες ανακρίβειες.

Η βεβαιότητα σου για τις σφαγές των αμάχων Ελλήνων αν λυνόταν η πολιορκία είναι μια υπόθεση στον αέρα. Αν ίσχυε αυτή η υπόθεσή σου, θα έπρεπε σήμερα όλοι να είμαστε μουσουλμάνοι αφού το 1824 η επανάσταση είχε ηττηθεί. Τη διοίκηση δεν τη συνέφερε να σφάζει αδιακρίτως (παρά κατά συγκυρία όπως παρακάτω σωστά λες) γιατί αν έσφαζε αδιακρίτως αμάχους μετά θα έπρεπε να κατέβει ο σουλτάνος στην ύπαιθρο να μαζέψει τις ελιές και να θερίσει. Ας προσέχουμε λίγο τι λέμε.

Από την άλλη ούτε οι επαναστάτες έσφαζαν αδιακρίτως και φυσικά δεν υπήρχε ένα σώμα επαναστατών και ένα σώμα μουσουλμάνων ομογενοποιημένο με κοινά θέλω και επιδιώξεις. Και με αυτό έρχομαι στην άλλη προχειρότητα που αναφέρεις:

Αν οι Οθωμανοί δεχόντουσαν να ανταλλάξουν τη ζωή τους με τα λύτρα που ζητούσαν οι πολιορκητές, θα έφευγαν ωραία και καλά. Αυτή ήταν και η ΜΟΝΑΔΙΚΗ εναλλακτική της σφαγής, είτε των μουσουλμάνων, είτε των Ελλήνων. Ατυχώς, τα πράγματα εξελίχτηκαν διαφορετικά, γιατί οι πολιορκημένοι πίστευαν ως την τελευταία στιγμή ότι θα ανατραπούν οι συνθήκες – ευελπιστώντας πως θα είναι οι ίδιοι θύτες και όχι θύματα.

Οι πολιορκημένοι δεν ήταν ένα και το αυτο. Οι συνομιλίες γίνονταν από μια ηγετική ομάδα μπέηδων και της αρβανίτικης φρουράς (η οποία ξεχνάς ίσως ότι ήρθε σε συμφωνία τελικά με

τον Κολοκοτρώνη και έφυγε σόα). Υπήρχε και η μεγάλη μάζα μουσουλμάνων εξαθλιωμένων και πεινασμένων που είχε στραφεί εναντίον των παραπάνω, οι οποίοι κοίταζαν πως θα γλιτώσουν τα υπάρχοντά τους και θα φύγουν σαν κύριοι αδιαφορώντας για τις τύχες των φτωχών μουσουλμάνων προσφύγων. Τα πράγματα είναι πολύ πιο σύνθετα.

Ταυτόχρονα δείχνεις να αμελείς άλλες περιπτώσεις συμφωνιών όπου οι επαναστάτες αλλά και σε αντίθετες περιπτώσεις ο οθωμανικός τακτικός στρατός αμελούσαν τις συμφωνίες. Θέλεις να αναφερθούμε σε πολλά τέτοια παραδείγματα (ειδικά από τις κρητικές επαναστάσεις για τις οποίες επίτηδες σε ρώτησα παραπάνω έχω να σου προσφέρω άπειρα παραδείγματα);

Ο συμψηφισμός από την άλλη που κάνεις για σφαγές χριστιανών (Βοστίτσα και Θεσσαλονίκη) ως τί επιχείρημα χρησιμοποιείται;

Λες:

Θεωρώ έσχατο δικολαβισμό να τα αποδίδει κάποιος όλα αυτά στον (ανύπαρκτο) εθνικισμό / εθνισμό της εποχής.

Δε νομίζεις πως τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο είναι η κινητηρία δύμανη των γεγονότων; Αυτό δε σημαίνει ότι δεν υπάρχουν και πολλές άλλες συνιστώσες βέβαια.

Τέλος λες πως οι εβραίοι (για να ενισχύσεις ίσως και τα περί επίληδων του Ασδραχά) πως οι Εβραίοι ήρθαν από την

Ισπανία. Αγνοείς μάλλον πως μεγάλο κομμάτι των εβραίων του ελλαδικού χώρου ήταν ρωμανιώτες (π.χ. της Βέροιας) ενώ κάποιοι ήταν Ασκεναζίμ που ξεκίνησαν να έρχονται από τη βόρεια Ευρώπη πολύ νωρίτερα αυτών της ιβηρικής.

Και στο τέλος τα τσουβαλιάζεις όλα λέγοντας:

Έκτοτε, οι εβραϊκές κοινότητες ταύτισαν ΑΠΟΛΥΤΩΣ (και ευλόγως) τα συμφέροντά τους με τους οθωμανούς. Το γεγονός αυτό τους έφερε σε μόνιμη αντίθεση με τους συνήθως επαναστατημένους (ή με επαναστατική διάθεση) ελληνικούς (χριστιανικούς) πληθυσμούς.

Και μετά θα έρθει ο Α.Γ με τον προκλητικό τρόπο του να σου απονέμει την τιμητική πλακέτα του αντισημίτη.

(...)

Άκης Γαβριηλίδης

Εφόσον διατυπώθηκε η σχετική διερώτηση, διευκρινίζω ότι ΑΣΦΑΛΩΣ και περιλαμβάνω τους Τούρκους εποίκους σε αυτούς οι οποίοι θα έπρεπε να έχουν δικαίωμα εγκατάστασης οπουδήποτε με τα ίδια δικαιώματα.

Το ότι οι εξουσίες των εθνών κρατών χρησιμοποιούν τους πληθυσμούς ως μπαλλάκια, για να επηρεάσουν τη δημογραφική σύνθεση μιας περιοχής, δεν θα πρέπει να μας κάνει να παραγνωρίζουμε ότι οι πληθυσμοί αυτοί είναι άνθρωποι με σάρκα και οστά. Και ότι αν ζητούσαμε να

επιστρέψουν κει όπου βρίσκονταν πριν τους μετακινήσει «στρατηγικά» μια εθνική-κρατική εξουσία, αυτό θα ήταν συνήθως ανεφάρμοστο και σίγουρα παράλογο και βάρβαρο. Ας μην ξεχνάμε ότι και το ελληνικό κράτος δεν είναι άμοιρο αυτής της πρακτικής, αφού εγκατέστησε ημι-αναγκαστικά τους πρόσφυγες της Λωζάνης κατά πλειοψηφία στη Μακεδονία, τους δε τωρινούς λεγόμενους «παλινοστούντες» από την πρώην Σοβιετική Ένωση στη Θράκη.

Άκης Γαβριηλίδης

Γενικά μιλώντας, πρέπει να πω ότι μου κάνει εξαιρετική εντύπωση ο απόλυτα ΗΘΙΚΟΛΟΓΙΚΟΣ τρόπος με τον οποίο διάβασαν τον ισχυρισμό μου περί εθνοκάθαρσης όλοι ανεξαιρέτως οι επικριτές του.

Λες και το ήξερα, εγώ παρέθεσα ακόμα μια φορά εδώ το σχετικό απόσπασμα από τη «Νεκροφιλία», όπου λέω από την πρώτη πρόταση ότι τον ισχυρισμό περί εθνοκάθαρσης ΔΕΝ τον στηρίζω ούτε στην ένταση ή την σκληρότητα της σφαγής, ούτε στον αριθμό των σφαγιασθέντων, αλλά στην ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΙΚΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ της, που ήταν να καταστήσει ένα έδαφος εθνικά καθαρό.

Δεν πα να το λέω! Στου κουφού την πόρτα, όσο θέλεις βρόντα. Οι αντιρρήσεις κατατείνουν να αποδείξουν ότι «η σφαγή ήταν δικαιολογημένη» [από τον ύστατο σκοπό της επιτυχίας της επανάστασης και της ίδρυσης εθνικού κράτους, ο οποίος

αγιάζει τα μέσα, από τα άγρια ήθη της εποχής, από την αμορφωσιά, από τη διάθεση εκδίκησης, από κι εγώ δεν ξέρω τι άλλο].

ΩΡΑΙΑ! Ας πούμε ότι είναι «δικαιολογημένη», ό,τι κι αν σημαίνει αυτό. ΑΥΤΟ ΟΜΩΣ ΔΕΝ ΑΝΑΙΡΕΙ ΟΤΙ ΠΑΝΤΩΣ ΗΤΑΝ ΕΘΝΟΚΑΘΑΡΣΗ! Καταλαβαίνετε ελληνικά; Ξέρετε, και οι «δικαιολογημένες» εθνοκαθάρσεις είναι επίσης από ιστορική άποψη εθνοκαθάρσεις. Η φύση της πράξης και η λειτουργία της δεν αλλάζει. Δεν πρόκειται για ηθικό ή νομικό ζήτημα, αλλά για ιστορικό-πολιτικό.

Εξάλλου, ακόμα και από νομική άποψη, όταν κάποιος σκοτώσει κάποιον άλλο και αποδειχθεί ότι το έκανε σε νόμιμη άμυνα, αυτό δεν σημαίνει πάντως ότι η πράξη του ΠΑΥΕΙ ΝΑ ΕΙΝΑΙ ΑΝΘΡΩΠΟΚΤΟΝΙΑ. Πάλι ανθρωποκτονία είναι: ο άνθρωπος πραγματικά πέθανε, αυτό δεν αλλάζει.

Πάνος

Salahad-din:

Και μετά θα έρθει ο Α.Γ με τον προκλητικό τρόπο του να σου απονέμει την τιμητική πλακέτα του αντισημίτη.

Δε βαριέσαι... Εκείνο που με ενοχλεί είναι παρερμηνεία όσων γράφω (πχ από την υμετέραν ελλογιμότητα) – αλλά κι αυτό κοντεύω να το συνηθίσω.

δεξιός

Η Επανάσταση ουδέποτε ηττήθηκε στρατιωτικά από τους Τούρκους. Η Επανάσταση ηττήθηκε στρατιωτικά από τους Αιγυπτίους οι οποίοι διεθetaan εκσυγχρονισμένο ευρωπαϊκό στρατό με Γάλλους αξιωματικούς.

Η επέκταση όμως της Αιγύπτου στην Ευρώπη και ο έλεγχος από αυτή και των δύο ακτών της Μεσογείου που θα γινόταν αραβική θάλασσα εθίγε ζωτικά συμφέροντα της Μεγάλης Βρετανίας ως θαλασσίας δυναμείας και δυσχεραίνε τους αυτοκρατορικούς της στόχους.

Ήταν αναποφευκτική η αλλαγή πολιτικής της Μεγάλης Βρετανίας που δεν είχε αντίρρηση για την καταπνίξη της Επανάστασης από τους Τούρκους αλλά αντίθετο στην επέκταση της Αιγύπτου και η αντίθεση αυτή οδήγησε στη ναυμαχία του Ναυαρινού.

Salahad-din

προς δεξιό:

Η Επανάσταση ουδέποτε ηττήθηκε στρατιωτικά από τους Τούρκους.

Είπε κανείς αυτό; Ξέρεις να διαβάξεις νομίζω. Και άλλωστε δεν υπήρχαν Τούρκοι. Υπήρχε οθωμανικός τακτικός στρατός στον οποίο υπηρετούσαν οι μουσουλμάνοι υπήκοοι μια πολυεθνικής αυτοκρατορίας. Μήπως και τους αγίους τόπους τους απελευθέρωσαν οι Κούρδοι επειδή ο Σαλαχεντίν ήταν

Κούρδος; Ή μήπως νομίζεις ότι οι στρατιώτες του Ιμπραήμ είχαν Αιγυπτιακή εθνική συνείδηση;
Λίγο προσοχή κύριε δεξιέ παρακαλώ.

Πάρης

Πιστεύω κύριε Γαβριηλίδη ότι πρώτα βγάλατε το συμπέρασμα «αυτό είναι εθνοκάθαρση» ως ένα είδος «αριστερής» ικανοποίησης και μετά προσπαθείτε να το αποδείξετε. Τελικά το πρόβλημα ξεκινάει από την άρνησή σας να παραδεχτείτε ότι για ανθρώπους που δεν είχαν καμία πολιτική οντότητα ήταν πολύ δύσκολο να δημιουργήσουν ιδεολογία εθνοκάθαρσης. Δεν μπορούσαν καν να είναι σίγουροι για την επιτυχία του ξεσηκωμού, θα είχαν ήδη στο μυαλό τους πόσο μεγάλη πρέπει να γίνει η Ελλάδα και με ποιο τρόπο; Μετά από 20 αιώνες που αυτός ο τόπος ήταν τμήμα αυτοκρατοριών και μετά από 5 αιώνες Οθωμανικής κυριαρχίας πώς είναι δυνατό να έχουν τέτοια σαφή εικόνα του εαυτού τους; Είχανε να κάνουν με αυτοκρατορία, πώς μπορούσαν να ξέρουν την έκβαση του εγχειρήματος;;; Οι Τούρκοι είχαν τη δυνατότητα να κινητοποιήσουν πολύ στρατό, όπως και έκαναν με τον Δράμαλη. Θα μπορούσαν να είχαν επικρατήσει από το 1822 και τότε τι θα λέγαμε; Έγινε αποτυχημένη εθνοκάθαρση;;; Θα είχαν κάνει μια τρύπα στο νερό. Και τότε θα έπρεπε να λέγαμε, ευτυχώς που επικράτησαν οι Τούρκοι και σταμάτησαν

μια εθνοκάθαρση!!! Δεν αποτελεί ηθική δικαιολόγηση του γεγονότος αυτό που γράφω αλλά λογική.

Και όπως ξαναέγραφα το είδος μας θεωρείται ότι εξαφάνισε τους Νεάντερταλ. Αυτό πώς το λέτε εσείς;

Εθνοκάθαρση θα μπορούσαν να κάνουν αν υπήρξε ήδη κράτος, που θα σχεδίαζε το γεγονός, θα κινητοποιούσε οργανωμένο στρατό και θα ξόδευε χρήμα γι' αυτό το σκοπό. Γι' αυτό και η λέξη εθνοκάθαρση δεν χρησιμοποιείται για να χαρακτηρίσει κανείς πράξεις μετά από επαναστάσεις.

Χρησιμοποιήθηκε ο όρος στη Βοσνία γιατί έγινε από οργανωμένο κράτος. Ο τρόπος που αναχρονίζετε και επιμένετε και (όχι μόνο εσείς) είναι πολύ άτσαλος. Έχετε το ελληνικό κράτος του σήμερα στο μυαλό σας και το μεταφέρετε στην περίοδο 1800-1830.

Υπάρχουν δεκάδες τέτοιες περιπτώσεις στην ιστορία από όλες τις εποχές πριν από το 1800 και καμία δεν χαρακτηρίζεται ως εθνοκάθαρση. Υπήρχανε στην Ευρώπη δεκάδες θρησκευτικοί πόλεμοι και πόλεις λεηλατούνταν και ολόκληροι πληθυσμοί χάνονταν. Το 1631 εξοντώθηκαν στο Μαγδεμβούργο περίπου 25000 Προτεστάντες από Καθολικούς. Κανείς δεν το λέει όμως εθνοκάθαρση ακόμη και αν έγινε από αυτοκρατορικά στρατεύματα δλδ. κρατικά. Ο όρος που χρησιμοποιείται είναι καινούριος, του 20ού αιώνα.

Πάρης

κ. Α.Γ

«Δεν έχω καμία δυσκολία να παραδεχτώ ότι για τους ανθρώπους ήτανε πολύ δύσκολο να δημιουργήσουν ιδεολογία εθνοκάθαρσης. Αυτό όμως μου είναι αδιάφορο. Εγώ δεν είπα ότι οι σφαγείς της Τριπολιτσάς δημιούργησαν ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ εθνοκάθαρσης, είπα ότι δημιούργησαν ΤΗΝ ΙΔΙΑ την εθνοκάθαρση. Δηλαδή (ΓΙΑ ΠΟΛΛΟΣΤΗ ΦΟΡΑ): ξεκαθάρισαν ένα έδαφος από ετερογενείς πληθυσμούς προκειμένου να ιδρυθεί ένα εθνικό κράτος.»

Την ίδια την εθνοκάθαρση; Χωρίς ιδεολογία; Δλδ κάνανε εθνοκάθαρση χωρίς να το ξέρουνε;;; Τυχαία;;; Μάλιστα! Με αυτό δικαιώνεται αυτούς που γράφουν εδώ και μέρες ότι η σφαγή «απλώς συνέβη» αν δεν το καταλάβατε!!!

Επίσης δεν απαντήσατε σε βασικά ερωτήματα.

- 1) Δεν μπορούσαν καν να είναι σίγουροι για την επιτυχία του ξεσηκωμού, θα είχανε ήδη στο μυαλό τους πόσο μεγάλη πρέπει να γίνει η Ελλάδα και με ποιο τρόπο;
- 2) Εθνοκάθαρση θα μπορούσαν να κάνουν αν υπήρξε ήδη κράτος, που θα σχεδίαζε το γεγονός, θα κινητοποιούσε οργανωμένο στρατό και θα ξόδευε χρήμα γι' αυτό το σκοπό. Γι' αυτό και η λέξη εθνοκάθαρση δεν χρησιμοποιείται για να χαρακτηρίσει κανείς πράξεις μετά από επαναστάσεις.

Άκης Γαβριηλίδης

Αγαπητέ κ. Πάρη.

από πότε το «χωρίς να το ξέρουνε» είναι συνώνυμο του «Τυχαία»;

Εγώ λέω ότι αυτό που κάνανε, ήταν εθνοκάθαρση, είτε το ξέρανε είτε δεν το ξέρανε. Αυτό έγινε ΑΠΟΛΥΤΩΣ ΑΝΑΓΚΑΙΑ και καθόλου τυχαία. Έγινε γιατί αυτός είναι ο μόνος τρόπος για να ιδρυθεί ένα κράτος, ιδίως σε μια περιοχή όπου προηγουμένως υπήρχε αυτοκρατορία και οι πληθυσμοί ζούσαν ανάμικτα επί χιλιετίες. Αυτοί θέλανε να ιδρύσουνε κράτος. Όποιος θέλει το σκοπό, μπορούμε να τεκμαίρουμε νομίμως ότι θέλει ή αποδέχεται και τα μόνα δυνατά μέσα για να επιτευχθεί αυτός ο σκοπός, χωρίς να χρειάζεται να πάρουμε συνέντευξη από τον καθένα που μετείχε στη σφαγή για να βρούμε τι ιδεολογία είχε.

Όσο για τα «βασικά ερωτήματα» στα οποία ισχυρίζεστε ότι δεν απάντησα,

1) Εγώ δεν ισχυρίστηκα πουθενά ότι οποιοσδήποτε είχε στο μυαλό του «πόσο μεγάλη πρέπει να γίνει η Ελλάδα», ή ότι οποιοσδήποτε είχε στο μυαλό του οτιδήποτε.

2) Το δεύτερο δεν είναι καν ερώτημα, αλλά είναι καταφατική δήλωση.

Αν εννοείτε ότι θέλετε τη γνώμη μου περί αυτής, η γνώμη μου είναι ότι η δήλωση αυτή είναι λανθασμένη. Εθνοκάθαρση δεν γίνεται μόνο αν υπάρχει ήδη κράτος. Ποιος το είπε αυτό;

Συχνότατα γίνεται ΠΡΟΚΕΙΜΕΝΟΥ ΝΑ ΔΗΜΙΟΥΡΓΗΘΕΙ το κράτος, και αυτό έγινε στην Τριπολιτσά το 1821, στη Μικρά Ασία το 1922 και στη Βοσνία τη δεκαετία του 90.

Πάρης

προς κ Α.Γ

1) «χωρίς να το ξέρω» και χωρίς ιδεολογία όπως εσείς είπατε σημαίνει ακριβώς τυχαία. Από πάντα.

2) Στη Μικρά Ασία το 1922 το τουρκικό κράτος υπήρξε ήδη. Ήταν σε άμυνα αλλά υπήρξε. Οι Οθωμανοί ήταν κυρίαρχοι για αιώνες στην περιοχή. Στον ελλαδικό χώρο ΔΕΝ υπήρξε για 2000 χρόνια ελληνική πολιτική διοίκηση. Το καταλαβαίνετε; Μη προσπαθούμε να κρύψουμε ελέφαντα πίσω από λουλούδι. Στη Βοσνία οι Σέρβοι βρήκανε έναν έτοιμο κρατικό μηχανισμό καλά πολεμικά εξοπλισμένο και το έπραξαν. Είναι πάρα πολύ απλο και σαφές.

Φυσικά και γίνεται προκειμένου να δημιουργηθεί ένα έθνος αλλά όταν προϋπάρχει πολιτική διοίκηση. Θα θεωρούσα πιο λογικό αν λέγατε ότι η συμπεριφορά του ελληνικού στρατού στη Μικρά Ασία είχε στοιχεία εθνοκάθαρσης ή ήτανε εθνοκάθαρση (αφού σας αρέσει τόσο πολύ η λέξη). Αλλά τότε υπήρξε ελληνικό κράτος και ήταν πλήρη κατευθυνόμενη συμπεριφορά.

Εγώ κρίνω μόνο την ηθική της πράξης των Ελλήνων στη Τριπολιτσά ο αναχρονισμός όμως που εσείς κάνετε και η χρήση της λέξης εθνοκάθαρση δείχνουν απλώς πείσμα και τάση επιτηδευμένης πρόκλησης.

(...)

Πόντος και Αριστερά

Τζέι, γράφεις:

«Προσωπικά δε διαχωρίζω σε τίποτα αυτό που έγινε στην Τριπολιτσά από αυτό που έγινε 100 χρόνια μετά στον Πόντο και 150 χρόνια μετά στην Κύπρο (φυσικά αναφέρομαι τόσο στην εισβολή όσο και στη δεκαετία θράσους και απαρτχάιντ που προηγήθηκε) και 170 χρόνια μετά στη Γιουγκοσλαβία. »

Νομίζω ότι σαφώς διαχωρίζονται.

-Υπάρχουν γεγονότα χαμένα στο χρόνο, που η ανάμνησή τους είναι τεχνητή, είτε από έρευνες ιστορικών, είτε από πολιτικούς για πολιτική χρήση (επέτειοι, πολιτική σύγκρουση με αντιπάλους κ.λπ.) Στη κατηγορία αυτή εντάσσονται: η σφαγή στη Τριπολιτσά από τους άτακτους Επαναστάτες, οι εξόντωση των αμάχων από την επίσημη Εξουσία στη Νάουσσα, στα Ψαρά, στην Κάσο, στη Χίο, στο Αϊβαλί. Καθώς και άλλα παγκόσμια γεγονότα, όπως η εξόντωση των Ουγενότων, των Μηλίων κ.λπ.

-Υπάρχουν γεγονότα του παρελθόντος χρόνου που η ανάμνησή του παραμένει ζωντανή και υποκινεί πολιτικά κινήματα αποκατάστασης. Όπως, οι ιθαγενείς λαοί που εξοντώθηκαν (είτε αφομοιώθηκαν) από την αποικιοκρατία, είτε την ισπανική στη Νότια Αμερική, είτε την αγγλοσαξωνική στη Βόρεια Αμερική και την Ωκεανία, είτε τη ρωσική κατά των μουσουλμανικών λαών του Νότου (Τάταροι, Τσετσένοι, κ.ά.), είτε την τουρκική (Κούρδοι, Λαζοί, Βόσνιοι και Αλβανοί της Τουρκίας κ.ά.)

-Υπάρχουν γεγονότα της πρόσφατης ιστορίας του 20ου και 21ου αιώνα, οι επιζώντες των οποίων ζουν ακόμα, όπως είναι οι γενοκτονίες: των χριστιανικών λαών στην Ανατολή (Έλληνες στον Πόντο και την Ιωνία, Αρμένιοι, Ασσυροχαλδαίοι, Αραμαίοι, Τσιγγάνοι κ.ά.), των Εβραίων από τους Ναζί, των μουσουλμάνων στην Σρεμπρένιτσα, των Τσετσένων, των Τούτσι, στο Νταρφούρ κ.λπ.

Εάν εξισώσουμε τις ξεχασμένες σφαγές του παρελθόντος με τις σύγχρονες σφαγές, διαπράττουμε επιστημονικά ένα μεγάλο μεθοδολογικό λάθος και σε πολιτικό επίπεδο προσφέρουμε το καλύτερο άλλοθι στους επίδοξους γενοκτόνους για να ισοσκελίζουν ανώδυνα τους ισολογισμούς τους.

j95

Στη Μικρά Ασία το 1922 το τουρκικό κράτος υπήρξε ήδη. Ήταν σε άμυνα αλλά υπήρξε.

Λάθος. Το τουρκικό κράτος ουσιαστικά ιδρύεται με τη Συνθήκη της Λωζάνης (και λίγα χρόνια αργότερα ξεκινά να «τουρκοποιεί» την ιστορία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας -στην οποία ο χαρακτηρισμός «τούρκος» ήταν υποτιμητικός. btw πάσα ομοιότης με άλλα κράτη και άλλες αυτοκρατορίες [Ελλάδα και Βυζάντιο] δεν είναι καθόλου συμπτωματική)

Αλλά έστω ότι είναι αλήθεια αυτό. Μου φαίνεται ότι μπερδεύεις την «εθνοκάθαρση» και τη «γενοκτονία». Το δεύτερο είναι (από το 1948) έγκλημα και όντως προϋποθέτει την ύπαρξη κρατικού μηχανισμού κλπ κλπ. Το πρώτο είναι απλά μια καινούρια λέξη για κάτι που συνέβαινε από πολύ παλιά.

Δες και τους ορισμούς:

ethnic cleansing: the mass expulsion and killing of one ethnic or religious group in an area by another ethnic or religious group in that area (WordNet)

genocide: systematic killing of a racial or cultural group (WordNet)

Η άποψή μου ενισχύεται και από αυτό:

Εγώ κρίνω μόνο την ηθική της πράξης των Ελλήνων στη Τριπολιτσά ο αναχρονισμός όμως που εσείς κάνετε και η χρήση της λέξης εθνοκάθαρση δείχνουν απλώς πείσμα και τάση επιτηδευμένης πρόκλησης.

Άκης Γαβριηλίδης

Λίγη ντροπή ρε εκπρόσωπε της κρατικά επικυρωμένης
αλήθειας!

η ανάμνηση της εθνοκάθαρσης της Τριπολιτσάς είναι ...
«τεχνητή»!;

Λίγο σεμνά ρε! Θα πέσει το ταβάνι να σε πλακώσει!

Τα απομνημονεύματα του Κολοκοτρώνη που την εξιστορούν
λεπτομερώς τι είναι άραγε; είναι και αυτά τεχνητά; μήπως
είναι «έρευνες ιστορικών», ή έγιναν για πολιτική χρήση;

Ηρέμησε και παράτα τις δικολαβίες.

Ο μόνος που προσπάθησε να ισοσκελίσει σφαγές εδώ είσαι
εσύ.

Η ανάμνηση της «γενοκτονίας του Πόντου» γιατί είναι πιο
«φυσική» απ' αυτήν;

Οι Πόντιοι πρόσφυγες, επί εβδομήντα χρόνια, ποτέ δεν
ισχυρίστηκαν ότι υπέστησαν γενοκτονία. Αυτό το ισχυρίζεστε
εσείς οι αυτόκλητοι επαγγελματίες συνήγοροι και εκπρόσωποι
των θυμάτων, μετά από τρεις γενιές. Και αποδίδεις σε άλλους
τις «τεχνητές αναμνήσεις»;

Πόντος και Αριστερά

κατακοκίνησα.... από ντροπή!

Πάρης

Προς J95

Το τουρκικό κράτος όντως ιδρύθηκε επίσημα το 1923. Εννοούσα όμως ότι υπήρξε σε κάθε περίπτωση τουρκική, οθωμανική αν θέλεις διοίκηση. Δεν επρόκειτο για επανάσταση των τούρκων. Με αφορμή το παράδειγμα του Πάνου με τα Ψαρά και τη Χίο, οι σφαγές αυτές δεν αποτελούν εθνοκάθαρση παρά το ότι έγιναν από οργανωμένο κράτος. Υπήρχαν άλλοι λόγοι.

Τη νομική διαφορά εθνοκάθαρσης και γενοκτονίας δεν την ξέρω αναλυτικά και νομίζω ότι στη προκειμένη περίπτωση τουλάχιστον είναι παιχνίδι λέξεων.

Πόντος και Αριστερά

Σε αντίθεση με τους όρους: καταστροφή, εθνοκάθαρση, σφαγή, ολοκαύτωμα, ο όρος «γενοκτονία» είναι καθαρά νομικός όρος.

Ως διεθνής νομικός όρος εισήχθη στο Διεθνές Δίκαιο από τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών με τη Σύμβαση του 1948. Σύμφωνα λοιπόν με τη σχετική Σύμβαση, γενοκτονία είναι: «η εσκεμμένη προσπάθεια καταστροφής εν όλω ή εν μέρει, μιας εθνικής, εθνοτικής, φυλετικής ή θρησκευτικής ομάδας», με έναν από τους παρακάτω τρόπους:

«α) το φόνο μελών της ομάδας,

β) την πρόκληση σοβαρής σωματικής ή διανοητικής βλάβης σε μέλη της ομάδας,

γ) τη σκόπιμη επιβολή στην ομάδα συνθηκών ζωής υπολογισμένων έτσι ώστε να επιφέρουν τη φυσική τους καταστροφή, εν όλω ή εν μέρει,

δ) την επιβολή μέτρων που αποσκοπούν στην αποτροπή γεννήσεων στο εσωτερικό της ομάδας και

ε) την υποχρεωτική μεταφορά των παιδιών της ομάδας σε κάποια άλλη.»

μ-π

Άκης Γαβριηλίδης

Πολύ σωστά. Αφού λοιπόν ο όρος γενοκτονία είναι νομικός και ο όρος εθνοκάθαρση είναι ιστορικός, δικαιώνεται ο ισχυρισμός μου ότι εγώ μιλάω ιστορικά/πολιτικά και εσείς με διαβάζετε ηθικολογικά και νομικά.

Το θέμα όμως εδώ δεν είναι αυτό. Το θέμα είναι πού στηρίζεται, και τι σημαίνει, ο προκλητικά αναθεωρητικός και «αρνητιστικός» (négationniste) ισχυρισμός των επαγγελματιών ποντίων ότι η ανάμνηση της Τριπολιτσάς είναι .... τεχνητή.

Πόντος και Αριστερά

«...των επαγγελματιών ποντίων».

σα να ξεσάλωσες λιγάκι. Για μαζέψου, εκτός εάν κρίνεις εξ ιδίων.

Εμείς πάντως επαγγελματίες δεν είμαστε!

Μείνε στην πολιτική συζήτηση..... και μην την εξευτελίζεις.

Άκης Γαβριηλίδης

Όσοι μιλούν για τη γενοκτονία των Εβραίων και των Αρμενίων, είναι κάλλιστα δυνατό να είναι όντως εκπρόσωποι της κρατικά επικυρωμένης αλήθειας.

Αυτό δεν έχει σχέση με την αλήθεια ή την αναλήθεια αυτών που λένε.

Για παράδειγμα, και ο Σαρόν μιλούσε για τη γενοκτονία των Εβραίων. Όταν το έκανε αυτό, ήταν εκπρόσωπος της κρατικά επικυρωμένης αλήθειας.

Κατ' αντίστοιχο τρόπο, ο/η/οι «Πόντος και αριστερά» ισχυρίστηκε παραπάνω ότι «η συζήτηση για το συγκεκριμένο θέμα ολοκληρώθηκε το 1994, όταν ψηφίστηκε ΟΜΟΦΩΝΑ από τη Βουλή των Ελλήνων η καθιέρωση μιας επίσημης εθνικής επετείου για τη Γενοκτονία των Ελλήνων στον Πόντο» και ότι, με την ψήφιση αυτή, «η συζήτηση τελείωσε» και κανείς δεν δικαιούται να την ξανανοίγει.

Αυτό τον καθιστά εκπρόσωπο της κρατικής αλήθειας, εφόσον επικαλείται επιχειρήματα όχι επιστημονικά αλλά πολιτικάντικα. Με βάση τη λογική του, η αλήθεια είναι ζήτημα ψηφοφοριών.

Μένω λοιπόν στο ιστορικό/πολιτικό ζήτημα και ρωτάω: επιμένετε ότι η ανάμνηση της εθνοκάθαρσης της Τριπολιτσάς είναι «τεχνητή»; και ποιος την κατασκεύασε;

π2

Αιντε πάμε πάλι.

Η εθνοκάθαρση δεν είναι *topical* γιατί είναι όρος που άρχισε να χρησιμοποιείται ευρέως στη δεκαετία του '90, με αφορμή την Γιουγκοσλαβία, έχει χρησιμοποιηθεί σχεδόν αποκλειστικά σε περιπτώσεις όπου η εθνική ομάδα-θύτης είτε κατέχει την εξουσία ή έστω έχει ισοδύναμο μερίδιο εξουσίας με την εθνική ομάδα-θύμα, και όλα αυτά σημαίνουν ότι είναι ατελέσφορος όρος περιγραφής των σφαγών που έγιναν σε συνθήκες πρώιμου εθνικισμού από μία ατελώς ακόμη δομημένη εθνική ομάδα, της οποίας δεν ήταν κύρια επιδίωξη το εθνικά καθαρά έδαφος. Εάν ήταν θα έπρεπε να σφάζει και τους Αρβανίτες, πράγμα κομμάτι δύσκολο γιατί αποτελούσαν μεγάλο μέρος των επαναστατών.

Για να μην πω και ότι το να αναλύει κανείς την επανάσταση μόνο με εθνικά αίτια είναι τόσο βάνουσα ανιστορικό, που νόμιζα πως μόνο τα εθνίκια το κάνουν.

Πόντος και Αριστερά

Άκη, έγγραφα:

«Υπάρχουν γεγονότα χαμένα στο χρόνο, που η ανάμνησή τους είναι τεχνητή, είτε από έρευνες ιστορικών, είτε από πολιτικούς για πολιτική χρήση (επέτειοι, πολιτική σύγκρουση με αντιπάλους κ.λπ.) Στη κατηγορία αυτή εντάσσονται: η σφαγή στη Τριπολιτσά από τους άτακτους Επαναστάτες, η εξόντωση των αμάχων από την επίσημη Εξουσία στη Νάουσσα, στα Ψαρά, στην Κάσο, στη Χίο, στο Αϊβαλί....»

και συ κατάλαβες:

«Όλοι παραδεχόμαστε ότι το 1821 στην Τριπολιτσά έγινε σφαγή αμάχων Τούρκων και Εβραίων (εκτός από τον/την/τους «Πόντος και αριστερά» που θεωρεί ότι η μνήμη αυτή είναι «τεχνητή».)»

Κατ' αρχάς, η παραπάνω απόπειρα κατηγοριοποίησης δε στόχευε σε σένα. Δημιουργήθηκε ως προτεινόμενο εργαλείο... Γιατί όπως φαίνεται, από δω και πέρα αυτές οι λευκές σελίδες της Ιστορίας διαρκώς θα επανέρχονται.

Μόνο για το πολιτικό συμπέρασμα του τέλους θα μπορούσες να αντιτάξεις τις διαφωνίες σου.

Όπως βλέπεις, χρησιμοποιώ την έκφραση: «...σφαγή στη Τριπολιτσά από τους άτακτους...». Άρα το πρώτο μέρος της εκτίμησής σου για τον Π&Α είναι λάθος.

Όσον αφορά το δεύτερο για το ότι συμπεριλαμβάνω το γεγονός αυτό σε μια κατηγορία ιστορικών γεγονότων » που η ανάμνησή τους είναι τεχνητή, είτε από έρευνες ιστορικών, είτε από πολιτικούς...» επιμένω!

Αυτό, στο ξαναλέω, δε μειώνει τη σημασία ενός επιστημονικού έργου. Απλά, βασίζεται στο ότι δεν υπάρχει συνέχεια της μνήμης, δεν υπάρχουν απόγονοι των επιζώντων, δεν υπάρχουν πολιτικά αιτήματα απ' αυτούς για αποκατάσταση ή οτιδήποτε άλλο.

Εάν εσύ πιστεύεις ότι υπάρχει συνέχεια στη μνήμη για τη σφαγή της Τριπολιτσάς, με ενδιαφέρον θα διάβαζα τα στοιχεία σου.

Εάν υπάρχει κάποια αυθαιρεσία στην κατηγοριοποίηση που έκανα, είναι ότι στην ίδια κατηγορία με τη σφαγή των μουσουλμάνων της Τριπολιτσάς, θέτω γεγονότα του παρελθόντος, όπως οι σφαγές των Ελλήνων στη Νάουσσα, στα Ψαρά, στην Κάσο, στη Χίο κ.ά. οι οποίες έχουν μεγαλύτερη συνέχεια όσον αφορά την ιστορική μνήμη, εφόσον κάθε χρόνο μνημονεύονται και αποτελούν πλέον μέρος της τοπικής συλλογικής μνήμης.

Ενώ, αντίθετα, η σφαγή των μουσουλμάνων της Τριπολιτσάς, όπως και οι σφαγές των Ελλήνων την ίδια ακριβώς περίοδο στη Θεσσαλονίκη και στο Αϊβαλί δεν έχουν διατηρηθεί στη συλλογική ιστορική μνήμη.

Δηλαδή, η πρώτη κατηγορία από την προτεινόμενη κατηγοριοποίηση, θα μπορούσε να έχει δύο υποκατηγορίες.

αμνήμων

Εάν εσύ πιστεύεις ότι υπάρχει συνέχεια στη μνήμη για τη σφαγή της Τριπολιτσάς, με ενδιαφέρον θα διάβαζα τα στοιχεία σου.

Η «συνέχεια της μνήμης» διαμορφώνεται κυρίως από την κρατική προπαγάνδα, η οποία συνηθίζει να υποτιμά ή και να διαγράφει τα γεγονότα που δεν τη συμφέρουν. Αν η εθνοκάθαρση της Τριπολιτσάς διδασκόταν ως τέτοια στα σχολεία και τα πανεπιστήμια, φυσικά θα αποτελούσε και αυτή μέρος της «συνέχειας της μνήμης» μας.

Πόντος και Αριστερά

«αμνήμονα»

φυσικά προσυπογράφω στη διδασκαλία των πάντων. Ασε που στα πανεπιστήμια η διδασκαλία είναι αρμοδιότητα του καθηγητή, αυτονομημένη πλήρως από το κράτος.

Η συνέχεια όμως της ιστορικής μνήμης δεν καθορίζεται από την κρατική πολιτική και την επίσημη, καθεστωτική αντίληψη της ιστορίας, αλλά από κοινωνικές διεργασίες και αντιστάσεις.

Διαφωνώ πλήρως με την άποψή σου ότι:

«Η συνέχεια της μνήμης διαμορφώνεται κυρίως από την κρατική προπαγάνδα».

Αυτό που ισχυρίζεσαι οδηγεί σε ιδεολογική «κατασκευή».

Η συνέχεια αποτελεί φυσική διεργασία!!!!

αμνήμων

Επιμένω ότι η μνήμη είναι πρωτίστως κατασκευή μνήμης. Αν υπήρχε φυσική διεργασία παραγωγής μνήμης, τότε αυτή θα ήταν κοινή για όλους μας. Κι όμως, κάποιοι θυμούνται την εθνοκάθαρση στην Τριπολιτσά και άλλοι δεν έχουν ακούσει καν για αυτήν ή προσποιούνται ότι δεν έχουν ακούσει.

Άκης Γαβριηλίδης

Αφού μου ζητήθηκε επίμονα, και επανειλημμένα, να πω την άποψή μου για την «κατηγοριοποίηση» της μνήμης των ιστορικών γεγονότων, σας την λέω κατωτέρω. (Και υπενθυμίζω, you asked for it).

Λοιπόν, βρίσκω ότι η κατηγοριοποίηση αυτή είναι για τα σκουπίδια.

Πρώτον, είναι εσφαλμένη και άκυρη εννοιολογικά, δεύτερον η υπαγωγή ιστορικών περιστατικών στις κατηγορίες της είναι επίσης λάθος για λόγους ανεξάρτητους από το πρώτο λάθος,

και τρίτον είναι άνευ χρησιμότητος και δεν εξυπηρετεί σε τίποτε.

– Για το πρώτο: δεν υπάρχει απολύτως τίποτα που να μας οδηγεί να ταξινομήσουμε τους τρόπους ανάμνησης των ιστορικών γεγονότων σε «φυσικούς» και «τεχνητούς». Κάθε διαβίβαση μνήμης είναι διαμεσολαβημένη από τη γλώσσα και από κείμενα: ένας ή περισσότεροι άνθρωποι αφηγούνται σε άλλους ανθρώπους τι (νομίζουν ότι) συνέβη. Και σε κάθε περίπτωση η διαβίβαση αυτή είναι κοινωνικά και όχι «φυσικά» καθορισμένη: αυτοί/-ές που την κάνουν, όπως και αυτοί που την δέχονται, έχουν επιθυμίες, επιδιώξεις, συμφέροντα κ.λπ.

– Ακόμη και αν ευσταθούσε μία τέτοια διάκριση, είναι απορίας άξιον γιατί άραγε να θεωρήσουμε «τεχνητή» την ανάμνηση της σφαγής στη Χίο, ενώ «φυσική» την ανάμνηση της «γενοκτονίας των ποντίων». Η σφαγή στη Χίο εντυπώθηκε στη μνήμη εκατομμυρίων ανθρώπων επί σχεδόν δύο αιώνες (μεταξύ άλλων μέσω του εκπαιδευτικού μηχανισμού του ελληνικού και του κυπριακού κράτους, και μέσω του πίνακα του Ντελακρουά -τελείως ενδεικτικά). Η αφήγηση της «γενοκτονίας των ποντίων» αντίθετα διακινείται μεταξύ λίγων εκατοντάδων χιλιάδων ανθρώπων εδώ και λιγότερο από είκοσι χρόνια.

Επιπλέον, είναι τελείως αυθαίρετο να λέμε ότι τα «πολιτικά κινήματα αποκατάστασης» είναι διακριτικό γνώρισμα των «φυσικών» αναμνήσεων, ενώ γνώρισμα των «τεχνητών» είναι η «πολιτική χρήση» οι επέτειοι και η πολιτική σύγκρουση με

αντιπάλους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα, και εδώ, η αφήγηση της «γενοκτονίας των ποντίων». Η αφήγηση αυτή επικεντρώθηκε ακριβώς γύρω από την διεκδίκηση -και την επίτευξη- μιας επετείου, και είναι το χαρακτηριστικότερο παράδειγμα πολιτικής χρήσης και εργαλειοποίησης. Πάνω στην αφήγηση αυτή, και στο κίνημα «αποκατάστασης της μνήμης» της, χτίστηκαν ολόκληρα λόμπι, πολιτικές, επαγγελματικές ή καλλιτεχνικές καριέρες, διεθνή δίκτυα παραγόντων, ομάδες γοήτρου κ.λπ.

Τέλος, σημειώνω ότι κανείς εδώ δεν πρότεινε να «εξισώσουμε» οτιδήποτε με οτιδήποτε. Από επιστημονική άποψη, το να επανεξετάσουμε σφαγές του παρελθόντος υπό πρίσμα ενιαίο ή παράλληλο με άλλες μεταγενέστερες σφαγές, μπορεί κατά περίπτωση να αποβεί εξαιρετικά γόνιμο και να οδηγήσει σε χρήσιμα νέα συμπεράσματα. Φυσικά όχι πάντα, και όχι απαραίτητα. Ωστόσο, η διάκριση ανάμεσα στις «ξεχασμένες» και στις «αξέχαστες» σφαγές του παρελθόντος δεν έχει κανένα επιστημονικό έρεισμα, αλλά εξυπηρετεί απολύτως ευδιάκριτους και οφθαλμοφανείς στόχους αυτών που την κάνουν. Δηλαδή αυτών που αντλούν το νόημα της ύπαρξής τους από τον διαρκή θρήνο για τις σφαγές που έχουν ήδη καταγραφεί ως «αξέχαστες», φοβούνται τον «ανταγωνισμό» και ανησυχούν ότι αν η προσοχή στραφεί και σε άλλες σφαγές, θα χάσουν το ψωμί τους, όπως έλεγε και ο Εμανυέλ Τεραί στο κειμενάκι του που παρέθεσα παραπάνω.

Παπούλης

Κε Α.Γ.

Η τελευταία σας παρέμβαση προς Π+Α παρά το υποφώσκον ύφος αυθεντίας περιέχει πολλά χρήσιμα στοιχεία στα οποία εγώ τουλάχιστον θα συμφωνήσω ... με κάποιες παρατηρήσεις.

α) Η διάκριση μεταξύ τεχνητής ή φυσικής μνήμης για ιστορικά γεγονότα μεθοδολογικά τουλάχιστον είναι πράγματι ατυχής ... στο πρώτο σας σημείο συμφωνώ προσθέτωντας ότι η διαβίβαση μνήμης εξαρτάται πέραν των ευρύτερων κοινωνικών φαινομένων και συσχετίσεων και από ατομικές ανθρώπινες συμπεριφορές.

β) Στην αντιστοίχιση Χίου – Ποντίων έχουμε μια διαφορά 100 ετών περίπου οπότε τα τεχνητά φαινόμενα που ανιχνεύετε στη περίπτωση των Ποντίων , και στα οποία εν μέρει συμφωνώ, είναι πιο διακριτά. Ίσως οι Πόντιοι δεν είχαν την τύχη να έχει στραμμένη τη προσοχή του εν μέσω Α Παγκοσμίου και Οκτωβριανής Επανάστασης ένας νεωτεριστής καλλιτέχνης περιωπής, όπως αντίστοιχα για τη Χίο ο ρομαντικός Delacroix. Με τη σοφιστεία μου αυτή, σε συνδυασμό με το επιχείρημα περί χρόνου θέλω απλά να καταδείξω ότι το δεύτερο αυτό σημείο σας στερείται νοηματικής συνέπειας ως προς το πρώτο (σημείο σας) . Η εισαγωγική σας υπόθεση είναι το μόνο άλλοθι.

γ) Την τρίτη σας παράγραφο θα συνοψέγραφα με την επιφύλαξη ότι οι διάφοροι επαγγελματίες διαφόρων συμφερόντων δεν εκμεταλλεύονται ανύπαρκτους πόρους και

ευκαιρίες ... Η συλλογική μνήμη των γεγονότων του Πόντου και της Μικρασίας υπήρχε και διαβιβαζόταν «φυσικά» , δίνοντας το έρεισμα και την ευκαιρία για την ανάπτυξη της όποιας «επιχειρηματικότητας».

δ) Στη κατακλείδα σας αναγνωρίζετε, αν δεν κάνω λάθος, ότι η εξέταση παλαιότερων ζητημάτων υπό το πρίσμα νεώτερων σχετικών γεγονότων μπορεί, κατά περίπτωση, να αποβεί γόνιμη.

Εδώ να θέσω δύο ερωτήματα :

- 1) Ποιός και με ποιά κριτήρια θα αποφανθεί για το ευεπίφορο το εγχειρήματος και για το δείκτη διάθλασης του πρίσματος ;;;
- 2) Για ποιούς αγρούς θα προκύψουν γόνιμες οι επιδράσεις, αφού τέτοιου είδους λίπασμα , αν επεκτείνουμε τη διαπίστωση, είναι χρήσιμο μεν για τους επαγγελματίες του θρήνου (συμφωνώ) αλλά και για κάθε απόπειρα αποδόμησης και μετανεωτερικής προσέγγισης των γεγονότων.

Κλείνοντας το υπέρδιπλο σεντόνι μου για το οποίο ζητώ την κατανόηση όλων θα ήθελα να πώ στο κο Α.Γ. ότι επειδή θαρραλέα εκφράζει τις ιδιαίτερες απόψεις του (βλέπε και περίπτωση Σβορώνου), είναι αναμενόμενο να υπάρχουν κάθε είδους αντιδράσεις, ακόμα και εδώ στη Καλύβα. Η ένταση που δημιουργείται όμως δεν θα πρέπει να οδηγήσει στην αίσθηση ότι βάλλεται πανταχόθεν. Υπάρχουν πολλοί μέσα και έξω από το νει που δεν είναι υποχρεωτικά ανεγκέφαλα ενεργούμενα και συνεισφέρουν τη δική τους σκέψη και άποψη, προπάντων

δε είναι πρόθυμοι να ακούσουν να διαβάσουν και να συζητήσουν καλόπιστα επ αυτών. Με αυτή την έννοια δικαιολογώ και κατανοώ τώρα το ύφος αυθεντίας που επισήμανα στην αρχή του παρόντος, αλλά θα πρότεινα καλοπροαίρετα να το ξαναδείτε.

Πόντος και Αριστερά

Παπούλη μας, γράφεις:

«Η διάκριση μεταξύ τεχνητής ή φυσικής μνήμης για ιστορικά γεγονότα μεθοδολογικά τουλάχιστον είναι πράγματι ατυχής ...»

Εξήγησέ μου:

υπάρχει διαφορά μεταξύ της μνήμης των Τούτσι ή των επιζώντων της Σρεμπρένιτσα και της μνήμης της σφαγής που διέπραξαν το 1821 οι Οθωμανοί στη Θεσσαλονίκη ή αυτής της Τριπολιτσάς;

Θα με βοηθούσε στα αλήθεια η εξήγησή σου!

Παπούλης

Θα τολμούσα να προτείνω στους αξιολογότετους Π+Α και σχολιαστή να διαβάσουν άλλη μια φορά το τελευταίο μου πόστ.

Αγαπητέ Μ+Π : Κατάλαβα καλά την πρώτη σου αναφορά στο θέμα με τη χρήση του όρου «τεχνητή». Η συνέχεια της συζήτησης επί του θέματος θίγει μόνο το μεθοδολογικό και όχι την ουσία του επιχειρήματός σου. Αντιλαμβάνομαι τη διαφορά

Τριπολιτσάς – Ποντίων αλλά τη θεωρώ μάλλον θέμα χρόνου. Ελπίζω να μη θίγεται από τα περί επαγγελματιών του θρήνου, αφού εδώ δηλώνω απερίφραστα ότι δεν αφορά εσένα ή άλλους συσχολιαστές, αλλά κάτι Ιερεμίες με γραβάτα και (τι άλλο) συμφέροντα.

(...)

nik-athenian

Όπου αποδεικνύεται ότι για πολλούς θαμώνες της καλύβας (μεταξύ των οποίων και η αφεντιά μου) η ουσία δεν είναι στο όνομα των πραγμάτων αλλά στην αναζήτηση ενός άλλου βλέμματος διαφορετικού από το δικό μας.

Τα πιο σημαντικά σχόλια νομίζω είναι αυτά που μας εμφανίζουν όψεις που δεν συνδέονταν μέχρι τώρα στο μυαλό μας, και όχι τόσο εκείνα που πλησιάζουν στις ήδη παγιωμένες θέσεις του καθενός μας.

Η ετερότητα, το απροσδόκητο μιας άποψης και ο τρόπος που ξετυλίγεται αυτή, την κάνει τελικά ελκυστική. Το ελκυστική δεν ταυτίζεται κατ' ανάγκην με το αποδεκτή.

Αμνήμονα, οι θέσεις σου για την ύπαρξη μόνο κατασκευαστικής μνήμης (σε ζητήματα παρελθόντος),

σηκώνουν πολλή ανάλυση. Πιστεύω με μια κατάλληλη ευκαιρία να ξανάρθουν στο προσκήνιο.

Alcibiades (!??)

Η φυσική ή αμεση μνημη, οσον αφορά ενα μαζικο εγκλημα δεν ειναι πιο αξιοπιστη γιατι αφ'ενος ειναι παντα τραυματικη -και για τους θυτες οχι μονο για τα θυματα και περναι απο φιλτρα – και αφ'ετερου η μεταδοση της οποιας εμπειριας του θυματος η του θυτη θα υποστει υποχρεωτικα και τον παραμορφωτικο φακο της «αποψης» και των συμφεροντων του εχοντος την μνημη υποκειμενου. Στην καλυτερη περιπτωση θα εχουμε μια ιδιαιτερα υποκειμενικη αποψη με σημαντικη παρεκλιση απο την αληθεια...

j95

j95, γιατι τοσο (απαραδεκτα) εντονος; Ο ορος εθνοκαθαρση δεν εχει κανενα ηθικο βαρος, «τεχνικος» ειναι.

Ε αυτό πες το στα υπόλοιπα 400 σχόλια που έχουν γαμηθεί να μας πείσουν ότι δεν είναι έγκυρος για γεγονότα του 1820.

Και οποιος τον αρνεται για τη συγκεκριμενη σφαγη, δεν το κανει υποχρεωτικα για να υποτιμησει το βαρος του εγκληματος...

Φυσικά και το κάνει για αυτό το λόγο: πολύ απλά το 99% από όσους αρνούνται τον όρο το κάνουν γιατί έχουν έχουν μπερδέψει την «εθνοκάθαρση» με τη «γενοκτονία», και η γενοκτονία είναι **πάρα-πάρα** πολύ σοβαρό έγκλημα. Όλα τα

(σοβαρά) επιχειρήματα που έχουν παρουσιαστεί («δεν υπήρχε κρατική οργάνωση», «δεν υπήρχε σχέδιο», «η κατάσταση ήταν hot, δε συνέβησαν όλα αυτά στα καλά καθούμενα», «μιλάμε για το 1800») είναι *απολύτως βάσιμα* αν ο ΑΓ ισχυριζόταν ότι αυτό που έγινε στην Τριπολιτσά ήταν γενοκτονία.

Με την εθνοκάθαρση δεν είναι καθόλου έτσι, η «εθνοκάθαρση» είναι καινούρια **λέξη**, όχι καινούρια **έννοια**. Και το ότι χρησιμοποιήθηκε (σχεδόν) για πρώτη φορά για τα γεγονότα της Γιουγκοσλαβίας (την τελευταία πράξη της 200ετούς μετατροπής των Βαλκανίων από πολυεθνική περιοχή σε περιοχή εθνικών κρατών) την κάνει απολύτως *topical* για μία εκ των πρώτων πράξεων (Τριπολιτσά).

Όσο δεν είναι έγκυρος ο όρος «εθνοκαθαρση» για τον καθαρισμό μιας περιοχής από αλλοεθνείς το 1820, άλλο τόσο δεν είναι έγκυρος και ο όρος «σεξ» για αυτό που έκαναν οι άντρες και οι γυναίκες το 1820.

Αλλά, ο Α.Γ., αν και ισχυρίζεται ότι έτσι του θητεί, τεχνικά, δεν μας εξηγεί γιατί του συνοδεύε με τα ορεκτικά όπως ισχυρίστηκε σπλαχνα...Για να απευθυνθεί στη λογική μας;

Ναι. Η λογική σας θα έπρεπε να σας λέει ότι άτομα που αναφέρονται στα λαχταριστά εντόσθια των εχθρών τους **δεν** είναι άτομα που όταν μπούκαραν στην Τρίπολη είχαν στο μυαλό τους την ειρηνική συμβίωση, ή, εδώ που τα λέμε, την οποιαδήποτε συμβίωση με τους αλλοεθνείς.

Πάνος

Φυσικά, δεν ήταν απλώς «αλλοεθνείς» – τυχαίνει να ήταν αυτοί οι οποίοι θεωρούσαν (αυτονόητα) τους άλλους «ραγιάδες». Εξ' ου και το αμίμητο, που έλεγαν στους πολιορκητές της Τριπολιτσάς, λίγες μέρες / ώρες πριν την πτώση της πόλης: «Προσκυνείστε, επιτέλους, να ησυχάσει ο τόπος – και να είμαστε όπως πριν!»

Όσο για τα λαχταριστά εντόσθια, πρόκειται για 100% εφεύρεση/ παρανάγνωση του Τριαρίδη, την οποία αποδέχεται (επιπόλαια) και αναπαράγει ο Γαβριηλίδης. Η σολωμική λέξη έχει εντελώς διαφορετική σημασία από αυτή που της αποδίδουν. Κοντεύουμε τα 500 σχόλια, το εξηγήσαμε τόσες φορές (βλ. και σχόλιο Νίκου Σαραντάκου) αλλά, στου κουφού την πόρτα, όσο θέλεις βρόντα!

π2

J, μια τελευταία προσπάθεια, γιατί κουράστηκα:
Αν το θέμα μας ήταν πότε μπορούμε ν' ανιχνεύσουμε τα πρώτα βήματα των σημερινών εθνοκαθάρσεων, θα συμφωνούσαμε σχεδόν όλοι. Αλλά το θέμα μας είναι πως ερμηνεύουμε τα γεγονότα τότε. Και για το τότε, ο όρος εθνοκάθαρση είναι παραπλανητικός και ανεπαρκής (April 16th, 2007 at 11:55 pm, April 17th, 2007 at 1:02 pm).
Αν η ερωτική πράξη πριν το 1820 συνίστατο κυρίως σε παιχνίδια με μπανάνες και δευτερευόντως σε διείσδυση, δεν

δίνεις στον άλλο να καταλάβει περί τίνος πρόκειται λέγοντάς το σεξ, επειδή στο τέλος περιλάμβανε και διείσδυση.

Νίκος Σαραντάκος

Για αποκατάσταση πάντως της αλήθειας, αν χρειάζεται: στον Ύμνο στην Ελευθερία του Διονυσίου Σολωμού δεν υπάρχει στίχος «ρυπαρό αίμα σκυλιών» ούτε «ρυπαρό αίμα» σκέτο, ούτε «μιαρό αίμα» σκέτο, ούτε «μιαροί σκύλοι». Η λέξη «ρυπαρός» δεν υπάρχει καν, είναι εφεύρεση του Τριαρίδη, ενώ η λ. «μιαρός» χρησιμοποιείται μια φορά, στην 68η στροφή, και ασφαλώς δεν αφορά τους αμάχους.

Για εθνικός ποιητής, όπως έχω ξαναπεί, ο Σολωμός μάλλον πολλές αντιπάθειες έχει: οι ελληναράδες δεν τον θέλουν επειδή ήταν ιταλόφωτος και δυτικοτραφής, οι καθαρευουσιάνοιτον επικρίνουν επειδή ήταν δημοτικιστής φανατικός, σε άλλους δεν αρέσει επειδή ήταν (ή λένε ότι ήταν) μασόνος, εβραίος ή νόθος. Τώρα κάποιοι θέλουν να τον βγάλουν μεγάλο αδερφό του Καρατζιτς. Να το συζητήσουμε, αλλά τουλάχιστον με βάση αυτά που έγραψε, όχι αυτά που παρουσιάζεται με κοπτοραπτική πως έγραψε.

Και κάτι τελευταίο. Δεν είναι παρονυχίδα η κοπτοραπτική του Τριαρίδη που με ενόχλησε. Ο Τριαρίδης επανέρχεται συνεχώς στη μελέτη του στους «μιαρούς σκύλους» (φράση που δεν υπάρχει στο Σολωμό) και έχει και το εξής απαράδεκτο:

Κι ακόμη, να μην προσπερνούμε αδιαμαρτύρητα την κάθε περιφρόνηση προς την ανθρώπινη ζωή και κάθε εξαγγελία

φρίκης – είτε την εκφράζει μια συμμορία έξαλλων Χρυσουγιτών που υποδύονται τους «φιλάθλους», είτε την εκφράζει ένας πράγματι μοναδικός ποιητής που ωστόσο γράφει για «μιαρά βρέφη που μόλυναν με το αίμα τους το αθώο χορτάρι»...

Προσέξτε τι γράφει ο Σολωμός:

Σαν ποτάμι το αίμα εγίνη
Και κυλάει στη λαγκαδιά,
Και το αθώο χόρτο πίνει
Αίμα αντίς για τη δροσιά.

Και αυτή την δυνατή ποιητική εικόνα που έρχεται σαν κάθαρση να κλείσει την περιγραφή του μακελιού, μετά το όργιο της σφαγής, ο Τρ. τη διαβάξει ότι τάχα ο ποιητής ΓΡΑΦΕΙ για «μιαρά βρέφη που μόλυναν με το αίμα τους το αθώο χορτάρι»...

Ε, εμένα αυτό μου φαίνεται διαστρέβλωση.

Και κρίμα, διότι ο Τρ. είχε το θάρρος να γράψει για πολλά «δύσκολα» ζητήματα, και ένα από αυτά του στοίχισε και τη διακοπή της συνεργασίας του με τη Μακεδονία.

gazakas

Νομίζω ότι έχει ξαναγραφτεί σε κάποιο σχόλιο, αλλά ας το επαναλάβω (μόνο ο omadeon θα το κάνει;): Είτε συναρμολόγηση έκανε είτε συρραφή, λάθος αποτέλεσμα

έβγαλε. Το «σωστό» (λέμε τώρα) θα ήταν «αίμα μιαρών, αίμα σκύλων» – ούτε καν «αίμα μιαρών σκύλων», γιατί η λέξη «μιαρός» παρότι επίθετο, εδώ χρησιμοποιείται σχεδόν ουσιαστικοποιημένη. Για να καταλάβουμε καλύτερα γιατί δεν είναι αποδεκτή μια τέτοιου είδους συναρμολόγηση, θα επιχειρήσω να μεταγράψω τους επίμαχους στίχους τους Σολωμού σαν να αναφέρονται σε Έλληνες που έχουν ανάλογη τύχη:

«Ολιγότευαν οι λιόντες,
 Παναγιά φωνάζαν, Παναγιά
 Και των Τούρκων οι οδόντες
 Αλλά, εφώναζαν, Αλλά. (στροφή 68η)

Λεονταρόψυχα εκτυπιούνται,
 Πάντα εφώναζαν Αλλά,
 Και οι ευσεβείς κατασκορπιούνται
 Πάντα εσκουζώντας Παναγιά. (στροφή 69η)

Σαν ποτάμι το αίμα εγίνη
 Και κυλάει στη λαγκαδιά,
 Και το αθώο χόρτο πίνει
 Αίμα αντίς για τη δροσιά. (στροφή 72η)

Με βάση τη σκέψη του Τριαρίδη και του ομαδεον μπορεί να προκύψει από τα παραπάνω η φράση «ευσεβές αίμα λεόντων» ή βαριά-βαριά «αίμα ευσεβών λεόντων». Έλεος, δηλαδή!

Κανείς δε λέει ότι ο Σολωμός δεν χαρακτηρίζει εδώ τους Τούρκους «σκυλιά» ή «μιαρούς». Αυτό που είναι

αμφισβητήσιμο είναι κατά πόσο δικαιούμαστε να προβαίνουμε σε τέτοιου είδους ακροβατικές συναρμολογήσεις που παραβλέπουν πολλά βασικά για τη χρήση της γλώσσας, π.χ. ότι η μεταφορά «Τούρκοι-σκύλοι» δεν μπορεί να εμπλουτιστεί με ένα επίθετο που αναφέρεται σε άλλη ιδιότητά τους (μιαροί) ούτε το ουσιαστικοποιημένο επίθετο «μιαροί» να κολλήσει ντε και καλά δίπλα στο «αίμα» (=μιαρό/ρυπαρό αίμα*). Δηλαδή:

«Οι Τούρκοι είναι σκύλοι» (μεταφορά) σωστό

«Οι Τούρκοι είναι μιαροί» (ιδιότητα) σωστό

«Χύνεται το αίμα των μιαρών (Τούρκων)» (συναρμολόγηση)
σωστό

«Χύνεται το αίμα των σκύλων» (συναρμολόγηση) τραβηγμένα
σωστό

«Χύνεται το αίμα μιαρών σκύλων» (συναρμολόγηση) λάθος

«Χύνεται το μιαρό/ρυπαρό αίμα σκύλων» (συναρμολόγηση)
λάθος

Για την τελευταία πρόταση έχω να κάνω μια υποθετική ερώτηση: αν ο Σολωμός είχε χαρακτηρίσει τους Τούρκους «πονηρούς» ή «άγριους», θα μπορούσαμε να συναρμολογήσουμε την πρόταση «πονηρό/πανούργο αίμα σκυλιών» ή «άγριο αίμα σκυλιών»;

*οι λέξεις είναι συνώνυμες, αλλά όχι ταυτόσημες. Το «μιαρός» σύμφωνα με το λεξικό Κριαρά όταν «Προκ. για αλλόθρησκους, ιδ. μουσουλμάνους ή κ. σχετ. με αυτούς» χρησιμοποιείται με τη σημασία «ανόσιος, ασεβής, ανίερος.»

Άκης Γαβριηλίδης

θα είχα να κάνω και μία παράκληση, την οποία νομίζω ότι είχα υποβάλει και την πρώτη φορά που συζητήθηκε το θέμα: μήπως ο κ. Σαραντάκος, ή κάποιος άλλος, μπορεί να παραθέσει εδώ το λήμμα από το Μεσαιωνικό Λεξικό του Κριαρά, από το οποίο προκύπτει ποια ήταν η έννοια του «λαχταριστός» στις αρχές του 19ου αιώνα; Διότι το λεξικό αυτό δεν τυχαίνει να το έχω (όπως υποθέτω και οι περισσότεροι επισκέπτες του μπλογκ), καθόσον δε με αφορά, επειδή μένω εκτός Ελλάδος, αυτή τη στιγμή είναι δύσκολο να το αποκτήσω ή να το βρω σε κάποια βιβλιοθήκη. ευχαριστώ.

αγνωστη

Οριστε απο το λεξικο Δημητρακου.

Αντιγραφω:

Λαχταριστος-η-ο Δ, επι ιχθυων: ο ασπαιρων, ο ακομη ζωντανος.

2. μτφ.λιαν ποθητος,ελκυστικος.

3. μτφ. αγωνιωδης.

:)))

Alcibiades (!??)

Οτι σπαρταραει ειναι και φρεσκο αρα ελκυστικο... Αλλα η αρχικη εννοια δειχνει να ειναι η υπαρξη -ακομα- κινησης.

Άκης Γαβριηλίδης

Αυθαιρεσίας το ανάγνωσμα:

«Κατα την τουρκοκρατία φαίνεται να υπήρχε μια λαϊκή αντίληψη για την «ιερή» χώρα που την «μιαίναν» – «μαγαρίζαν» οι αλλοθρησκοί μουσουλμανοί».

Από πού φαίνεται αυτό, αν επιτρέπεται;

Οι στίχοι που παρατέθηκαν,

α) είναι ενός λόγιου ποιητή, άρα δεν εκφράζουν (απαραίτητα) κάποια λαϊκή αντίληψη.

β) Γράφτηκαν τη δεκαετία του 1820. Για να αποδειχθεί ότι η αντίληψη αυτή ίσχυε κατά την «τουρκοκρατία», δηλαδή (όλη) την περίοδο της οθωμανικής αυτοκρατορίας, απαιτούνται κάποια περισσότερα στοιχεία.

Μέχρι να παρατεθούν, δικαιούμαστε να υποστηρίξουμε ότι δεν υπήρχε καμία λαϊκή αντίληψη για κάποια «χώρα», είτε ιερή είτε ανιερή. Η «χώρα» ως έννοια είναι προϊόν του εθνικισμού.

Alcibiades (!??)

Η προσπάθεια εξήγησης των αιτιών της σφαγής, ΔΕΝ την δικαιώνει κιόλας...

Ο διαχωρισμός σε μιλετία (και η συνεπαγομένη πολιτική «διαίρει και βασιλεύει» από την μερική των Οθωμανών), οδήγησε

και στην απαξια για τη λαϊκη αντιληψη και στις σφαγες των εβραιων πιθανοτατα, οπως ο διαχωρισμος επαιξε τεραστιο ρολο στην διαμορφωση του Ελληνικου πρωτοεθνικισμου, που στα μυαλα του απλου κοσμου ηταν αδιασπαστος με την ορθοδοξια. Επισης παρα πολλοι θρυλοι περι επανακτησης της «ιερης» πολης οταν «αποφασιζε ο θεος», κυκλοφορουσαν στην τουρκοκρατια. Οι επαναστατικες κινήσεις συσπειρωναν κοσμο που πιστευε οτι επιτελους εφτασε η ωρα της θείκης αποφασης.

Άκης Γαβρηλίδης

Αλκιβιάδη, μη λες μαλακίες.

«ρατσοιστικό» το σύστημα των μιλλέτ;!

και μάλιστα «βαθιά»; (όχι «ρηχά» ρατσοιστικό δηλαδή, όλα κι όλα).

Πού το είδες αυτό γραμμένο; το έχει υποστηρίξει κανείς άλλος πριν από σένα;

Βρες κάποια άλλο ελαφρυντικό στην ακούραστη προσπάθειά σου να απαλλάξεις την αγαπημένη σου χώρα από την «κατηγορία» (όπως εσύ την αντιλαμβάνεσαι) της εθνοκάθαρσης.

Δηλαδή τι μας λες τώρα; ότι οι σφαγείς δε φταίγανε που σφάζανε τους Εβραίους, διότι τους παρέσυρε ο όφης, ήτοι η «ρατσοιστική φύση» του συστήματος των μιλλέτ. Άρα, αν οι

ρωμιοί έσφαξαν τους εβραίους, δε φταίνε αυτοί αλλά οι οθωμανοί.

(...)

Alcibiades (!??)

Δεν έχω κανένα αγχος να απαλλαξω κανένα, απο το βαρος του εγκληματος.

Η προσπάθεια αιτιολογησης -και αυτο είναι ολα αυτα που γραφω – δεν είναι και προσπάθεια για δικαιολογιες. Αντιθετα, το υφος της ενστασης σου αποδεικνυει οτι δεν χρησιμοποιεις τον ορο εθνοκαθαρση τεχνικα οπως ισχυριζεσαι, αλλα με αρνητικο ηθικο βαρος οπως απο την αρχη ισχυριζομαι εγω. Ένα συστημα διαχωρισμου και υπαγωγης σε υποκατηγοριες και μαλιστα και με υφισταμενη ιεραρχια προνομιων αναλογα με την υποκατηγορια τι αλλο είναι εκτος απο ρατσιστικο; (Οχι με βιολογικους ορους βεβαια οπως το πχ. νοτιοαφρικανικο απαρχαϊντ, αλλα θρησκευτικους). Τα μη μουσουλμανικα μιλετηταν υποδεεστερα. Δεν αρνουμαι οτι το συστημα ειχε και πολλα θετικα ειδικα για τους Ορθοδοξους, αλλα δημιουργουσε μια βαθεια αισθηση διαχωρισμου των υπηκοων της αυτοκρατοριας.

Άκης Γαβριηλίδης

το υφος της ενστασης μου, και όλων των προηγουμένων, είναι προφανές ότι δεν κατευθύνεται εναντίον των δραστών της

εθνοκάθαρσης, αλλά κατευθύνεται εναντίον όσων σήμερα στρουθοκαμηλίζουν και καταφεύγουν σε διάφορες νοητικές ακροβασίες (βαφτίζοντας τες «αντικειμενικές αιτιολογήσεις») για να μην παραδεχθούν το προφανές. Το οποίο εξάλλου μικρή διαφορά κάνει: έχουν όλοι παραδεχθεί ότι έγινε σφαγή, αλλά καταβάλλουν λυσσαλέα αντίδραση στην ιδέα ότι η σφαγή αυτή ήταν εθνοκάθαρση.

(...)

Νίκος Σαραντάκος

Να ζητήσω συγνώμη από την εκλεκτή ομήγυρη διότι ο πρεβεδούρος μου χτες το βράδι με άφησε χωρίς ιντερνέτι κι έτσι δεν μπόρεσα να ανταποκριθώ στην πρόσκληση του Ακη Γ. για το λήμμα του λεξικού Κριαρά. Επανορθώνω.

Λεξικό της Μεσαιωνικής Ελληνικής Δημόδους Γραμματείας, λήμμα λαχταριστός.

λαχταριστός, επίθ· λακταριστός.

Από το λαχταρίζω. Ο τ. στο Somav. (λ. λακταριστός). Η λ. και σήμ.

1) Σπαρταριστός· σχεδόν ζωντανός: έτσι ζεστά, λακταριστά ως ήτανε εκείνα (ενν. τα συκώτια και τες καρδίες) εις την φωτιάν οπ' άναπτε τ' απήθωσεν ατή της (Θησηίς Ζ') 2) Γεμάτος ταραχή και αγωνιώδη προσδοκία: αποσπερνές λαχταριστές κι αυγές περιορισμένες Ερωτόκρ. (Αλέξ. Στ.) Γ' 24

Να επισημάνω το παράθεμα από τη Θησηίδα, που είναι ταμάμ η περίπτωση Σολωμού. Σωθικά σχεδόν ζωντανά που ακόμα σπαρταράνε.

Θα πει κανείς -και τι σχέση έχει ο Μεσαίωνας με το 1820. Θα απαντήσω ότι αφενός έχει σχέση αφού το Λεξικό Κριαρά καλύπτει την περίοδο 1100-1669, και το 1669 δεν απέχει και τόσο από το 1820 (για όποιον ξέρει την ιστορία της γλώσσας). Πολύ περισσότερο που τα κείμενα που υπάρχουν μετά την Αλωση προέρχονται κατ' εξοχήν από Κρήτη και Επτάνησα κι εμάς μας ενδιαφέρει εδώ ο Σολωμός, που ήταν επτανήσιος. Αφετέρου, αυτό που επίσης ενδιαφέρει είναι ότι το Λεξικό δεν καταγράφει τη σημασία «επιθυμητός».

Δυστυχώς, άλλα σοβαρά λεξικά δεν έχουμε για την αμέσως επόμενη περίοδο. Πάμε στον Δημητράκο (1930 περίπου) όπου βλέπουμε να δίνει σαν πρώτη σημασία το σπαρταριστός, δεύτερη σημασία την καρδιά που σπαράσσει από συγκίνηση, τρίτη σημασία το επιθυμητός που κατάλαβε-χρησιμοποίησε ο Ακης. Η σημασία «σπαρταριστός» επιβιώνει και σήμερα (κάποιος την ανέφερε ότι την ξέρει από τον πατέρα του). Ακόμα και στο Λεξικό Μπαμπινιώτη, στο λ. λαχταρώ δίνεται σαν σπάνια τέταρτη σημασία το σπαρταράω, με φράση «τα ψάρια λαχταρούσαν στον πάτο της ψαρόβαρκας» ή κάτι τέτοιο.

Οποιοσδήποτε καλόπιστος θα συμφωνήσει ότι μια σημασία που υπήρχε το 1660 και που υπήρχε και το 1930, κατά πάσα πιθανότητα υπήρχε και στο ενδιάμεσο διάστημα. Μπαίνει το ερώτημα: υπήρχε η σημασία «επιθυμητός» για τη λεξη

«λαχταριστός» το 1820; Δεν αποκλείεται. Πρέπει όμως να βρούμε κείμενο που να το τεκμηριώνει. Ωστόσο, η πρώτη σημασία της λέξης λαχταριστός, και το 1670 αλλά και το 1930 φαίνεται να είναι η σημασία «σπαρταριστός, σχεδόν ζωντανός».

Ο Ακης αγνοούσε τη σημασία αυτή, κακό δεν είναι, απλώς είναι δείγμα σοβαρής επιπολαιότητας ότι χρέωσε κανιβαλισμό στον Σολομό χωρίς να του περάσει από το νου να ανοίξει έστω τον Δημητράκο, όπου θα έβλεπε ότι η λέξη έχει κι άλλες σημασίες πέρα από τη σημερινή και ίσως αυτό τον έκανε να κρατήσει μίαν αμφιβολία, τουλάχιστο.

Πόντος και Αριστερά

Και στη Μικρά Ασία το '22 και στη Βοσνία τη δεκαετία του '90, προϋπήρχαν συγκροτημένες εθνικιστικές ομάδες που είχαν προαποφασίσει την εξόντωση των ανεπιθύμητων. Και υπήρχε ήδη το πρόπλασμα της συγκρότησης του εθνικού κράτους, είτε με την ύπαρξη της νεοτουρκικής Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, είτε με την ύπαρξη της εθνικιστικής Σερβίας του Μιλόσεβιτς. Δηλαδή, προϋπήρχε η αποφασισμένη να διαπράξει γενοτομία εξουσία!

Άκης Γαβριηλίδης

Λοιπόν, ελπίζω να μου επιτραπεί να είμαι τουλάχιστον εξίσου ψείρας και εξίσου ξεροκέφαλος με τον κ. Σαραντάκο:

Όπως φανταζόμουν, διαβάζοντας το λήμμα του Κριαρά, διαπιστώνω ότι είναι ΑΠΟΛΥΤΩΣ ΑΔΙΚΑΙΟΛΟΓΗΤΟΣ και

υπερβολικός ο ισχυρισμός ότι η πρότασή μου περί Σολωμού συνιστά «ασυγχώρητη επιπολαιότητα» και δε βλέπω κανέναν λόγο να την αποσύρω ή να την τροποποιήσω από το βιβλίο μου.

Το λήμμα του Κριαρά,

α) κατά παραδοχή τού ίδιου του κ. Σ., ΔΕΝ ΛΥΝΕΙ ΤΕΛΕΣΙΔΙΚΑ ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ εάν ΤΟ 1820 ΕΙΧΕ Ή ΔΕΝ ΕΙΧΕ ΔΗΜΙΟΥΡΓΗΘΕΙ στα ελληνικά η σημασία του «λαχταριστός» ως «επιθυμητός».

β) Ακόμη περισσότερο, η σύνδεση με την επιθυμία ΥΠΑΡΧΕΙ ΗΔΗ ΣΤΟ ΛΗΜΜΑ ΤΟΥ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΟΥ ΛΕΞΙΚΟΥ: ήδη λοιπόν στα μεσαιωνικά ελληνικά το «λαχταριστός» έχει παράλληλα τη σημασία της «αγωνιώδους ΠΡΟΣΔΟΚΙΑΣ». Το δεύτερο παράδειγμα μιλάει για «αποσπερνές λαχταριστές», και φυσικά δεν εννοεί αποσπερνές οι οποίες κινούνται, αλλά αποσπερνές που διαποτίζονται από έντονο συναίσθημα.

Από την άλλη, αν «το 1669 δεν απέχει και τόσο από το 1820», το ίδιο θα πρέπει να ισχύει και προς τα μπροστά, όχι μόνο προς τα πίσω: το 1820 απέχει ακόμα λιγότερο από το 1920, οπότε μαρτυρείται η σημασία «επιθυμητός».

Ο ισχυρισμός ότι «πρέπει να βρούμε κείμενο που να τεκμηριώνει» ότι το 1820 ΥΠΗΡΧΕ η σημασία αυτή, είναι κακόπιστος και καταχρηστικός. Εάν βρίσκαμε ένα τέτοιο κείμενο, απλώς θα αποδεικνυόταν πέραν πάσης αμφιβολίας αβάσιμη η αιτίαση του κ. Σαραντάκου. Το να αξιώνουμε όμως να βρεθεί τέτοιο κείμενο, αποτελεί αντιστροφή του βάρους

αποδείξεως: όπως έγραψε και κάποιος παραπάνω, αυτός που κατηγορεί για κάτι θα πρέπει να αποδείξει την κατηγορία του, και όχι να ζητάει από τον κατηγορούμενο να αποδείξει ότι δεν είναι ελέφαντας. Ο κ. Σαραντάκος λοιπόν είναι αυτός που θα πρέπει να αποδείξει πέραν πάσης αμφιβολίας ότι επί Σολωμού ΔΕΝ ΥΠΗΡΧΕ η σημασία «επιθυμητός», πράγμα που μέχρι στιγμής δεν έχει κάνει.

Ακόμη όμως και αν το κάνει, ούτε και τότε θα θεωρήσω αποδεκτό το χαρακτηρισμό «ασυγχώρητη επιπολαιότητα». Στο επικοινωνιακό πλαίσιο της συγκεκριμένης φράσης, είναι προφανές ότι χρησιμοποιείται μία ρητορική υπερβολή. Π.χ. στην ίδια σειρά λέω ότι ο Σολωμός χρησιμοποιεί «λεξιλόγιο χολυγουντιανού σπλάτερ». Αν το παίρναμε κατά γράμμα και ανοίγαμε τα λεξικά, θα βλέπαμε ότι το 1820 δεν υπήρχε το Χόλυγουντ, ούτε ο κινηματογράφος γενικά, άρα είναι ακυρολεξία. Φυσικά! Αλλά η χρήση της αποτελεί σχήμα λόγου και όχι κυριολεξία.

Alcibiades (!??)

Γεγονος είναι παντως, οτι και η σημασια «σφαδαζοντα», θα μπορούσε να οδηγησει σε εξισου αρνητικους χαρακτηρισμους για τον ποιητη, αν βεβαια κανεις δεχοταν να κρινει τα τοτε με σημερινους ορους οπως κανει ο Ακης. Για παραδειγμα ο ποιητης θα μπορούσε να χαρακτηριστεί «σαδιστης» η κατι αναλογο.

So, δεν νομιζω οτι το προβλημα βρισκεται τοσο στην ακριβολογια, αλλα στη χρηση απο τους συγγραφεις των συγκεκριμενων στροφων με σκοπο την προκληση συναισθηματικης αντιδρασης στον αναγνωστη.

Νίκος Σαραντάκος

Λέει ο Ακης:

Ο κ. Σαραντάκος λοιπόν είναι αυτός που θα πρέπει να αποδείξει πέραν πάσης αμφιβολίας ότι επί Σολωμού ΔΕΝ ΥΠΗΡΧΕ η σημασία «επιθυμητός», πράγμα που μέχρι στιγμής δεν έχει κάνει.

Να διαφωνήσω. Δεν μπορείς να αποδείξεις ότι δεν υπάρχει μια λέξη ή μια σημασία. Μόνο να πεις ότι δεν καταγράφεται.

Να το πάω όμως παραπέρα. Δέχομαι, for the sake of argument, ότι το 1825 ίσχυε η κατάσταση που αποτυπώνει λεξικογραφικά ο Δημητράκος το 1930, δηλ. ότι το λαχταριστός σήμαινε 1) σπαρταριστός, 2) αγωνιώδης, 3) ελκυστικός. Και πάλι, όπως είπα και πιο πάνω, είναι σοβαρή επιπολαιότητα του Ακη που πήρε τη σημερινή σημασία (επιθυμητός) χωρίς να ανοίξει λεξικό και να προβληματιστεί αν υπάρχουν άλλες σημασίες.

Διότι, η επιπολαιότητά σου, Ακη, βρίσκεται στο ότι δεν άνοιξες λεξικό. Να πάρω πίσω το ασυγχώρητη, αν θέλεις, το παίρνω πίσω για να μην σε κακοκαρδίσω. Να το κάνουμε «σοβαρή», εντάξει. Αλλωστε στις σελίδες μου, όπου σχολιάζω πρώτη φορά

το κείμενό σου, μιλάω απλώς για σκέτη επιπολαιότητα με την οποία μεταχειρίζεσαι τις πηγές σου.

Εχω κι άλλα παραδείγματα που το τεκμηριώνουν και θα μπορούσα να τα αναφέρω, αλλά όχι εδώ και όχι τώρα. Βέβαια το δικό μου το αντίτυπο το έχω πετάξει, αλλά όπως με πληροφόρησε ιδιωτικώς κάποιος συγκαλυβιώτης, στο Ιντυμέδιο διατίθεται το βιβλίο σε ηλεκτρονική μορφή. Περισσότερα δεν μπορώ να πω, διότι η πειρατεία σκοτώνει τη μουσική.

gazakas

ασχέτως με το τι πίστευαν ή φαντάζονταν οι άνθρωποι αυτοί «από μέσα τους», (πράγμα το οποίο μάλλον δεν θα μάθουμε ποτέ), στην πράξη ξεκαθάρισαν ένα έδαφος από αλλοεθνείς και το κατέστησαν κατοικούμενο από έναν ομοιογενή πληθυσμό, προκειμένου να ιδρύσουν ένα νεωτερικό έθνος κράτος. Και αυτό λέγεται εθνοκάθαρση.

Καλά μόνο εγώ βλέπω την αντίφαση εδώ; Το «προκειμένου» δεν σημαίνει «για να» εν προκειμένω; Αν λοιπόν σημαίνει «για να», αυτό σημαίνει Άκη ότι, παρά τις διακηρύξεις σου, εικάζεις τις προθέσεις αυτών που διέπραξαν τη σφαγή. Διαφορετικά θα έπρεπε να βάλεις τελεία μετά το «ομοιογενή πληθυσμό» αφού στην αρχή λες ότι δεν θα μάθουμε ποτέ τι πίστευαν ή τι

φαντάζονταν αυτοί οι άνθρωποι, οπότε θα έπρεπε να ισχύει ότι δεν θα μάθουμε ποτέ και τις προθέσεις τους («προκειμένου να»). Το ερώτημα τελικά που προκύπτει με βάση αυτόν τον ορισμό της εθνοκάθαρσης που δίνεις είναι το εξής: Για να ονομαστεί «εθνοκάθαρση» μια σφαγή αλλοεθνών σε μια περιοχή η οποία κατά συνέπεια καθίσταται εθνικά ομοιογενής, αρκεί να είναι το αποτέλεσμα η ίδρυση ενός νεωτερικού έθνους-κράτους ή θα πρέπει να υπάρχει και πρόθεση («προκειμένου να») για κάτι τέτοιο;

σχολιαστής

Πάνο, επειδή αγόρασα σήμερα το πρωί, τιμής ένεκεν το βιβλίο του κ. Α.Γ., στα πλαίσια της διαβολικότητας, δεν μπορώ να μην παραθέσω δυο αποσπάσματα.

Το πρώτο από το εξώφυλλο: «Το βιβλίο εξετάζει πώς, μετά την ενδοεθνική σύγκρουση της δεκαετίας του 40, η ελληνική αριστερά, και η ελληνική κοινωνία στο σύνολό της, οδηγήθηκε σε μια συγκρότηση της υποκειμενικότητας με βάση τη θυματοποίηση – την εξύμνηση των απωλειών, της θυσίας, της οδύνης. »

Το δεύτερο το έγραψε σε σχόλιο που έστειλε (April 12th, 2007 at 12:03 pm):

«Έχω μεσάνυχτα από την ιστορία του εμφυλίου, διότι δεν είχα κανένα συγγενή στο βουνό, άρα δεν έχω αφηγήσεις από κει, ούτε διδάχτηκα την ιστορία αυτή πουθενά αλλού, ούτε διάβασα ποτέ τα σχετικά βιβλία και τα απομνημονεύματα των αγωνιστών. Άρα δεν είναι δυνατόν να προβάλλω στο παρελθόν ένα περιστατικό που δεν γνώριζα ότι συνέβη.»

Γιατρέ μου, νομίζω ότι άξιζε τον κόπο η αντιπαραβολή των αποσπασμάτων.

Άκης Γαβριηλίδης

Μετά από απουσία κάποιων ημερών, επανέρχομαι για να κάνω μερικές συγκεντρωτικές παρατηρήσεις για όσα γράφτηκαν από την τελευταία μου παρέμβαση.

– Δήλωσα ότι δεν γνωρίζω την ιστορία του εμφυλίου. Επιμένω στη δήλωσή μου αυτή, αλλά επιμένω επίσης να θεωρώ ότι η άγνοιά μου αυτή ΔΕΝ ΕΧΕΙ ΚΑΜΙΑ ΕΠΙΠΤΩΣΗ σε όσα έγραψα στο βιβλίο μου, ή αλλού, και ότι, για να τα γράψω, δεν απαιτούνταν καμία ιστορική γνώση για τον εμφύλιο. Και η απόδειξη είναι ότι η άγνοιά μου αυτή ΔΕΝ ΜΕ ΟΔΗΓΗΣΕ ΝΑ ΚΑΝΩ ΚΑΝΕΝΑ ΑΠΟΛΥΤΩΣ ΛΑΘΟΣ στο βιβλίο μου. Διότι αν είχα κάνει, όλοι αυτοί που μπαίνουν εδώ -και αλλού- με το τουφέκι στο χέρι και ψειρίζουν κάθε προτασούλα που έχω

γράφει για να βρουν «αφέλειες», «υπερβολές», «ασυγχώρητες επιπολαιότητες», «δύο μέτρα και δύο σταθμά» κ.λπ., θα είχαν αρχίσει από κει και θα έβγαιναν κραδαινοντας το τυχόν ιστορικό λάθος που θα είχα κάνει και πανηγυρίζοντας «επιτέλους, τον πιάσαμε». Δεν το έκαναν όμως, και μάλιστα, αν δεν το είχα πει εγώ μόνος μου, δεν θα είχαν καν προσέξει ότι αγνοώ την ιστορία του εμφυλίου. Όπως λέει όμως ο Μαρξ, δεν κρίνουμε κάποιον με βάση την άποψη που έχει ο ίδιος για τον εαυτό του. Άρα, μέχρι αποδείξεως του εναντίου δικαιούμαι να υποστηρίζω ότι η άγνοιά μου αυτή δεν προκάλεσε κανένα πρόβλημα σε όσα έγραφα. Όποιος νομίζει ότι προκάλεσε, ας μας πει ποιο. Ιδού η Ρόδος.

– Σχετικά με τη συζήτηση αν «είμαι μια νέα γενιά που δεν την αφορά ο εμφύλιος» κ.λπ.

Το βιβλίο μου όντως έχει ως ένα βαθμό το χαρακτήρα μιας χειρονομίας του στυλ «ουφ, μας πρήξατε, τα φαντάσματά σας δεν είναι δικά μου». Με την εξής διευκρίνιση όμως: αυτά τα φαντάσματα, αυτές οι «θυσίες που κάνανε για μένα», ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ Ο ΕΜΦΥΛΙΟΣ, ΑΛΛΑ ΑΚΡΙΒΩΣ ΑΝΤΙΘΕΤΑ, ΕΙΝΑΙ ΑΥΤΟ ΠΟΥ ΜΕ ΜΠΛΟΚΑΡΕΙ ΑΠΟ ΤΟ ΝΑ ΕΡΘΩ ΣΕ ΕΠΑΦΗ ΜΕ Ο,ΤΙ ΥΠΑΡΧΕΙ ΖΩΝΤΑΝΟ στη μνήμη του εμφυλίου. Ο εμφύλιος υπήρξε Ο,ΤΙ ΠΙΟ ΑΝΤΕΘΝΙΚΟ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΥΠΑΡΞΕΙ στην ιστορία ενός κράτους, και τα αξιοθρήνητα μοιρολόγια των Θεοδωράκη, Σβορώνου και συντροφίας επιδιώκουν να με πείσουν ότι ήταν κάτι σαν Ελλάς Ελλήνων Χριστιανών. ΑΥΤΟ είναι που με πιέζει και που θεωρώ ότι

κλείνει το δρόμο σε οποιαδήποτε δυνατότητα ανάπτυξης μιας ζωντανής και σημερινής κομμουνιστικής σκέψης και πολιτικής. ΕΓΩ ΕΙΜΑΙ ΑΥΤΟΣ ΠΟΥ ΔΙΕΚΔΙΚΩ τη σύνδεση με τον «εμφύλιο» (όχι τον εμφύλιο με την έννοια ενός συνόλου γεγονότων, μαχών κ.λπ. που έλαβαν χώρα τη δεκαετία του 40, αλλά με τον ΣΗΜΕΡΙΝΟ ΕΜΦΥΛΙΟ, δηλαδή με την τάση του κοινωνικού [ενδοεθνικού] ανταγωνισμού, με την τάση του κομμουνισμού που πρέπει αναγκαστικά να διαρρήξει την εθνική ενότητα).

(...).

Πάνος

Άκης Γαβριηλίδης:

Άρα, μέχρι αποδείξεως του εναντίου δικαιούμαι να υποστηρίξω ότι η άγνοιά μου αυτή δεν προκάλεσε κανένα πρόβλημα σε όσα έγγραφα. Όποιος νομίζει ότι προκάλεσε, ας μας πει ποιο. Ιδού η Ρόδος.

Μείνε με αυτή την εντύπωση, αγαπητέ, εφ' όσον σε εξυπηρετεί. Η απάντηση θα δοθεί προσεχώς (καιρού επιτρέποντος), στην καλύβα, αλλά όχι με επίκεντρο το δικό σου βιβλίο. Και ο λόγος είναι ότι το μοναδικό ελάττωμα που θεωρώ ασυγχώρητο είναι η πνευματική αλαζονεία. Κάτι που στη συγκεκριμένη περίπτωση κυριαρχεί – και με αποτρέπει να συνεχίσω να

ασχολούμαι με τη «νεκροφιλία», όπως δήλωσα από τα πρώτα κιόλας σχόλια αυτού του ποστ.

Ευχαριστώ πολύ για τη συμμετοχή στη συζήτηση.

Κάποιος (σημ: δεν εντοπίζω ποιος, στο πέλαγος των σχολίων)

@Πάνος:

«Θεωρώ έσχατο δικολαβισμό να τα αποδίδει κάποιος όλα αυτά στον (ανύπαρκτο) εθνικισμό / εθνισμό της εποχής.»

Αντί απάντησης: από το Σύνταγμα της Επιδαύρου, την «πρώτη ελευθέρα Συνέλευσιν των Ελλήνων ως Έθνους μετά είκοσι δύο αιώνες»:

Πρόλογος: «Το Ελληνικό Έθνος το υπό φρικώδη Οθωμανικήν δυναστεία, μη δυνάμενον να φέρη τον βαρύτατον και अपαραδειγματίστον ζυγόν της τυραννίας και αποσείσαν αυτόν με μεγάλας θυσίας,κυρύπτει σήμερον δια των Νομίμων Παραστατών του εις Εθνική συνηγμένων Συνέλευσιν ενώπιον Θεού και ανθρώπων την πολιτικήν αυτού Ύπαρξιν και Ανεξαρτησίαν»

Παρ.β: «Όσοι αυτόχθονες κάτοικοι της Επικρατείας της Ελλάδος πιστεύουσιν εις Χριστόν, εισίν Έλληνες, και απολαμβάνουσι άνευ τινός διαφοράς όλων των πολιτικών δικαιωμάτων.»

Τα παλουκάρια ήξεραν πολύ καλά τι έκαναν όταν εκκαθάριζαν τον Μοριά. Η Τριπολιτσά είναι από τις πλέον καθοριστικές στιγμές δόμησης της ελλ. εθνικής ταυτότητας.

Για τον Χαϊρουλλάχ και το Μάιο του 1821 στη Θεσσαλονίκη

<https://greekcivilwar.wordpress.com/2016/03/26/gcw-107/>

Δύτης των νιπήτρων

Πάνο, χαιρετώ και στο νέο κονάκι! Όλες σχεδόν οι περιγραφές αυτές είναι βασισμένες στο κείμενο του «Χαϊρουλλάχ ιμπν Σινασή Μεχμέτ αγά», «καδή της Θεσσαλονίκης», η γνησιότητα του οποίου (και η ίδια η ύπαρξη του Χαϊρουλλάχ) είναι τουλάχιστον αβέβαιη. Για να είμαι ειλικρινής, είμαι εντελώς πεπεισμένος ότι Χαϊρουλλάχ δεν υπήρξε και το λεγόμενο χειρόγραφο είναι επινόηση του εκδότη του, του Αβραάμ Παπάζογλου. Δες τη συζήτηση εδώ (είναι λίγο

μεγάλη):<https://sarantakos.wordpress.com/2014/09/05/genocide/> σخ. 288-325, 335-361, 386, 400-419, 426-438, 443-501, 574-576, 584-607, 622-626

Είδον...

Το ερώτημα που ενδιαφέρει περισσότερο εμένα είναι τι πράγματι συνέβη στη Θεσσαλονίκη, στα 1821.

Νομίζω ότι το μόνο που πραγματικά ξέρουμε με βεβαιότητα (κυρίως από προξενικές εκθέσεις, που δημοσίευσαν ο Βακαλόπουλος και άλλοι, και από τα οθωμανικά έγγραφα που μετέφρασε η ομάδα του Βασδραβέλλη) είναι η εκτέλεση τριών ατόμων και του επισκόπου Κίτρου τον Μάρτιο του '21, άλλων οχτώ ως δέκα τον Ιούλιο και η προσωρινή ομηρία περίπου δύο χιλιάδων (αν θυμάμαι καλά) Ελλήνων στη μητρόπολη· φαίνεται να ελευθερώθηκαν αφού πλήρωσαν. Ο Παπάζογλου φαίνεται πως πήρε αυτά τα στοιχεία, που τα ξέραμε σε πολύ πιο συγκεκριμένη μορφή από την ιστορία του Σπυρίδωνος Τρικούπη, τα φούσκωσε (σε βαθμό που να μιλάμε σήμερα για τρεις χιλιάδες σφαγέντες) και τα πλούμισε με γλαφυρές λεπτομέρειες (όπως ότι του τάδε παπά έβγαλαν τα μάτια με τα δάχτυλά του...) και ύφος ιστορικού μυθιστορήματος.

Κι αυτά που αναφέρει ο Πουκεβίλ;

Έχω την αίσθηση ότι α) δεν αναφέρονται στη Θεσσαλονίκη (αλλά δεν έχω ολόκληρο το κείμενο, μόνο αυτά τα αποσπάσματα από του Σαραντ.: <http://postimg.org/image/qzgtwo6xf>) β) ειλικρινά δεν ξέρω πόσο αξιόπιστα είναι, με τον εβραϊκό τους όχλο που σφάζει (ο Πουκεβίλ έχει βάλει κι αλλού σάλτσες αν δεν απατώμαι, νομίζω έχει μέχρι και θεϊκό σεισμό με την κήρυξη της επανάστασης...). Ο Τρικούπης ή ο Φιλήμων που όσο νάναι ήταν κάπως καλύτερα πληροφορημένοι δεν έχουν παρά μια-δυο φράσεις: ότι ο πασάς αποκεφάλισε τους τέσσερις και «δισχιλίους δ' ετέρους εμάνδρευσε εν τω ναώ και τη αυλή της

μητροπόλεως, και πολλάς οικίας διήρπασε». Οι προξενικές αναφορές που δημοσίευσε ο Σούλης λένε ότι δέκα Έλληνες («principally priests and monks») είχαν εκτελεστεί, επειδή είχαν πάνω τους έγγραφα που υποκινούσαν σε εξέγερση (οι εκτελέσεις αυτές μαρτυρούνται και από τα αρχεία του ιεροδικείου της Θεσσαλονίκης), ενώ τον Ιούνιο ο επίσκοπος και «all the Archons» φυλακίστηκαν· αφού τους αποσπάστηκε ένα μεγάλο ποσό, συνελήφθησαν ακόμα 1.700 Έλληνες και κρατήθηκαν στη Μητρόπολη. Στις 21 Ιουλίου εκτελέστηκαν τρεις άνδρες («one of them for having in his magazine a crown designed for the Greek king, which was in fact merely an old Bishop's mitre») και άλλοι πέντε μία βδομάδα αργότερα. Και σε αγγλικές αναφορές που δημοσιεύει ο Βακαλόπουλος (ξεχνώντας πόσο είχε πάρει στα σοβαρά τον «Χαϊρουλλάχ» του Παπάζογλου), διαβάζουμε (εκτός από τις ως άνω εκτελέσεις) ότι «no Greeks had been massacred at Salonica. The Clergy and most of the lower classes of the people had been placed in confinement»...

Αυτά. Ξέρω από σίγουρες πηγές ότι πρόκειται πολύ σύντομα να δημοσιευθεί ένα σχετικό άρθρο στο περιοδικό «Μνήμων»: <http://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/mnimon> με όλες τις λεπτομέρειες

<http://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/mnimon/issue/view/592>

Υποθέτω κάποια στιγμή θα είναι ελεύθερα προσβάσιμο ονλάιν όπως και τα προηγούμενα.